ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1997

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 1997 Торонто — Нью-Йорк — Ч. 2 (205)

ЗМІСТ

ст.

(Закінчення на 128-ій сторінці)

ВІСТІ КОМБАТАНТА

2

1997

РЕДАКТОР: Д-р Мирослав Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Леви Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada

VETERANS' NEWS
P.O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:
В Канаді річна передплата 30.00 дол. В США і інших країнах 30.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

AUFC — H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Англія:
Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія
Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Коментарі

Мирослав Малецький

ДЕЩО ПРО СУСІДІВ... і СУСІДА

Взаємовідносини сусідніх держав є частиною міжнародної політики і її досліджують науковці, публіцисти та державні мужі. Розважаючи над щораз частійшими голосами масмедій, зокрема масмедій західного світа, насуваються думки, що властиво принципи, які вже від віків стали основою співжиття міжнародного співробітництва не змінилися. Міняються їх форми. Різні проблеми і конфлікти є типові людському родові. Їх не оминути. Полагоджування та розв'язування їх — це левина частина людської діяльности в міжнародній політиці, а вживані у цьому процесі методи вагаються між доброзичливою полюбовністю і нищівною ворожістю. Все-таки оборона інтересів власних народів стала вихідною точкою міжнародних стосунків.

Молода українська держава в минулих неповних ще шістьох роках самостійности вже встигла устабілізувати своє ім'я як незалежної держави серед народів, здається цілого світа. Безумовно, архітектами цього стану, були оба президенти України та працівники Міністерства Закордонних справ, на чолі з А. Зленком, а відтак Г. Удовенком, якого недавно вшанували вибором на дипломата року. Приєднуємося до бажань йому багатьох успіхів в праці, зокрема, при завершенні доброго імени України в світі.

Питання добросусідського співжиття з народами, яким географія призначила межувати з собою, є важливим чинником і реґулятором спокійного і заможного життя народів. На жаль, немає ще такого розуміння цієї проблеми серед поважної частини народів замешкуючих нашу плянету.

Поглянувшу в історію, не можна не завважити, що майже всі народи мали із своїми сусідами непорозуміння, конфлікти, збройні зудари та затяжні війни. Вислід тих конфліктів був різний; у загальному виглядає, що історія вирівнювала інтереси сусідніх народів, створюючи на переміну корисні умовини, а ще може частіше "ремісовий" стан, тобто такий, в якому сусіди були змушені одні з одними співжити і себе взаємно толерувати.

Не все так було в нас. В історії, особливо новітній, сусідські взаємовідносини складалися некорисно для нас. В більшості випадків наші сусіди накидували нам свою волю силою, часто при допомозі таки наших "землячків", та створювали обставини, які

заперечували навіть наше фізичне існування.

Немає сумніву, що такий стан виявився шкідливим також для наших сусідів. Більшість з них опинилася в ситуації, подібній до нашого народу, тобто попала у повну залежність імперії даного часу.

Життя, сперте на компромісах. Здорові компроміси вимагають згоди заінтересованих, а згоду зумовляє взаємне шанування прав та невтручування одного в справи іншого. Це таке просте і самозрозуміле, що аж не личить пригадувати це ствердження та ним заповнювати друковані рядки. На жаль, це потрібне, бо немає переконливих доказів, що в більшості наші сусіди й ми розуміємо, які користі можуть створити добросусідські взаємовідносини. Песимізм, упередження та майже невіра в можливість поладнати ці умови мирним способом виправдані досвідом минулого. Факт цей не повинен кинути нас у рамена сліпої ненависти та жадоби пімсти, бо ці почування не творять підвалин тривкого миру. Також пасивне вичікування на зміну становища наших сусідів невистарчальне. Тому з увагою слідкуємо тепер за активністю української дипломатії і радіємо її успіхам. Подібні погляди починають плекати і деякі з наших сусідів.

На жаль, не з усіма нашими сусідами вдалося Українській державі дійти до взаємновигідного договору. Серед них перше місце займає наш недавній окупант, північний сусід — федеральна Росія. Не місце тут пригадувати шкоди і нещастя, які нам приспорив цей сусід — про це вже багато писалося і говорилося, — а інформації про ці події доступні всім. Не всі, одначе, в Україні ними користуються, зокрема, не цікавляться наші російськомовні, наші земляки, із яких деякі вже стали зрадниками, виступаючи активно проти самостійности Української держави.

Російська пануюча еліта ніяк не годна погодитися з фактом існування Української держави, шкодить, де може, в її стабілізації, бо вважає теперішній стан в Україні переходовим, короткотривалим. Іде дальший тиск з Москви на рисуфікацію, а втерта вже опінія, що цей сусід не звик додержуватися до постанов договорів, збільшує серед народу недовір'я до себе. При цьому пам'ятають події Першої світової війни та часи панування сімдесяткількарічного, найбільш знаного у світі терористичного і жорстокого режиму.

Канадський престижевий щоденник "Глоб анд мейл" (Globe & Mail) помістив 5 квітня ц. р. статтю свойого московського кореспондента під шумним наголовком "Росія оскаржує Україну в блокаді військової бази".

Федеральна Росія цілком невдоволена щораз то ближчими та

сильнішими зв'язками України з НАТО. З пресових повідомлень стало відомим, що на Чорному морі деякі воєнні кораблі НАТО, враз з українською фльотою, матимуть в серпні ц. р. військові маневри. Вже тепер гостюють частіше кораблі США в українському порті Одесі, що викликає в Москві побоювання, що збільшується вплив іноземної фльоти на її південні(?) границі. Російські джети, без дозволу українських властей, літали на височині від 9400 м до 600 м. над приморською територією України. Мабуть, з ціллю шпигування. Уважаючи ці лети грубим порушенням зобов'язуючих приписів про повітряний рух, Міністерство оборони України заблокувало одеську базу, заявляючи рівночасно, що дальші неавторизовані лети російських літаків можуть бути обстріляні оборонними частинами.

Автор згаданої статті уважає, що відносини України з Росією знову погіршилися. Росія вперто відмовляється спільно з Україною встановити державні границі, протягає переговори в справі розподілу Чорноморської фльоти та долі міста Севастополя. Росія настоює на цьому, щоб котранебудь держава, яка перед розпадом імперії стояла під її впливом, не вступила в члени НАТО. До цієї категорії держав належить і Україна, яка відмовилась заявити категорично, що вона не вступить до цієї організації.

До цього, продовжує автор, справи релігійні та продажа іншим державам зброї поглиблює цю і так вже велику різницю поглядів обох держав. Російська православна церква екскомунікувала українського владику, який очолив незалежну від Московського патріярхату українську церкву. Верховна Рада України не хоче поступитися і зрезигнувати з частини матеріяльних дібр, які належаться новоповсталій державі, по розв'язанні й упадку Совєтського Союзу. Засуджує Україну також за продаж зброї Пакістанові.

Бльокада українського повітряного простору створює низку перешкод солдатам 14-ої російської армії, яка стаціонує в Молдавії, скаржиться ген.-лейтенант Валерій Євевич. Він не може посилати хворих солдатів до московських шпиталів на обслідування, а його солдати — просто подумати страшно! — вже аж шість днів не одержують листів від рідних та впродовж тільки ж само часу не одержують платні.

Заяви генерала не заслуговують навіть на назву аргументів, бо, щоб цей стан усунути, треба б дістати дозвіл на переліт від українців, а якже росіянин може так страшно понизитися?

Вправді Б. Єльцин невдоволений "охотою" України нав'язувати тісні зв'язки з НАТО, але, мимо того, поїде в недалекому часі в Україну, навіть, як ще небудуть готові деякі пункти договору між

обома державами. Він уважає, що це вже найвищий час закінчити спори, бо цілий світ спекулює про взаємне відношення обох держав.

Стаття, про яку мова, вільно зреферована. Приходиться від себе додати вже нераз на цих сторінках висловлені думки: імперії не повертаються із забуття; Україна закріпиться і, як багато на Заході твердить, стане одним із стабілізуючих чинників в Европі, а може ще і в поширеному колі. Чим скоріше зрозуміє російська еліта та наші "російськомовні" поплентачі, тим краще для них і для нас.

Торонто, 7 квітня 1997 р.

Олена Губіна

БЮДЖЕТ ЗАТВЕРДЖУЮТЬ ПОЛІТИКИ, НАПОВНЮЮТЬ — ПІДПРИЄМЦІ

Березневі заяви Румунії, які фактично означають територіяльні претенсії до України, в Україні були сприйняті як несподіванка. Дев'ять раундів переговорів мали владнати суперечки навколо українського острова Зміїний, який розташований у Чорному морі і який Румунія хоче вважати своїм. Відповідної домовлености про взаємне визнання непорушности кордонів обох країн було майже досягнуто, сподівалися швидкого підписання договору. І раптом румунська сторона відмовилася визнати результати всіх попередніх переговорів.

Україна останніми роками ніби й відвикла від виникнення можливих зовнішньополітичних проблем. Заяви російських політиків, які закликають до московського панування у Криму, навіть на самому цьому півострові вже здебільшого сприймаються як фарс. Тому з питань, які надходять іззовні, українське суспільство цієї зими найбільше збурила вимога Ради Европи щодо відміни смертної кари в Україні. Найбільше ж увага концентрується на внутрішніх питаннях — ніби й справді, як сказано у клясика, "Европа може й почекати".

Рідкими були цієї зими й зарубіжні поїздки вищого українського керівництва. Навіть Голова Верховної Ради Олександер Мороз відмовився від торішньої практики зустрічей із парляментарями різних країн, куди навідувався наприкінці місяця у вільний від сесійних засідань тиждень. Нині лише наприкінці березня очікують його поїздки до Угорщини.

Дехто пояснює "застій" із візитами дуже просто: як можна витрачати на них державні кошти, поки не схвалений бюджет на 1997 рік. Хто зна, наскільки державним службовцям, навіть най-

вищого рівня, вдаватиметься "вписуватися" у його витратну частину. Тим паче, що сьогодні модним стали заклики до суттєвого скорочення чинівницького апарату. Приміром, плянується, що на чверть зменшиться апарат самого Кабінету міністрів.

Щоправда, Прем'єр Павло Лазаренко по-своєму дивиться на цю ситуацію. "Впродовж останнього року, — сказав він, виступаючи 11 березня в українському парляменті, — на 11 тисяч 733 особи було скорочено апарат центральної виконавчої влади та обласних та районних держадміністрацій. Але в органах місцевого самоврядування у містах та селищах перевищення з кадрами сьогодні досягло 103,5 тисяч чоловік. І зарплата їхня у 2-3 рази вища, ніж у держадміністраціях". Тобто, натякнув Прем'єр-міністер, ще рано поспішати з висновками, говорячи, хто найбільше витрачає державних коштів — виконавча чи представницька гілка влади.

Самий бюджет навіть у середині березня все ще продовжує перебувати у стадії опрацювання політиками. І парляментарі, і урядовці вважають за недоцільне його схвалювати, допоки не буде доконечно визначено, за яким принципом реально наповнюватиметься доходна частина бюджету. Під це потрібно мати належну законодавчу базу і насамперед — раціональну систему оподаткування, котрої в Україні чекають уже декілька років. Але із 6 податкових законів, які уряд передав до Верховної Ради, лише 2 було розглянуто у першому читанні, решта одразу відправлені на доопрацювання. "Доопрацьовуються" вони надто довго і в декого вже навіть почали виникати сумніви, а чи взагалі щось із тими законопроєктами робиться? Уряд уже декілька місяців фактично перебуває у "підвішеному стані", очікуючи прогнозованої журналістами та обіцяної депутатами відставки. Кажуть, що на заваді цьому лише Конституція України, котра забороняє висловлювати недовіру урядові протягом року після його призначення. Втім, певні кадрові зміни в уряді таки відбуваються. Ще в лютому зняли міністра сільського господарства та продовольства Анатолія Хорішка, котрого в Кабінет міністрів за собою "притягнув" Павло Лазаренко. І досі не можуть підшукати йому заміну, бо місце цього міністра вважається одним із найбільш "гарячих": критика і відставки відбуваються постійно.

Помінявся й "економічний бльок" в українському уряді. З посади міністра економіки було звільнено Василя Гуреєва, міністра фінансів — Валентина Короневського, міністра машинобудування, ВПК і конверсії — Валерія Малєва. Однак нові призначення викликають радше подив, аніж глибоку втіху. Адже того ж Василя Гуреєва було призначено міністром машинобудування, ВПК і конверсії, посаду

міністра фінансів обійняв Ігор Мітюков, котрий свого часу працював віце-прем'єром українського уряду. А міністром економіки став голова Фонду Держмайна України Юрій Єхануров. Перестановки неначе нагадують відтягування часу, бо кожна нова людина на посаді отримує певний аванс довіри на роботу і не має відповідати за прорахунки своїх попередників. Хоча сумний досвід показує, що мало кому доводиться відповідати навіть за свої прорахунки.

Між тим, народні депутати не висловлюють великого задоволення від урядових перестановок. Комуніст Сергій Гмиря говорить: "Мітюков сьогодні — це Пинзеник учора. Ми вимагаємо відставки всіх тих урядовців, котрі сповідують курс радикальних ринкових реформ. Але і якщо піде весь уряд, я також плакати не стану".

Лідер прогресивних соціялістів Наталія Вітренко розповсюджує у парляменті заяву, у якій вимагає "вигнати В. Пинзеника з уряду і передати матеріял в прокуратуру для притягнення В. Пинзеника до кримінальної відповідальности за злочини проти народу України". Наталія Вітренко дорікає Пинзенику, що саме через нього Міжнародний Валютний Фонд та інші міжнародні фінансові організації реалізують ті економічні рішення, ту програму ліберальних реформ, яка руйнує економіку України і катастрофічно погіршує життя громадян. Під цією заявою підписалося 29 депутатів лівих фракцій.

Щоправда, подібні звернення здебільшого залишаються без ухвалення відповідних рішень, яких вимагають. Самі депутати це непогано розуміють. Як і те, що в даному випадку переважно працюють на власну популярність серед виборців, яким демонструють "принциповість поглядів" і на чию підтримку розраховують на майбутніх виборах. Разом з тим не відмовляються депутати і від спроби міцніше "зачепити" виконавчу владу, котра в Україні давно користується більшою популярністю серед людей, ніж український парлямент. Нині депутатам надана доповідь Тимчасової спеціяльної комісії Верховної Ради України з питань формування національного ринку енергоносіїв. Розгляд цього питання у сесійному режимі передбачався ще у січні, але був відкладений через святкування дня народження Прем'єра Павла Лазаренка. Саме його вплив на ринку енергоносіїв називають занадто значним, тому депутатське розслідування мало не "показує пальцем" у бік уряду. "Структура та принципи функціонування ринку нафти і газу створили ситуацію, коли всі питання формування цін на ринку та перерозподілу прибутку вирішуються картелем суб'єктів зовнішньо-економічної діяльности з участю урядових структур. Робота на давальницьких умовах та бартерні відносини практично виключили виробника з ринкової

діяльности. Завдяки відсутності встановленої законом структури ринку і правовідносин його суб'єктів діяльність картелю носить напівлегальний характер" — такі висновки робить тимчасова депутатська комісія.

Її члени підкреслюють, що неодноразово зверталися до органів державної влади за інформацією про сплату податків на прибуток імпортерами газу за 1996 рік. Однак стримати її не вдалося. Неофіційні ж матеріяли показують, що надходжень до бюджету за рахунок податку на прибуток від цих корпорацій у 1996 році практично не було, в той час, як у 1995 році тільки від державних корпорацій було одержано понад 0,5 мільярда гривень.

12 березня Верховна Рада ухвалює постанову, один з пунктів якої зобов'язує уряд представити список тих юридичних осіб, котрим він надавав різноманітні пільги. І зокрема, підкреслено, що йдеться про газові компанії.

Але чи так уже й хочуть депутати відставки нинішнього уряду? Загалом і хочуть, і не хочуть. З одного боку, впливу на нинішній уряд — і колективного, і "особистого" депутати не мають, тому чого за ним жалкувати. Одні його члени не влаштовують правих, інші — лівих. Але з іншого боку, самі ж депутати кажуть, що досвід підтверджує — кожен наступний уряд виглядає ще гіршим за попередній. Тому суттєвих змін можлива відставка навряд чи зараз здійснить. Радше буде чергове "тасування" карт в одній колоді. Не те, що однопартійного, навіть коаліційного уряду, на ефективність роботи якого можна було б впливати, поки що утворити неможливо. Шлях єдиний — вибори парляменту на партійній основі, яка надалі допоможе і формуванню уряду.

Такий законопроєкт, котрий передбачає змішану мажоритарно-пропорційну виборчу систему в Україні, в парляменті вже розглядався. Але важко сказати, чи знайде він переважну підтримку депутатів. За схвалення виборів на партійних засадах хоча б за половину депутатського складу виступають і ліві, і праві партії. Однак безпартійні депутати бояться різких змін у виборчій системі. Адже існуюча досі система виборців за округами дозволила відпрацювати і певний механізм виборів для бажаючих бути депутатами. Характерно, що останнім часом чи не найлегше до парляменту проходили серйозні бізнесмени. Журналісти жартують, що за нової виборчої системи їм доведеться усім вступати в партії. Що, між іншим, багато хто з них уже й робить.

За старої виборчої системи традиційно розподілилися і географічні зони впливу тих чи інших політичних сил. Праві здебільшого розраховують на Центр і Захід України, а ліві — на Схід та

Південь. За зміни системи виборів усю систему доведеться ламати.

Тому існують деякі прогнози, що зміни не відбудуться. Тим паче, що умовляти незгодних уже й нема часу. Відповідно до українського законодавства, зміни до виборчої системи мають вноситися не пізніше, ніж за рік до наступних виборів. Тобто, не пізніше 29 березня 1997 року.

Тому нинішня соціяльно-політична та економічна ситуація в Україні поки що нагадує певний стан консервації. Союз підприємців та промисловців, який розраховує отримати керівні місця у новому уряді, не поспішає реалізовувати своїх обіцянок домагатися його відставки. Хоча неприйняття нового бюджету і нової податкової системи найперше позначається саме на розвитку промислового виробництва. Якщо після вимог Союзу уряд таки піде у відставку, а керівники Союзу прийдуть до нового, на них лягатиме значно більша відповідальність "за ініціятиву", ніж якби за умови усунення уряду іншим шляхом.

Президент Леонід Кучма теж поки що не сказав останнього слова, бо не може не розуміти, що за прем'єрства Лазаренка йому вдається тримати його та його прихильників під контролем. А звільнений він неодмінно посилить опозицію Президентові під час передвиборчої кампанії.

Ліві політики не сподіваються отримати для себе місця в наступному уряді. А тому цілком задовольняються загостренням економічної кризи та зростанням заборгованостей зарплати, які спроможні збурювати суспільство. Критикуючи існуючу ситуацію, лівим легше отримати підтримку для перемоги на виборах.

Думка про наступні вибори змушує й правих реформаторів уникати невірних кроків. Таки неодноразово траплялися, що навіть ретельні економічні розрахунки приносили мало втішні результати. Отож Пинзеника тепер і називають "винуватцем року".

За таких умов, припускає заступник Голови Верховної Ради Віктор Мусіяка, новий бюджет загалом може бути затвердженим аж у травні чи червні. І схоже, що за його прийняття нині найбільше переживають саме промисловці та підприємці в різних областях України, котрим заважає працювати існуюча податкова система. І котрі на наступні вибори дивляться не з позицій політичних чи амбіційних. Бо і сьогодні першоосновою свого життя вважають розвиток виробництва, чий потенціял в Україні колосальний. Їхня думка не повинна залишатися останньою. Хоча бюджет і схвалюють в парляменті, реальними грошима його заповнюють не політики, а підприємці.

Київ, 27 березня 1997

На службі народу

Б. Мисак

ПАВЛО ПЛАТОНОВИЧ ЧУБИНСЬКИЙ – ВЗІРЕЦЬ ЛЮДИНИ-ПАТРІОТА

На етапі розбудови незалежної Української Держави зростає необхідність покращення патріотичного виховання молоді. Ця робота набирає більш конкретного змісту і спрямування у зв'язку з прийняттям Конституції України, Указу Президента України "Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва", концепції національного виховання, вшанування пам'яті героїв незалежної держави.

Сумніву не підлягає, що надзвичайно важливе завдання стоїть сьогодні перед нами — виховання молоді в патріотичному дусі. Молодь повинна знати своїх предків, які своє життя, сили і енергію віддавали заради миру і незалежности Української Землі. Таким велетом, справжнім лицарем, нескореним ні фізично, ні морально був Павло Платонович Чубинський.

Павло Платонович Чубинський.

Павло Платонович Чубинський народився 27 січня 1839 року на хуторі, що його пізніше люди називали хутором Чубинського. Є підстави твердити, що справжне прізвище не Чубинський, а Чуб.

Родовід Чубинських має велику і славну історію. Міцні корені тягнуться з часів козацтва. Важливо говорити про те, що під час Гайдамаччини вирізали рід Чубинських.

Навчався Павло в другій Київській гімназії, а пізніше — в Петербурзі. За свою громадську працю як патріот П. Чубинський був засланий російським урядом до Архангельська, де пробув до 1869 року. На засланні, в почутті туги за Україною та в почутті недолі народу, написав він у 1862 році "Ще не вмерла Україна", який був надрукований у місячнику "Мета", що видавався у Львові. "Вияв патріотичних почувань у цьому вірші викликав велике зацікавлення, а то й захоплення серед народу, особливо в молоді того часу так, що вірш "Ще не вмерла

Україна" став дуже скоро всенаціональною піснею — згодом національним гимном".

П. Чубинський брав участь у нелегальній Київській громаді. Треба підкреслити, що "у середовищі київських громадівців, духовне ядро яких складали М. Драгоманов, П. Чубинський, Т. Рильський, Б. Антонович, О. Русов та ін., зародилася Ідея створення свого національного гимну".[2]

У 1869 році П. Чубинський очолив етнографічно-статистичну експедицію в західно-руському краї, після чого було написано 7 томів збірника "Праці етнографічно-статистичної експедиції в західно-руський край (1872-1878)". Тому П. Чубинського і називаємо талановитим поетом, письменником, вченим-етнографом. Крім цього, він займався правом, театром, режисурою.

П. Чубинський організував перший одноденний перепис населення міста Києва, на базі якого були відкриті глибокі дослідження і висновки. Патріотизм в українському народі весь час горів, незламний дух ніколи не зникав навіть і в період втрати державности. "Саме вони, легендарні герої, своєю діяльністю, своїми вчинками та смертю підтверджували відвічну правду про невмиручість ідеї волі й Державної Незалежности України. І в останні хвилини свого життя вони твердо вірили, що "Встане Правда! Встане Воля!"[3]. І тут доцільно привести слова Г. Ващенка: "Щоб любити Батьківщину, треба в першу чергу знати її. А знати Україну — це означає знати її минуле і сучасне".[4]

Як людина, яка хотіла, щоб Україна знала про свого українського героя Т. Шевченка, щоби твори його знав народ, разом із М. Драгомановим за дорученням Громади П. Чубинський їздив у Прагу, щоби надрукувати двотомне видання "Кобзар".

Царський уряд все робив, щоби перешкодити діяльності П. Чубинського, душив величні пляни і мрії українського відродження. А тому як і І. Вишинський, П. Могила, Г. Вагилевич, Я. Головацький. З. Конистеський, Ф. Прокопович, Г. Ващенко, так і П. Чубинський, відстоюючи політичну, державну і духовну самостійність України, виховували молодь у патріотичному дусі.

Одним із важливих завдань виховання молоді повинно стати глибоке вивчення творів П. Чубинського. На жаль, наша молодь не знає героїчного життя і діяльности патріота України П. Чубинського. Звідсіля висновок: величезний етнографічний матеріял (7 великих томів), а також і інші праці повинні бути доступні для кожного громадянина України. Невже в час самостійної, незалежної Української Держави ми, нащадки, маємо право забути таких патріотів, як П. Чубинський, який був засланий на північ більше як на 6 років тільки за то, що він з однодумцями відвідував могилу Т. Г. Шевченка, за створення і виконання українських пісень, за ношення української вишивки і козацького костюму?

Сумніву не підлягає, що твори його будуть надруковані, але це треба робити уже сьоогодні, плекати в молодих людях любов до самого святого — до України. Від славного роду до народу, нації — такий природний шлях розвитку кожного громадянина України, формування патріотичної свідомости, громадянської зрілости. Виховне значення гимну, який написав П. Чубинський, величезне.

Дослідженням встановлено, що було приблизно 18 гимнів України різних історичних часів, а "Ще не вмерла Україна" П. Чубинського є 13-им у черзі, і що важливо, що він до сьогоднішнього дня є діючим.

Треба відмітити, що "Ще не вмерла Україна" деякий час був державним гимном Західноукраїнської Народної Республіки. Влітку 1918 року гимн Чубинського стає піснею Легіону січових стрільців, які боролись і вмирали за волю України. Із синьо-жовтими прапорами, з гимном П. Чубинського йшли в бій з ворогом.

Сумніву не підлягає, що життя П. Чубинського було подвигом. Відомий етнограф, історик і фолкльорист, поет і журналіст, історик і мовознавець, юрист і соціолог, громадський діяч і організатор науки, він разом із своїми однодумцями заклав фундамент українського мовознавства. На наукових художніх творах виховувалися цілі плеяди наших великих мистців і літераторів. П. Чубинський — один із найколоритніших постатей серед плеяди визначних дослідників України, і ніхто не зможе заперечити, що життя П. Чубинського — це життя, яке віддане служінню народові, вірності Україні.

Треба стверджувати, що такі прізвища як Чубинський, Сагайдачний, Хмельницький, багато інших на все життя залишиться в пам'яті народу як імена, які своїм талантом, лицарством, мужністю і любов'ю до України проклали величезну дорогу в безсмертя.

Сумніватися не можна, що слова гимну "Ще не вмерла Україна" віками вистраждані "бо вони символ нашого духу як і прапор наш і герб".[5]

Доступний нині для нас, дослідників, матеріял дозволяє сказати, що козацький рід Павла Чубинського має своє продовження. Невтомна наукова праця над проблемою патріотичного виховання молоді плекала силу і натхнення у вивченні наукової спадщини П. П. Чубинського. Життя людини наповнене щасливими миттєвостями. І такою щасливою долею стала зустріч з людиною, в жилах якої тече кров П. Чубинського, — це його правнук Вадим Васильович Чубинський. В. В. Чубинський проживає в м. Санкт-Петербурзі, професор історичних наук, ректор академії. З великою щирістю В. В. Чубинський розказував про свій славний рід, про те, як його прадід любив Україну і прикладав сили для наукового вивчення життя, побуту і культури народу. За нашим переконанням рід Чубинських примножував і продовжував козацьку славу.

Багато було сказано про те, як писався гимн "Ще не вмерла Україна" і як російське географічне товариство в 1873 році присудило Павлу

Платоновичу Чубинському золоту медалю за дослідження з етнографії та статистики, що в 1873 році на міжнародній виставці в Парижі його було нагороджено золотою медалею, а в 1879 році Російська академія наук присудила Уваровську премію.

Історичні джерела засвідчують, що зазнали репресій деякі нащадки П. Чубинського, а один із його правнуків скінчив життя у в'язниці.

На наш погляд, у контексті розвитку вищевикладених подій треба сказати, що автор наукового дослідження не розділяє думки, викладені в г. "Галичина" за липень 1991 року "що рід Чубів обірвався 20 травня 1987 року, коли добросовісно пішов з життя правнук П. П. Чубинського В. Д. Чубинський"[6]. Треба тут підкреслити, що в 1932 році його матір постійно звинувачували в буржуазному походженні, а батька за буржуазний націоналізм. Сумніву не підлягає і це в науковому дослідженні встановлено, що рід Чубинських продовжує існувати, хоча корені осталися за межами України в Санкт-Петербурзі.

Пророчі слова і думки великого патріота України П. Чубинського збулися. Нашу Батьківщину як самостійну державу визнали 150 інших держав світу, що стало однією з визначних подій XX століття, закономірним результатом віковічного прагнення автора гимну "Ще не вмерла Україна" П. Чубинського.

Чимало зроблено для утвердження демократії і формування громадського суспільства. Великим досягненням є збереження внутрішнього миру та міжнародної злагоди в Україні. На Україну народи світу покладають надії як на велета, що здатний бути ґарантом рівноваги, миту і спокою в Европі.

---

1. Трембіцький В. *Визвольний шлях*, кн. 4 — 1986. — квітень. — с. 487.
2. Лисенко М. "Добром зігріте серце". *Наука і суспільство.* 1996, вересень-жовтень, с. 75.
3. Борець Ю. *Шляхами лицарів ідеї і чину.* Канберра, 1995, с. 67.
4. Ващенко Г. "Націоналіам і інтернаціоналізм і виховання любові до батьківщини". *Визвольний шлях*, кн. III. Лондон, 1954, с. 24.
5. Шевчук В. "І переживати за текст нашого віками вистражданого гимну". *Літературна Україна,* 1996, 25 квітня, с. 7.
6. Никифорук Р. "Останній з роду Чубинських, *Галичина,* 1991, 19 липня, с. 10.

Підполковник Б. Мисак, заступник командира полку з виховної роботи (соціяльний психолог) — начальник відділення

Ярослав Стех

КОЛИ ЗАДАВЛЕНО ВОЛЮ, ЗАГОВОРИЛА ЗБРОЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

"Україна завжди прагнула свободи"
Вольтер

Появилося надзвичайно багато книг і спогадів, видано майже 30 томів "Літописів", про героїзм УПА. Про незламну волю її воїнів-партизанів, що боролись в надзвичайно важких умовах, поборюючи не лише ворожі стріли, але й найтяжчі удари долі... Видержували всі тортури, знущання і в нечуваних досі у світі подвигах зуміли відстоювати, як недавні повстанці Чечнії, особисту і загальнонародню високу честь.

У книзі Йова (28, 18) в Старому Завіті автор пише, що "ціна мудрости є понад усякі дорогоцінні камені". А в іншому місці Св. Письма написано, що навіть мудрість без глибокої чесноти не запевнить добра та успіху.

Характерною рисою цієї україн-
ської повстан- ської боротьби була
висока націона- льна свідомість, чес-
нота, сильний характер та жива віра
в кращу майбут- ність українського
народу. Тому у вир цієї боротьби
приєднався май- же весь народ і її
визначається як загально-національ-
ну. Серед пов- станців були не лише
енергійні, бадьорі мужчини, але було
також чимало найсвідоміших ук-
раїнських дівчат, які виконували най-
різніші боєві зав- дання, а, крім того,
вносили у цю бо- ротьбу оптимістичні
настрої, зміцню- вали її своїми ділами
в медичних пунк- тах допомоги поране-
ним, в підпільних виданнях, в розвіду-
вальній системі, а також в безпосередніх боях з ворогом.

Серед визначних героїв УПА, які повністю віддались боротьбі за українську справу, була Богданна Марія Світлик-Дмитренко, знана під псевдом Марія Дмитренко, яка народилася 28 грудня 1918 р. в прекрасному княжому Перемишлі. Ще маленькою дівчинкою Богданна разом з своїми батьками переїхала до Львова, де завершила свою

народню освіту, закінчила гімназію СС-василіянок, а опісля студіювала клясичну філологію в Львівському університеті.

Про цю знамениту дівчину, жінку і героїню мені детально переповів проф. Володимир Стеник, що в 1991 році брав участь в з'їзді українців Перемищини — Канади і Америки. Покійний проф. В. Стеник викладав на медичному факультеті Львівського університету, за професією визначний лікар, за почуттям великий громадський діяч, патріот своєї меншої України, якою для нього була Перемищина. Він без тями любив княжий Перемишль, місце свого народження, і займався детальними дослідами про події і людей з того реґіону. Збирав вістки, інформації, матеріяли, за посередництвом яких видобував ті істини, які наповняли його глибокою гордістю. Крім того, В. Стеник, живучи в нашому домі через місяць часу, розказував цікаві розповіді. Вмів з'єднувати ніби сотні ниток, що тягнуться з глибини віків до нашого часу. Арґументовано спростовував чимало хибних тлумачень, що побутували й побутують у деяких людей, а при тому розкривав відвертих і закритих ворогів наших визвольних змагань. Щира розмова з великим вченим давала все нові й нові уявлення про справжніх національних велетнів і про тих, які становлять національний марґінес. Проф. В. Стеник, це надзвичайно сильна індивідуальність, як людина, як учений і як політик, високоосвічений, розумний і чесний, у своїх розповідях зрівноважений, можна сміло сказати, що це був титан Перемищини. Його сумлінна розповідь про Богданну Світлик зробила на мене велике враження. Тому цю тему хочу розкрити, може дехто найдеться, хто схоче її доповнити. Адже ж, такі, як Богданна Світлик, це віхи нашої національної гордости, велетні нашого духу, тому на їхніх благословенських ділах ми і наші нащадки повинні зростати. Великим вкладом у висвітленню боротьби УПА проти німецького і совєтського окупантів та польських шовіністичних банд є знаменита праця доктора історичних наук Володимира Сергійчука п. з. "Наша кров — на своїй землі", що появилася в Києві 1996 р. В цій праці вчений в спосіб науковий, спертий на джерельних архівних документах, дає дуже високу і заслужену характеристику визвольної боротьби УПА.

Всі ми добре розуміємо, що сила нації лежить у розумних провідних її одиницях, які стерують і своєю поставою утримують різвновагу та горіння народу до волі. Вони в першу чергу принимають удари ворога, часто болісні й жорстокі, але все одно в кожному часі не дають впасти народові в понижаюче рабство. Такою була, як розказує проф. В. Стеник, від наймолодших років Богданна Світлик. Від шкільної лавки, через студентські роки Богданна, як той вартовий, стояла активно на сторожі інтересів української нації. Це була дівчина, яка розуміла свій український патріотизм надзвичайно глибоко. Вона його не обмежувала до вишитої сорочки і рушника, її не задовільняла навіть наша українсьа крилата пісня, яку так безмежно любила. Вона тим патріотизмом дихала

так, як дихає кожна людина повітрям, без нього вона не уявляла свого життя. Це була ніжна жінка, з якої дихав лицарський дух, який "мільйони поривав за собою" в конкретній і відданій праці. Однак героїзм в різних історичних часах та у різних народів має свої відмінності. Для приміру, у японців гаракірі проявляли вищу форму національної чести, серед европейців знані поєдинки. Римляни навіть клали руку у вогонь і держали так довго, доки не обгоріла, щоб доказати свою вірність батьківщині.

Коли сьогодні, після 50-ти років від активної боротьби УПА, передумую, то звичайно горджуся тим поколінням, бо їхні імена не всі ще розкриті. Якщо йдеться про наше героїчне жіноцтво, то ми знаємо, хто це Ольга Басараб, Катерина Зарицька, Галина Дидик, Олена Степанів, Олена Теліга, але надзвичайно убога наша пам'ять про ці найновіші часи, в яких жіноцтво відограло величезне значення. Вони були наче одним тілом, одною душею визвольних змагань в рядах УПА. І як прикро стає на душі, що вороги нашого народу в наш час, підшиваючись до української нації, зневажають тих найчесніших синів і дочок України. Очорнюють їхні подвиги і дискредитують і у власній державі діють проти інтересів корінного народу. Дальше лянсується теорії, в яких справжні герої представляються зрадниками, а зрадники — героями.

Кожна людина, кожна подія має своє місце в історії народу. Однак Богданна Світлик належить до тих людей і до того роду визвольних змагань, які закарбувалися на вічну пам'ять. Від наймолодших років вона повністю віддається українській справі, спочатку культурно-освітній, а згодом революційній, як високосвідомий член ОУН.

Польська поліція вела нагляд за Богданною і на передодні вибуху Другої Світової війни її вона ув'язнила за підпільну діяльність та запроторила у в'язничні стіни львівських "Бриґідок". Друга світова війна розкрила двері тюрми і, вийшовши на волю, вона зайнялася видавничо-пропаґандивною роботою. Їздить на різні доповіді, зустрічі з українською громадою, співпрацює з редакціями "Смолоскипу", "Ідея і Чин", згодом з "Лісовиком", опрацьовує окремі звернення і летючки. Виступає вона під псевдонімом "Ясна", "Світлана", а також як "Марійка Дейко".

Богданна була наділена природною вродою, мала дуже приємну мову і ще в 1940 році одружилася з Зеноном Литвиненком, який поляг в бою під Бродами. В 1941 році Богданна стала матір'ю, їй народився син, якого назвала Андрійком. Без тями любила вона свого сина, але любов до України не була меншою. Сином зайнялася її мама, а сама пішла в підпілля, щоб своїми грудьми захищати українських дітей, над якими зависла смертельна небезпека.

Професор Володимир Стеник дослідив, що знайдена записка з датою "1947 рік" в криївці УПА біля села Хороцева в Карпатах пов'язана із ім'ям Богданни. Він у 1992 році написав статтю п. н. "Ще одна

невідома" і помістив її в газеті "За вільну Україну". В цій статті розкрив, що Марія Дмитренко, це Богданна Світлик, уроджена в Перемишлі. На його статтю відізвалася п. Лідія Квашина з Херсонщини, яка підтвердила, що авторка оповідання "Михайлик", "Учителька" є її сестра Богданна Світлик-Литвиненко. Подала також відомість, що її син Андрійко працює деканом на інженерському факультеті Одеського університету. До популяризації творчих праць Богданни Світлик велику допомогу приклала Марія Крижанівська з Рочестеру, а також Світовий Конґрес Українців, СКВОР, Українські Працівники Літератури для Дітей і Молоді, Шкільні Ради тощо.

У вступному слові до оповідання "Михайлик", між іншим, написано: "... оточена підчас відступу енкаведистами, стріляючи, загинула письменниця-революціонерка М. Дмитренко (літ. псевдонім), авторка багатьох оповідань і нарисів з підпільно-визвольної боротьби, член ОУН від 1931 р., провідник гімназійних жіночих звен ОУН до 1937 року, провідник ОУН у м. Львові..."

Тепер, коли українська держава стала реальною дійсністю, ми всі повинні бути свідомі значення боротьби, яку вела УПА. Багато з них загинуло лицарською смертю, горді й непохитні, щоб зберегти наше життя. Тому живі повинні виявити високу національну зрілість закріпити всі наші сили, щоб віддати достойне і заслужене місце УПА в історії перед народом і цілим світом.

Микола Рябчук

ШЕВЧЕНКОВА ТІНЬ НАД ПРЕЗИДЕНТСЬКИМ ПАЛАЦОМ

Леонід Кучма підписав указ про присудження Державних премій України ім. Т. Г. Шевченка в галузі літератури й мистецтва за 1997 р.

Після поважних і широко прореклямованих змін, які відбулися минулого року в Комітеті з присудження Державних премій України ім. Т. Г. Шевченка, його перша публічна акція — визначення нових шевченківських лавреатів — очікувалась із зрозумілою цікавістю. Зміни в діяльності "оновленого" комітету виявились, однак, радше формальними, ніж концепційними.

Власне, до справді помітних змін можна зарахувати дві. По-перше, Комітет таки відмовився нарешті від надто вже одіозної практики присудження Шевченківських премій покійникам (зокрема й тим, що відійшли в кращий світ років тридцять тому), і по-друге, він перестав нарешті ділити окремі премії на половинки, третинки і четвертинки (ба навіть "осьмушки" між незліченними претендентами. Незмінною, однак, залишилась досить сумнівна практика присудження премій "за творчу спадщину", а не за конкретні і, бажано, найновіші твори.

Цьогорічною нагородою, отже, було відзначено не двадцять і, навіть, не десять, а всього лише п'ять мистців, кожен з яких є чи, принаймні, був досить помітною постаттю у своїй галузі — поет Петро Скунць, кінорежисер Леонід Осика, художники Людмила Семикіна та Іван Марчук, а також співак Анатолій Солов'яненко. Фактично всі вони належать до покоління "шістдесятників", і творчі вершини чи не кожного з них належать саме до того, давно проминулого десятиліття. Не їхня вина, зрозуміло, що давно заслужені нагороди прийшли до них із чималим запізненням — за винятком хіба що п. Солов'яненка, котрий вчасно встиг отримати свою Ленінську премію та звання народного артиста СРСР — відзнаки, якими, судячи з його афіш, і досі пишається. Але безперечною провиною Комітету є, що він упритул не побачив мистців іншого — не свого, не "шістдесятницького"! — покоління. Не побачив зокрема — попри хвалене "оновленням" — що за тридцять років на Україні таки дещо змінилось, і що вже зовсім не "шістдесятники" (музейна їм слава!), а цілком інші поети, художники, режисери творять найцікавіші явища в сьогоднішній українській культурі.

Авже ж, ні Андруховича, ні Цибулька на Шевченківську премію поки що не висували, як не висували й Коха та Кумановського, Жолдака і Кучинського, Лишегу й Лазорка. "Кому вниз" або "Плач

Єремії". Як нема, то й дарма, — каже відома приказка. Але Василя Герасим'юка висували — і прокотили. Але Мойсея Фішбейна таки намагались висунути — і не допустили до обговорення. Але Юрія Шевельова ще ганебніше образили три роки тому — і досі не розкаялись.

"Шістдесятницький" характер премії, її коротка прив'язаність до певного кола людей досить наочно відбита і в списку лауреатів, і в переліку членів Комітету. Все це, як правило, люди одного покоління й одного серєдовища. Нічого в цьому поганого не було б, і навіть "оновленням" Комітету можна було б не перейматись, коли б сама премія не називалась "Державною" і "Шевченківською". "Державні" премії взагалі не характерні для демократичних суспільств, і зберігаються в нас, на жаль, як сумна інституційна спадщина тоталітаризму. Що ж до звання "Шевченківська", то оперування поетовим іменем без його на те згоди й уповноваження теж пахне чимось дуже совєтським. Доба соцреалізму настільки здевальвувала й здискредитувала саме це лауреатство, що підходити до "шевченківських" премій нині слід було б дуже обачно.

За спогадами російського літературознавця Анатолія Наймана, десь на початку 60-х років він зопалу був поділився з Ахматовою своїм обуренням з приводу присудження чергової державної премії одному бездарному соцреалістичному метрові (до речі, й досі шанованому в Україні) — замість висунутого тоді ж таки на хвилі хрущовського потепління Олександра Солженіцина. "Та господь із вами, Анатолію Генриховичу, — заспокоїла його Анна Андріївна. — Це ж їхня премія! Хай собі, як хочуть, так її й споживають..."

У принципі, кожна премія є чиєюсь, себто "їхньою". Але в даному випадку йдеться не так про премію, як про державу і про Шевченка. Донедавна вони були "їхніми" — і все було просто. В останні п'ять років, проте, з'явилися певні надії на зміни, — в яких не хотілось би розчаруватись.

Отож згадаємо й про певну оптимістичну ноту в цій увертюрі — встановлення і присудження так званої "малої" Шевченківської премії — для молодих (відносно) мистців. Її першим лауреатом став справді гарний прозаїк Олесь Ульяненко, автор романів "Сталінка" ("Сучасність", 1994, № 9) та "Зимова повість" (1995). Невідомо, чи згаданий крок "старших товаришів" був продиктований піклуванням (як вони собі його уявляють) про "творчу молодь", а чи прозаїчним озиранням на громадську думку. В кожному разі ми отримали непоганий шанс побачити протягом найближчих років, як саме "мала" премія на наших очах ставатиме "великою" — і навпаки. Принаймні, поки що саме ця премія обіцяє бути премією сьогоднішнього, а не вчорашнього дня, — який, зрештою, теж залишається для нас важливим і актуальним.

Олег Гринів

ГАЛИЧИНА В УКРАЇНСЬКОМУ ВИМІРІ

В історії українського народу невелика за територією і населенням Галичина вписала не одну славну сторінку. Ще наприкінці минулого століття її називали "українським П'ємонтом", бо вона стала центром української духовности, коли на землях Наддніпрянщини окупаційний російський уряд знищував навіть українську мову. Тут, у Галичині, народився леґіон Українських Січових Стрільців в роки Першої світової війни. Мине кілька років — і він стане ядром цілої армії Західно-Української Народної Республіки. У піснях про січових стрільців зберігатиметься історична нам'ять нашого народу.

Сорокові роки знову перенесуть на галицькі терени національно-визвольну боротьбу всього українського народу. Після Другої світової війни непокірні галичани чинитимуть опір окупаційній большевицькій владі, не хочуть покірно виконувати волю червоних гнобителів.

Здобутки українського народу напочатку дев'ятдесятих років значною мірою зумовлені тим імпульсом, який дала Галичина цілій нації, піднявши прапор боротьби. Зі Львова розпочали свою всенародну діяльність Товариство української мови ім. Тараса Шевченка (тепер — Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка) і Народний рух України як найвпливовіші опозиційні сили в часи тоталітарного режиму перед його падінням. З галицьких земель рознеслась по цілій Україні національна символіка, що стала Державною символікою незалежної України.

Заперечувати ролі Галичини в нинішній "оксамовитій революції" марно. Інша річ, коли йдеться про державотворчі процеси після Акту проголошення незалежности. З передових позицій в період боротьби Галичина відсунулась далеко на не почесне місце в державотворенні. Звичайно, за економічним потенціялом три галицькі області не можуть змагатись з індустріяльними реґіонами України (Донеччиною, Січеславщиною чи Харківщиною). Та не треба забувати іншого: традиційно національна свідомість галичан стоїть набагато вище, ніж в інших українських областях: найбільше галицьке місто Львів — великий науковий і культурний центр, де найбільше збереглась від попередніх поколінь українська духовність. Отже, менші економічні потужності Галичини аж ніяк не зумовлюють її відставання в реформуванні економічного життя і державної системи після проголошення незалежности. Те відставання очевидне і не викликає сумніву.

Де ж причини цього? Над цим питанням, напевне, задумується кожен, хто не байдужий до процесів державотворення. Найлегше ці причини шукати поза межами Галичини, звинувачуючи столичних чиновників, які компрометують "український П'ємонт" і з ним українську

національну ідею. Але таке пояснення цілого ряду негативних явищ у нинішній Галичині нікого не переконає.

Чому, приміром, місто Львів попри неодноразові вибори не спромоглось обрати парляментаря? Зважмо, під час прийняття Конституції доля деяких статтей розв'язувалась перевагою в два голоси. Чому до Львівської обласної ради обрані комуністи? Чому в національно свідомому Львові помпезно відсвятковано п'ятдесятиріччя місцевої округи окупаційної червоної армії? Чи наважимось звинувачувати столичних чиновників у безглуздих експериментах у галузі шкільництва?

Після таких питань доходимо висновку, що нинішнє становище Галичини вимагає вдумливої, глибокої анализи. Треба підійти неупереджено до визначення ролі трьох західноукраїнських областей у добу державотворення. За цю справу взялись молоді львівські науковці, над якими не тяжіють забобони гейбинауки тоталітарного режиму. Вони вирішили розпочати обговорення проблем Галичини на всеукраїнському тлі в спеціяльному часописі "Українські варіянти".

Перше число "Українських варіянтів" вийшло у світ. На його презентації головний редактор Ігор Танчин і члени редколегії поділились своїми плянами, а читачі, переважно львівські політологи, висловили побажання і враження від матеріялів часопису. Вже рубрики і автори переконують у серйозному підході до проблем галицького реґіону. На сторінках часопису досліджуються питання політичної свідомости, політичної історії, релігії, демографії, економічного розвитку партійного життя. Серед авторів — науковці, молоді педагоги вищих навчальних закладів, працівники органів державного управління. Позитивно, що виступають також вчені з-за кордону. Треба схвалити намагання авторів, уникаючи голослівних тверджень, арґументувати положення фактами з політичного і суспільного життя.

"Галичина: провінція чи піонер?" — назва статті Вероніки Вендлянд, якою відкривається часопис. Співробітниця Інституту Східної Европи Кельнського університету та Фонду Генріха Белля намагається зрозуміти суть Галичини як "щасливої провінції" в часи Австрійської імперії. Український читач не з усім погодиться, бо авторка занадто апологетизує "добрі часи" цісарщини. Безумовно, порівняно з іншими реґіонами України, які зазнавали шаленого тиску від російських поневолювачів, Галичина мала ліпші умови, та називати її "щасливою провінцією" — це, звичайно, перебільшення. Українська Галичина змушена була постійно боротись за ті права, які їй формально надавала конституція. "Що вирвеш, те й твоє" — такими словами передав становище галичан в імперії великий історик Михайло Грушевський.

Набагато ориґінальніші спостереження В. Вендлянд над життям Галичини сьогодні. Як пише авторка, Галичина перебувала під особливим контролем КҐБ. Вона була ворогом номер один у боротьбі радянських можновладців з опозиціонерами, українськими дисидентами

незалежно від їхнього місця народження. На галицьких землях боролись тепер широко відомі вихідці із Східної України. В. Вендлянд пише: "Історична назва краю зневажалася і систематично таврувалася як "націоналістична" і "фашистська", що зумовлено було вживанням цієї назви у таких контекстах як "Дивізія СС Галичина", "Дистрикт Галичина" у часи німецької окупації та інше". Все галицьке ототожнювалось з опозиційним, навіть диверсійним. Справді доходило до безглуздя. На сторінках респектабельного московського журналу перестерігали православних українців, що їх намагаються задушити спільними зусиллями "галицькі хрестоносці" і кримські мусульмани.

У статті В. Венлянд висловлені думки, що вимагають певних зусиль для проникнення в суть. Для нашого читача, на перший погляд, вони не звичні. Та подивитись на себе в чужому дзеркалі — заняття не марне. Чимало говорять такі слова: "Український рух, який виник у Галичині, був спрямований на створення власної держави. Сьогодні, коли цієї мети досягнуто, державу цю з огляду на російські домагання важко уявити інакше, ніж монолітною. "Єдина і неподільна" Україна (Українська Соборна Держава) відіграє важливу ролю у політичній свідомості галичан. Унітарна держава — це сила. Федералізація означає небезпеку для державної цілости. Галичина — і в цьому її парадокс, — є українським регіоном, але власне тут поширене уявлення, що сильні регіони дадуть можливість Москві зруйнувати українську державність".

Читаючи слова авторки з Федеративної Республіки Німеччини, не мало дивуєшся тим нашим доморощеним політикам, які на зламі двох десятиліть пропонували "федералізувати" Україну і не бачили небезпеки для майбутнього нації в разі реалізації їхнього пляну. Не випадково, за "федералізацію" так вчепились вороги нашої держави. Щоправда, "головний федераліст" і тоді не осудив свого проєкту.

Стаття В. Венлянд закінчується досить проблемно: "Галичина повинна найближчим часом вирішити, чи хоче вона продемонструвати власну регіональну своєрідність чи задоволитися спогадами про далеке минуле, культурні особливості і репутацією твердині національних політичних партій". Думка спонукає до роздумів. Гадаю, що тут справді сформульована мета новоствореного часопису.

Масова політична свідомість українських громадян аналізується в статті Вадима Васютинського, науковця з Києва, на підставі різних матеріялів. За результатами референдуму 1991 року, президентських виборів 1991 і 1994 років, основними демографічними показниками і матеріялами власних досліджень вчений виділяє дев'ять основних політико-психологічних регіонів України: Кримський півострів, Південь (Миколаївська, Одеська та Херсонська області), Донбас (Донецька та Луганська), Схід (Дніпропетровська, Запорізька, Харківська), Північний Схід (Полтавська, Сумська та Чернігівська), Київ, Правобережний Центр (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська,

Хмельницька та Черкаська), Галичина (Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська), Захід (Волинська, Закарпатська, Рівенська та Чернівецька області). Власне кажучи, назви занадто умовні, тому ліпше було би виділити політико-психологічні територіяльні групи. Та суть не в тому: вартість проведених досліджень незаперечна, бо вони допомагають простежити регіональні особливості і визначити тенденції.

За матеріялами вченого, можна визначити різний рівень українського патріотизму й проросійських настроїв у регіонах держави. До найбільше патріотичних він відносить Галичину, Захід, Київ, Правобережний Центр, яким протистоять Крим і Донбас, а Північний Схід, Схід і Південь магнетують до центристських позицій. Він пише про злам у масовій свідомості в питанні про незалежність і українське національне відродження. Ще в 1994 році виявилось помірне переважання проросійських настроїв, в 1995 році проросійські і проукраїнські настрої урівноважились, а в 1996 році зафіксоване переважання настроїв проукраїнських. Він звертає увагу на дві обставини: перша — "російськомовний" Київ вирізняється проукраїнськими настроями, що зумовлено, напевне, столичним статусом міста; друга — поширенню проукраїнських настроїв у Криму могло би сприяти послідовне проведення реформ.

В. Васютинський доходить висновку, що масову політичну свідомість жителів України визначають два чинники: ставлення до економічних і ідеологічних реформ, з одного боку, і ставлення до незалежности України та українського національного відродження, з другого. Водночас переважання проукраїнських позицій відбувається разом з послабленням в Україні лівих сил. Провал організованої комуністами так званої "акції протесту" 18 березня 1997 р. — підтвердження такого висновку. В "акції" взяла участь приблизно половина членів самої компартії.

Нинішнє партійне життя в незалежній Україні аналізують політологи Юрій Шведа та Тарас Базюк. Дослідження першого підтверджують перехід частини комуністів на бік шовіністично-імперських ультраправих сил після проголошення незалежности, зокрема таких об'єднань: Всесоюзна комуністична партія большевиків, Партія комуністів (большевиків) України, Союз комуністів України, Комуністична робітнича партія України, Народний рух "Союз", Оновлена комуністична партія України, Комуністична партія України — Комуністична партія Радянського Союзу та інші. Можна погодитись з вченим, який підтримує думку про "остаточне розмежування всередині комуністичної і соціялістичної партій щодо питання української державности" в майбутньому.

Політолог Тарас Базюк порушує питання про партійне оформлення регіонального сепаратизму і під цим оглядом пробує аналізувати Гро-

мадянський конгрес України і Соціял-національну партію як два регіональні об'єднання. На жаль, автор не піднявся до рівня узагальнення. Інколи вдається до прогнозів, що не мають реальних підстав. "У випадку, — пише він, — якби лідери партії (СНПУ. — О. Г.) переконались, що їх ідеї не спрацьовують на інших теренах України, цілком можливо, що вони могли б звернутися до реалізації ідеї автономізації Галичини, зрозуміло, із ЗНПУ на чолі". Напевне, цим він намагається врятувати "партійне оформлення регіонального сепаратизму", протиставивши під цим оглядом галицьку СНПУ донбасівської ГКУ.

Прикро, що на сторінках часопису читаємо такі слова Т. Базюка: "Очевидно, що нам не загрожує повернення в імперію за допомогою ГКУ чи варіянт Ваймарської республіки. Нам загрожує дещо інше — явище, яке кілька років тому отримало назву "балканізації" — розпад великої держави, утвореної насильницьким шляхом з регіонів, які протягом десятиліть або століть перебували в складі інших держав. Чи може ми вже забули, що та Україна, яку ми сьогодні маємо, це справа рук батька Сталіна, а потім Хрущова (підкреслюю, — О. Г.). За час існування в рамках одного кордону ми ще не стали однією нацією (підкреслюю — О. Г.), ми ще ділимося на западенців та східняків, закарпатців і буковинців, римчан та донеччан, і саме це є нашою найголовнішою проблемою, бо в будь-який момент кожен із регіонів може сказати собі — досить. Аби уникнути цього, нам потрібна нова українська ідея, яка би могла об'єднати нас усіх, незалежно від віри, мови чи партійної приналежности". Отож, сформулюймо ідею — і Україна врятована.

Т. Базелюк добре розуміє, що такі твердження "багатьом здадуться дивними і не викличуть нічого, крім скептичної посмішки — цього не може бути, бо цього не може бути ніколи". Мушу сказати, що його думки не лише не дивні, а й не оригінальні: їх вже давно перецьвірінькали горобці... вибачте, російські параполітологи в журналах, просякнутих українофобією. Чи можна тут обмежитись скептичною посмішкою при квазинаукових відсобеньках на кшталт "рук Сталіна, а потім Хрущова", хай вирішує редакційна колегія. Звичайно, кожен має право на власну думку, але інколи буде більше користи, коли думка зафіксується лише на сторінках особистого записника.

Особливе зацікавлення викликає стаття Івана Терлюка "Розселення й проблема соціяльного становища росіян Західної України". Вчений досліджує п'ять областей (Тернопільську, Рівенську, Івано-Франківську, Львівську, Волинську) за останні три десятиріччя. Цікаво, що за цей час російське населення різко зменшувалось у сільських населених пунктах і збільшувалось в обласних центрах. Якщо взяти за 100 відсотків російське населення кожної области, то бачимо, що в

1959 році в Тернополі проживало від загальної кількости росіян в області 33,5 відсотка, а в 1989 році — вже 54,6 відсотка, в Рівному — відповідно 40,1 і 55,2, Івано-Франківську — 58 і 84,1, Львові — 73,9 і 88,5, Луцьку — 25 і 49,5 відсотка. Зате кількість російського сільського населення за цей період зменшилась приблизно в 2-3 раза.

Зведені і узагальнені в таблиці показники про динаміку розселення росіян у названих західних областях за типами розселень і типами міських поселень підсилюють аргументованість статті. Однією з причин зменшення російського сільського населення були кількаразові зміни адміністративно-територіяльного поділу. І. Терлюк пише: "Враховуючи соціяльні і професійні психологічні орієнтації російських мігрантів, з ліквідацією районної адміністрації, що функціонувала в селі (в Тернопільській області було аж 12 райцентрів-сіл), вони просто не знаходили застосування своїм знанням (чи знанням? — О. Г.) і зовсім не бачили перспективи задоволення своїх бажань і надій".

Напевне, читача зацікавлять й інші публікації часопису. Серед яких хочу відзначити статтю Андрія Юраша про релігійні особливості й диспропорції релігійної активности. Економічним проблемам присвячені праці Юрія Шпака, Мирона Янківа і Віктора Боржевського.

Деякі матеріяли виходять поза межі нашої держави. Референт Австрійського інституту Східної і Південно-Східної Европи Орест Семотюк за публікаціями німецькомовної преси досліджує українське питання в роки Першої світової війни. Заслуговує схвалення публікація в часописі праці Ернеста Ренана "Що таке нація?", з якою наші дослідники не мали змоги ознайомитись у попередні десятиріччя.

Перше число "Українських варіянтів" — переконливий доказ того, що молоді українські науковці не задовольняються стереотипами минулого і шукають нових підходів. Перед ними нові пляни. Було б добре, якби новий часопис зацікавив українців у країнах поселень. Їх участь у ньому дозволила би поглянути по-новому на питання нашого сьогодення, розширити дослідницьку базу.Часопис згуртував навколо себе наукову молодь з нетрадиційним мисленням. Попри певні упущення, — а вони не минучі в новій справі, — часопис не губиться в морі нинішніх політичних періодичних видань.

Олег Гринів

Інститут народознавства

Національної академії наук України (Львів)

Розшук

*Хто знав би щонебудь про дивізійника **Якима Потятиника**, з с. Княждвір Коломийського р-ну, просимо подати вістку до "Вістей Комбатанта". Розшукує його родич Борис Потятиник.*

Роман Колісник

«Історія – це фікція?»

– Історія це фікція, – сказав американський професор Джон Армстронґ.

– Історик повинен писати історію з національної перспективи свого народу, – сказав український канадський професор Роман Сербин.

– Історію України повинні писати свої історики, українські патріоти, а не чужинці – сказав уже покійний канадський визначний юрист проф. Валтер Тарнопольський.

Усі три твердження правильні, бо в першому випадку історик інтерпретує історичні події, згідно із своїм переконанням чи за переконанням свого працедавця, який йому платить, що часто зводиться до перекеручувань чи замовчувань, тобто фікції. А два інші твердження самозрозумілі. В сьогоднішніх українських істориків є тенденція «не зачіпати» т. зв. «контроверсійних подій» недавного минулого. Чи це не залишилося у спадку із старих імперських і ворожих Україні директив і пропаґанди?

Часопис *Народна Армія,* котрий видає Міністерство оборони України, друкує багато історичних статтей. Багато місця присвячує другій світовій війні. Ціла серія статтей Михайла Коваля появилася п. н. «Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії». Автор пише у «Післямові» про «нагальну потребу переосмислення історичного процесу з метою відтворення правди історії»... що треба відмовитися «від сталінської концепції історії війни». І далі закидає історикам, що вони «не осмілюються робити необхідне оновлення тексту свіжим емпіричним матеріялом, ориґінальними висновками та узагальненнями».

Гарно й корисно сказано.

Але погляньмо, наскільки сам автор «звільнився» від старих «концепцій».

– Війна – це продовження політики іншими засобами, – ствердив німецький військовий науковець Карль фон Клявзевіц. Тобто політика тягнеться від минулого через сучасність до майбутнього. Так було і з *Великою Вітчизняною війною Радянського Союзу.*

Найперше сама назва, яку уживає автор: *Велика Вітчизняна війна,* пропускаючи *Радянського Союзу.* Чи тим ця війна стала

Вітчизняною для українців? Ось тут і треба встановити дефініцію *вітчизни.* Чи *вітчизною* можна називати Совєтську імперію, яка як продовжувач Російської імперії (в радянській історіографії нема чіткого розмежування СРСР від Російської імперії), яка переслідувала український народ, нищивши його трьома великими голодами, зліквідувавшиураїнську інтеліґенцію, українську культуру, Українську Православну Автокефальну Церкву та Українську Греко-католицьку Церкву, понизивши мову й зрусифікувавши населення, вимордувавши в Вінниці, Биковні, у всіх тюрмах Західної України мирне невинне населення тільки за те, що воно вважало себе українцями. І так далі, і таке інше – без кінця! Це тим більше наглядне, коли зважити, що уряд Леніна визнав був незалежність Української Народної Республіки.

Якщо так, то тоді *вітчизнами* для українців були теж Австро-Угорська монархія, Польща, Румунія, Угорщина?.. І врешті, чому комуністична Верховна Рада України проголосила незалежність 1991 року, як український народ мав уже свою готову *вітчизну?*

Автор пише: ...«чи не найбільшим лихом була для нього [українського народу] друга світова війна... Трагедійною була роз'єднаність його народу», мабуть, маючи на думці той факт, що українці служили в арміях різних держав.

Можливо, але де шукати причини цього явища? Чи не найбільша трагедія своїми наслідками була Полтавська битва, яку виграв Петро І завдяки великій помочі *роз'єднаного* українського козацтва, з першим голокостом – знищенням усіх мешканців Батурина?

Здобуття Батурину сталося теж через «роз'єднаного зрадника» козацького полковника Носа, який післав свого гінця навздогін кн. Меншикові, котрий погодився з фактом, що Батурина йому не здобути, й відступав. Гонець повідомив Меншикова, що він вкаже таємний вхід до Батурину. І московське військо «здобуло» Батурин.

Зрештою, як тепер відомо, у виданні *На великой стройке* (1932 року) повідомлялося, що 1931 в Союзі проживало 81 млн. 195 тис. українців і 77 млн. 791 тис. росіян. Через 50 років (за переписом) українців залишилося 39 млн.

Правда, що Україна з усіх народів потерпіла найбільші втрати у другій світовій війні, але до них причинилися не тільки німці, але в першу міру політика й стратегія Радянського Союзу. Наступи

на німецькі фронти йшли хвилями. А хто йшов у перших хвилях? Очевидно, невишколені «чорносвитки», як записав у своєму щоденнику О. Довженко, чи т. зв. «трофейні українці». Теж не можна забути про наказ вивезення українців поза межі України з 22 червня 1944 року. Дехто твердить, що це пропаґандивна фальшивка німців. Але звідки знав М. Хрущов про це, й чому сказав у своїй промові на конґресі Комуністичної партії, що Сталін плянував виселити всіх українців, але їх було забагато? І Сталін виселив усіх кримських татар і волжських німців.

А в Райхскомісаріяті Україна колишній комуніст Еріх Кох своєю жорстокістю заімпонував навіть Сталіну, котрий мав сказати, що Кох «найращий союзник СРСР в Україні», бо нищив українців і наставляв населення проти німців. Чи не тому його судили у Варшаві, хоч під час війни він у Польщі не перебував, а не в Києві чи навіть у Москві. І замінили кару смерти на вигідне довге життя у тюрмі.

Українці були тільки примусовими виконавцями, не маючи ні одного окремого українського з'єднання, хочби якоїсь сотні для пропаґанди, в Червоній Армії. А поет Володимир Сосюра мало головою не наложив, божеволіючи, за свій невинний вірш *Любіть Україну.*

Сталін, підносячи тост за перемогу, згадав тільки великий російський народ. Для нього інші народи не існували.

Періодизація другої світової війни М. Ковалем теж проблематична. Для українського народу війна почалася в 1938 році окупацією Карпатської України союзником Гітлера – Угорщиною.

У періоді 1939-1941 автор згадує, що галицькі українці брали участь в боях проти вермахту, але забуває, що вермахт у той час був союзником Червоної Армії, то тим самим українці «брали участь» у боях проти СРСР.

Слід теж згадати, хто спричинив другу світову війну. Як би СРСР не підписав договору Молотова-Рібентропа й не скріпив постійними доставами сирівців й сільськогосподарських продуктів німецької воєнної машини, то та війна, якщо взагалі була б почата, зовсім інакше виглядала б. І СРСР вишколював німецьке військо ще задовго перед війною. Це теж належить до першого етапу.

Другий період 1941-1942, третій – 1942-1944, а четвертий і ос-

танній, 1944-1945, який автор описує: «Крізь полум'я нескінченних битв, крізь страждання і смерть, гіркоту поразок і радість перемог йшов він до цього світлого, довгожданого вистражданого дня».

І що цей світлий день приніс? Новий голод з людоїдством. Для УПА не світлість, але нові бої, нагінки, страждання і смерть. Для насильно репатрійованих громадян України прямі поїзди на Сибір. Нові арешти й вивози. Отже, для УПА й для тих, котрих посилали боротися з упівцями (НКВД, «стрілки») війна не закінчилася в той день.

Ще одна контроверсійна тема, яку історики не зачіпають, – це коляборація з німцями. Українці, починаючи від «буржуазних націоналістів», а кінчаючи «бандерівцями», до яких зачислювали й ще тепер зачислюють усіх свідомих українців, були ніби «коляборантами». А факти є такі: найбільше число тих, що воювали по німецькому боці проти своєї справжньої вітчизни – Росії були росіяни. Вони мали Російську визвольну армію, вони мали свого генерала Червоної Армії Андрія Власова. Але про цей факт ніхто ні з російських ні з українських істориків не хоче забирати слова, а в Україні ще й тепер офіційно не «реабілітують» і не визнають як учасників другої світової війни вояків УПА й Української дивізії («Галичина») Української Національної Армії – до 1992 року ще деяких реабілітували, – хоч усі народи Европи, включно з Російською Федерацією, цю справу позитивно розв'язали.

Слід теж підкреслити, що з усіх чужинецьких частин, що були в німецьких збройних силах, тільки українці створили Українську Національну Армію, під командуванням генерала Павла Шандрука. Дивізія «Галичина» вступила як 1-ша дивізія до УНА, складаючи присягу на вірність Українському народові. Цим актом вояки цієї формації формально вийшли з складу німецьких збройних сил – Зброї СС.

І чому «коляборацію» з німцями засуджується, а коляборантів з московським більшовицьким режимом, який допустився найбільших злочинів проти людства, вважається «учасниками» другої світової війни – їх в Україні начислюють понад 10 мільйонів(?!) – й нагороджується їх відповідними пенсіями та пільгами?

Про всі війни, а визвольні особливо, слід пам'ятати слова Лесі Українки: «Хто визволиться сам, той буде вільний. Хто визволить тебе, в неволю візьме».

В. Трембіцький

УКРАЇНА Й РОСІЯ ВЖЕ РІВНОВАРТНІ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ЗАХОДОМ

Звідомлення із закордонної преси

Президент Клінтон звернувся до Конґресу признати йому на допомогу суму 900 мільйонів в майбутньому році Росії та всім іншим державам, що усамостійнились після упадку Совєтського Союзу. Сума 900 мільйонів є на 40 відсотків більшою, як передбачено на цю ціль в цьому році. З тої суми припало 241 мільйона для Росії, та 225 мільйонів для України. Є потішаючим, що мало не таку суму грошей адміністрація Клінтона передбачає обом колись найбільшим республікам в СССР. Не є це великі суми грошей, але спосіб диспонування цієї квоти грошей свідчить про глибоке розуміння важливости України в постсовєтському світі і суґерує рівнозначність Росії та України для европейської безпеки, тобто трактовання України як поважного партнера в міжнародній політиці. Треба сподіватися, що провідники держав в НАТО запросять уряд України до партиципації в рішенні поширення Атлянтичного союзу і про спеціяльні взаємини між цими державами, подібно, як плянується підписання подібного документу з Росією.

Упривілейовані взаємини з Україною настільки важливі тому, що це позбавило б Росію бути в особливих взаєминах з НАТО у відношенні поширення НАТО. Заразом це розвіяло б підозріння, мовляв, обі сторони — НАТО та Росія — заключають порозуміння про нові поділи на зони впливу в Европі. Цього вже хіба не буде.

Все таки Росія досі старалась всіма способами запобігти унезалежненню совєтських республік, забираючи голос в конфліктах між кавказькими республіками та в Таджикістані з наміром оточення України на півночі від Афганістану й на півдні — до Молдавії зі стаціонованням там військової сили, проголошуючи рівночасно декрет про охоронне завдання Росії, тобто бути верховною силою в Співдружності Незалежних Держав. Тому З'єднані Стейти Америки стоять на становищі таки чимскоріше поширити НАТО на схід, а Росія старається дальше загравати на всяких анімозіях між сумежними з Росією державами, вдаючись до посередництва між ними й стараючись бути покровителем котроїсь держави в конфлікті із іншою. Так забезпечує собі впливи в одному чи в другому напрямі, відтягаючи рівночасно цю чи іншу націю від зближення до НАТО — вважаючи себе центром "Східнього НАТО".

Можна тут добавити й російські провокації, наприклад, доказувати непідготованість Польщі до входу її у НАТО (через антисемітизм, підсилювання ворожости поляків до української меншини на Засянні) чи ворожости румунів до мадярів. Само собою фабрикується в Москві ворожість західнього світу до східних народів, особливо для Києва, ніби Захід хоче "перетворити Україну в свою колонію, капіталовкладами опановуючи всю економіку України". Росія породжує пропаґандивну баталію, якої предметом є майбутній порядок безпеки в певних районах із користю для великої Росії. Тому треба мати нам усе це в свідомості, щоб не впасти в нетри нового російського імперіялізму.

Омелян Кульчицький

КРУТІ ДОРОГИ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТИ

"Ми не маємо сили бути імперією, ми її не потребуємо, скиньмо цей тягар з наших плечей, вона ослаблює нас, виснажує і допровадить нас до руїни".

Олександер Солженіцин, Вермонт, вересень 1990.

Передбачення Солженіцина сповнились: комуністична імперія розвалилася, а на руїні імперії постали незалежні держави, між ними й Україна. Історія виказує, що жодна із світових імперій не могла зберегти себе. Від часів Леніна конституція Совєтського Союзу не йшла в парі з політичною дійсністю. Згідно з совєтським Конституційним законом, всі 15 совєтських республік були незалежними, дві з них — Україна і Білорусь — мали своїх послів в Об'єднаних Націях, очевидно, на услугах Совєтського Союзу. Уряди "незалежних" совєтських республік мали мало авторитету, а ще менше влади. В історії Росії цар був не лише автократом, але також власником цілої території; щойно при кінці XIX століття установлено приватну власність. В Совєтському Союзі комуністична партія так само, як цар, володіла державою і була її власником. Існувало одно громадянство для всіх республік. Незалежна Україна ухвалила свій закон про українське

До змагу за незалежність України у великій мірі причинились українські комуністи, котрі силою обставин опинились в комуністичній партії. Цей змаг почався ще перед розвалом Совєтського Союзу.

громадянство, згідно з яким українське громадянство набули всі особи, котрі проживали на території України в дні прийняття закону.

Росіяни зачали поселюватись в Україні в XVIII столітті, переважно на лівобережжю ріки Дніпра, біля Чорного моря та Криму. За Катерини Великої росіяни масово поселювались, переважно по містах, і ціла Україна підлягала адміністрації Петербурга. Від того часу український народ був репресований і насильно русифікований.

Від 1804 року до 1917 українська мова була заборонена в школах і урядах. Репресія мови й культури дещо припинилась за більшовицької влади, але вона спричинила штучний голод в 1932-1933 роках. Сталін дав наказ безпощадно реквірувати всі харчі, поліція й військо забирали все, що могли знайти. Цей штучний голод забрав понад 8 млн. жертв українського селянства. Урожайна земля і тепліше підсоння приваблювали сотки тисяч росіян, поселюватись в Україні за совєтської влади,

так що тепер в Україні живе понад 10 млн. росіян.

Помимо нарікання і незадоволення, ніхто з них не плянує вертатись у Росію.

Найбільшою проблемою молодої незалежної України були збройні сили, котрі Україна дістала в спадку після розвалу імперії. Український уряд в перших днях незалежности постановив розбудувати власну армію, національну ґвардію для охорони кордонів і безпеки держави. Єльцин, президент Федеральної Російської Республіки, спротивився, мовляв, СНД повинна мати спільну армію. Україна відкинула цей спротив.

У Харкові містилась військова академія Міністерства внутрішніх справ, де вишколювались кадети різних національностей, очевидно, найбільше росіян. Після розвалу імперії академію в Харкові перебрала Національна Ґвардія. Щоб реалізувати плян організування української армії, командний склад і кадети мусіли зложити присягу на вірність Україні. Частина високих старшин-росіян відмовились і були звільнені з української армії. Деякі старшини-росіяни мотивували відмову тим, що вони уважали себе інтернаціональною армією і не готові служити одній державі. Командир Академії, росіянин, обороняв український уряд і пригадав висліди референдуму, де голосуючі мали відповісти на питання: чи схвалюю декларацію незалежности України, котру український парлямент проголосував і затвердив після невдалого путчу. Голосування було секретне, 78 відсотків старшин і кадетів голосували: так.

Проголошення незалежности України в 1991 році було великим досягненням українських комуністів і націоналістів, обі сторони не допустили до етнічного розламу, і тим самим до проливу крови, як це сталось в Юґославії.

До змагу за незалежність України у великій мірі причинились українські комуністи, котрі силою обставин опинились в комуністичній партії. Цей змаг почався ще перед розвалом Совєтського Союзу. Користаючи з проголошення Горбачова перебудови, кільканадцять совєтських республік плянували відлучитись від комуністичної імперії; також й Україна. Перші були прибалтицькі республіки: Литва, Латвія і Естонія. Слідом за ними пішли Вірменія й Україна.

Кравчук, член комуністичної партії, приєднався до самостійницького руху. За це Ґорбачов назвав його зрадником. Розвал імперії був неминучий. Щоб рятувати імперію в якійсь формі, Ґорбачов намагався зорганізувати новий союз і стати його лідером. Україна не хотіла приєднатись до цього союзу. Розчарований Ґорбачов сказав: без України не може бути союзу.

Щоб не допустити Україну відлучитися від Союзу, консервативні кола в Москві на скору руку зорганізували путч, котрий провалився через брак координації ворохобників.

Ініціятором путчу був шеф НКВО Крючков. Після невдалого путчу на пресовій конференції Ґорбачов сказав: я призначив Крючкова шефом НКВО з переконанням, що він є добрим політиком; оказалось, що він професійний шпигун, а такі експерти можуть бути дуже небезпечні.

Україна була одною республікою, котру відвідав конспіратор, командуючий сухопутніми силами Совєтського Союзу, генерал Валентин Варенніков. Першого дня путчу він шантажував Ґорбачова, який перебував в його літній резиденції "Форос" на Криму, щоби він проголосив надзвичайний стан і передав владу змовникам путчу. Горбачов не погодився. Другого дня путчу Варенніков прибув до Києва і обіцяв Кравчукові, що він не проголосить надзвичайного стану в Україні і не дасть наказу армії вмаршувати до Києва, якщо Кравчук публічно не засудить змовників путчу. Другого дня путчу дві найбільші республіки — Казахстан й Україна — публічно засудили змовників путчу. Реакція Кравчука і Назарбаєва 20 серпня рішуче причинилася до провалу путчу і розвалу совєтської комуністичної імперії.

Кравчук продовжував курс до незалежности, але опоненти йому недовіряли, посуджували його, що він хоче старими методами задержати номенклятуру і стати її лідером. Кравчук збагнув, що опонувати націоналістам було б політичною катастрофою і бачив, як вміло Єльцин використав національну гру проти Горбачова і зрозумів, що коли стане в опозиції до центру, стане національним героєм і буде втішатись довір'ям народу. Нагло комуніст став націоналістом. Він старався не допустити до розламу в партії "за" і "проти" незалежности, як це сталось в прибалтійських республіках і у Вірменії.

* * *

Боротьба за незалежність зачалась від економічного протесту проти занечищення довкілля та ядерної катастрофи в Чорнобилі в 1986 році. Ця катастрофа була національною трагедією України. Цей протест постепенно перетворився в політичний протест; він набирав сили і в тій акції зродився рух "Зелений світ". Завданням його було натискати на совєтський уряд приспішити очищення довкілля від нуклеарних опадів і змусити совєтський уряд сказати правду, які має наслідки Чорнобильська катарстофа на людське здоров'я. "Зелений світ" долучився до інтелектуалів, котрі видвигали справу української мови і культури. Українське товариство "Меморіял" почало діяти в 1988 році і воно домагалось компенсації потерпілим від сталінських погромів, відкриваючи багато секретних могил сталінського терору. Цей рух скомпромітував табу штучного голоду в 1932-33 роках, котрий до того часу партія і совєтська влада заперечували.

В 1989 році Дмитро Павличко, визначний український діяч і поет, заснував Товариство Української Мови ім. Т. Шевченка. Воно домагалось привернути українську мову в школах і урядах. Ці три групи

сформували український національний фронт "Рух". Рух стрінувся з опозицією першого секретаря комуністичної партії України, Володимира Щербицького, котрий від 1972 року був головою держави і нищив все, що українське. Зміна на краще зайшла після виборів до парляменту в 1989 році, в котрих комуністичний уряд України зазнав дотепер нечуваної поразки. На 15 комуністичних кандидатів в Києві був перевибраний один. Мер міста Києва Валентин Згурський перепав у виборах, як і перший секретар комуністичної партії міста Києва Константин Масік. Рух зорганізував і проголосив протест у третю річницю катастрофи в Чорнобилі на стадіоні Спортового Клюбу "Динамо". З промовами виступало багато інтелектуалів. Популярний письменник Володимир Яворівський у своїй доповіді закликав до демократії, бо недемократичний уряд випрубовує найновішу ризиковну технологію на території України.

Перед 3-ою річницею нуклеарної катастрофи партійна преса твердила, що все під контролем, кількість радіяції не шкідлива для людського життя, вода здатна до вживання і люди можуть вирощувати харчі і споживати без небезпеки для здоров'я. Найбільш компромітуючу для уряду промову сказав один член Руху; він бачив документи Міністерства здоров'я, котре заборонило писати про правдивий рівень радіяції та її наслідки. Прихильник Руху Л. Танюк домагався резиґнації Згурського і Масіка, котрі були присутні на зборах.

Рух скликав Великі Збори в 1990 році для обговорення важливих справ, про котрі Щербицький і Євченко поінформували Центральний Комітет в Москві і пропонували припинити або розпустити всі національні організації. Кравчук прибув на Збори Руху як спостерігач, і прихилився до національного руху. Він сказав, що Україна не потребує центральної влади, але що владу треба побороти арґументами, а не конфронтацією. Кравчук вірив у національну силу народу і хотів бачити Україну незалежною державою.

На Зборах Руху був присутній довголітній в'язень Левко Лук'яненко. Він запропонував проголосити референдум і відлучитись від Совєтського Союзу назавжди. На збори прибув також редактор Незалежної Робітничої Юнії в Польщі "Солідарносць" Міхнік. Він радив, щоб не ставитись до Ґорбачова надто ворожо, бо він є ключем до демократії. Центром діяльности Руху були західні землі України. Спочатку провідники Руху в Києві не думали відлучитись цілковито від Совєтського Союзу, а радше домагались політичної й економічної незалежности в новій структурі Союзу. Після резиґнації Щербицького відбулись вибори в Совєтському Союзі, де комуністи втратили більшість в парляменті, українська комуністична партія ухитрилася і прилучилася до демократичного бльоку, і у виборах перемогла Рух 3/4 до 1/4.

Після виборів у Верховній Раді проголосовано Декларацію про суверенітет України. У жовтні 1990 року Володимира Івашка перенесено

до Москви на заступника генерального секретаря. Це був політичний трюк Горбачова, щоб вдержати Україну в Союзі.

Українські студенти демонстрували біля Верховної Ради і домагались, щоб призовники, покликані до військової служби, були розміщені на території України; також домагались, щоб український уряд не підписав договору про новий Союз.

Комуністи в парляменті роз'єднались; одна частина прилучилась до націоналістів, а друга залишилася вірною імперіялістам. 24 серпня Верховна Рада прийняла постанову про військові формації, котрі мали бути дислоковані на території України, і прийнято рішення утворити Міністерство Оборони.

Українському урядові залишилось завдання реалізувати рішення Верховної Ради і приступити до організації Збройних Сил України. Рівнож рішено не підписувати договору приєднання до нового Союзу, доки не буде схвалена нова Конституція України.

6 грудня 1991 року Верховна Рада прийняла два закони: про оборону держави і Збройні Сили, затверджено текст і положення присяги. На указ президента України, цей день назначено днем Збройних Сил України.

На весну 1991 року Ґорбачов старавсь втягнути всі бувші республіки Совєтського Союзу у новий Союз суверенних республік і проголосив національний референдум. Питання Ґорбачова було дуже складне й промовляло за новим Союзом.

Спритний Кравчук запропонував додати друге питання: чи ти годишся, щоб Україна була частиною нового Союзу незалежних республік після проголошення акту незалежности України? За новим Союзом голосувало в Україні 72 відсотки, а за додатком Кравчука — 82.2 %. 27 червня 1991 року парлямент в Києві розглядав заклик Ґорбачова прилучитись до нового Союзу і чи підписати договір.

Демонстранти навкруги парляментарного будинку вплинули на нерішучих депутатів, і рішено не підписувати договору і відложити справу нового Союзу до вересня, щоб мати більше часу на обговорення.

Ґорбачов втратив надію, що йому вдасться втягнути Україну у новий Союз. Відмова України сталась тоді, коли Ґорбачов вибирався до Лондону на засідання Великої Сімки. Підписанням договору він хотів доказати, що держава стабілізована і заслуговує на позику для підкріплення економіки. Ґорбачов переконував, що референдум в Україні 1 грудня 1991 року не дає їй мандату на відокремлення і намовляв Єльцина підписати договір про Союз Суверенних Держав і тоді його слідом підуть інші республіки, а Україна залишиться ізольованою. Єльцин відмовився підписати і сказав Ґорбачові, що 7 грудня він їде до Мінська, стрінути лідера Шушкевича і запропонує Кравчукові, президентові України, також прибути. Якщо ми не можемо переконати Україну прилучитись до нового Союзу, то мусимо придумати щось

інакше, сказав Єльцин. Ґорбачов додумався, що Єльцин мав якийсь секретний плян.

Єльцин, Кравчук і Шушкевич зустрілись в Білорусії в Біловезькій пущі, біля Берестя, 8 грудня 1991 року завершили договір залишити Союз Суверенних Держав. Після підписання договору Єльцин поінформував президента США, Буша, а Шушкевич переказав цю новину Ґорбачову. Вже перед від'їздом до Мінська Єльцин повідомив центральний уряд, що Росія перестала платити податки, її слідами пішли інші республіки. Центральний уряд залишився без бюджету. За совєтської влади Україна платила податок до Центрального уряду і лише одна третя цієї суми була назад приділена Україні в якійсь формі.

Політичні опоненти Кравчука і Рух зачали разом співпрацювати з 1989 року. Вони посилили боротьбу за незалежність і зосередились на державництві, а не націоналізмі. Західна Україна перша домагалась незалежности від Совєтського Союзу і перша усунула тут пам'ятники Сталіну й Леніну. Український історик Б. Кравченко був дорадником Кравчука і українського уряду 1991 року. Він радив уживати термінологію: громадяни України, а не український народ, ми знаємо чому. Ця фраза була в тексті присяги Національної Ґвардії.

. . .

Історики, котрі аналізували правління Ґорбачова, ставили собі питання: як це могло статись, що за володіння слабих, старих і фізично немічних політична система була під контролем, а Ґорбачов, амбітний, інтеліґентний, здавалось рішучий, розвалив все, що декади комуністичної влади придбали? Ґорбачов став головою СССР в 1985 році, в тому часі Совєтський Союз втішався політичною стабільністю, опертою на поліційній системі НКВД. Помимо економічного застою, соціяльних проблем, Совєтський Союз був мілітарною потугою.

Щоб змодернізувати суспільство й економіку Ґорбачов розпочав революцію згори. Не знати, що було б сталося, якщо б Ґорбачов був призначив Єльцина, коли він попав в неласку, на посла до якоїсь малої африканської держави?

Переговори організування нового Союзу відбувались в Ново-Огаріово. На першому засіданні були присутні лише Ґорбачов, Єльцин і през. Казахстану Назарбаєв — чому?

На другому засіданні мали бути присутні представники усіх республік. Після нарад представники республік мали одобрити договір і поставити ініціяли під текстом договору, на останньому засіданні 20 грудня мала відбутись урочистість підписання договору. Але тут сталось щось несподіване: Кравчук, президент України, не прибув на засідання.

Джерела:

B. Yeltsin From Bolshewik to Democrat. Eternal Russia - Yeltsin Gorbachew and the Mirage of Democracy, by Jonathan Steele.

Володимир Молодецький

ЖЕНЕВСЬКА КОНВЕНЦІЯ

Головне Управління Міністерства Оборони України включило в програму виховної праці в ЗСУ тему "Виникнення та розвиток міжнародного гуманітарного права". Думаю, що кожний з нас згодиться з тим, що воюючі сторони, помимо ворожнечі, повинні керуватися загальними принципами для зменшення жорстокого поступовання не тільки проти цивільного населення, але також і проти вояків армії противника, які перестали бути загрозою для них, чи тому, що вони поранені, чи тому, що здалися в полон. Я завжди був приклонником навіть, признаюсь, з дозою наївности, так званої лицарської війни, але це були роздумування і погляди мрійника.

До половини XIX-го століття не було жодних міжнародних договорів спрямованих на захист жертв війни чи то цивільного населення, чи вояків. Щойно Перша Женевська Конвенція, підписана в 1864 році, дала початок міжнародному гуманітарному праву. "Народна Армія", обговорюючи цю тему пише: "Виникнення гуманітарного права, яке пов'язане з рухом Червоного Хреста, різко змінило це положення: відтепер держави були пов'язані загальною угодою, яка застосовується завжди і за будь-яких обставин. Для людства це стало визначним кроком уперед".

Одначе міжнародні конвенції одне, а поступовання в обставинах війни друге. Старовинні римляни говорили, що "серед брязкоту зброї мовчать музи". У минулому лицарськість була випадковою, але іноді існувала. Мабуть, останні прояви "лицарськости" можна було побачити у 1-ій світовій війні. Мій батько розказував мені, що підчас 1-ої світової війни у Відні можна було побачити французьких старшин, полонених австрійської армії, які шпацирували по вулицях Відня у своїх елеґантних старшинських одностроях, випущені на місто тільки на підставі "старшинського слова чести", а ввечері вертались самі до своїх бараків для військовополонених. Але це, мабуть, були виїмки, а не реґули.

У II-ій світовій війні Женевської Конвенції дотримувалися, до певної міри, тільки західні альянти. Німці і більшовики не звертали на неї уваги, і брали до уваги хіба тоді, коли це було їм потрібним до їхньої пропаґанди. Цивільне населення масово падало жертвою німецької і радянської окупаційної політики, так само, як зрештою,

і німецьке населення, яке масово гинуло під бомбами американських і британських літунів. Трактування радянських полонених німцями, так само як і трактування німецьких полонених більшовиками, було варварське і проти всіх законів міжнародного права. Часто і німці, й совєти не брали тих, що здавалися в полон, тільки змісця їх розстрілювали. Але такі випадки не траплялися тільки в німців і більшовиків. Один канадських підстаршина, який підчас боїв у Італії був приділений до головної квартири канадської армії з функцією канцелярійного працівника, розказав мені таке: одного разу до канцелярії штабу зайшов молодий старшина, видно було, що прямо з боєвої лінії, і зголосив командирові канцелярії, що він взяв в полон сто німецьких вояків і хоче знати, що з ними зробити. Командир канцелярії, якому він перервав якесь, мабуть, важливе зайняття, скривився і гостро відповів: "Чого мені перешкоджаєте такими буденними справами, do the usual" (зробіть, що звичайно робиться). Три години пізніше той самий молодий старшина підходить до командира канцелярії й голосить "Enemy prisoners annihilated, according to your instructions" (ворожі полонені знищені так, як ви приказали). Командир був шокований. Наказав військовій поліції його арештувати, але на другий день цей молодий старшина, вже вільний, на чолі своєї чоти від'їхав до своєї частини. А чи хтось з нас не знає справи американської сотні в Мі-Ляй у В'єтнамі? Командир сотні, молодий капітан, наказавши викопати бульдозерами рів, зігнав до нього населення цілого села разом з жінками і дітьми, казав розстріляти всіх і засипати рів. Коли вже багато пізніше справа ця вийшла наверх, його арештували, поставили під воєнний суд і засудили "аж на рік" ув'язнення. Одначе по трьох місяцях його з різних причин звільнено з в'язниці. Я навів ті приклади тільки тому, щоб підкреслити важливість міжнародних конвенцій для відповідного відношення до військовополонених і ворожого цивільного населення. Надужиття існували й будуть існувати. Що ж зробити? Як я уже сказав: "Підчас брязкоту зброї мовчать музи". Але міжнародні конвенції є базою для судження і покарання воєнних злочинців, так як по ІІ-ій світовій війні виник процес воєнних злочинців у Нюрнбергу чи новітній процес тих, що поповнили воєнні злочини в Боснії. Одначе треба бути обережним, щоб такі процеси не стали засобом пімсти, але були виміром справедливости й для побіджених, й для тих, що побідили. Один канадський майор сказав мені: "Коли б ми програли війну, німці мали б таке саме право судити нас, як тепер ми судимо їх".

Щоб обговорити точно всі статті Женевської Конвенції, треба б було посвятити багато більше місця, як можна в одній статті.

Тому я пропоную обговорити загально тільки важливіші статті тієї Конвенції. В дійсності Женевська Конвенція це не один документ, підписаний одного дня. Це ряд міжнародних договорів, які відбувалися у різних роках. Перша Конвенція, яка дала початок міжнародному гуманітарному праву, відбулася в 1864 році. В 1899 році розширено принципи Конвенції відносно війни на морі. Потім, в роках 1906 і 1907, визначено категорію комбатантів, яким надається статус військовополонених. У 1929 році ще раз підтверджено всі принципи, прийняті на попередніх конвенціях. Уже по ІІ-ій світовій війні в 1949 році у Женеві підписано понад 400 статтей, які надають правила захисту жертвам різних збройних конфліктів. Не так уже давно, бо в 1974 році, 124 країн-учасниць Женевської Конвенції підписали Протокол для захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. Протокол цей зобов'язує дотепер.

Від закінчення ІІ-ої світової війни виникло багато нових конфліктів, конфліктів нового типу: визвольні війни, війни виключно партизанського характеру, введено нову вдосконалену зброю, як також зброю, яка наносить шкоди особливо цивільному населенню, таку як "напальм", уживаний у В'єтнамі, чи так звані по-англійськи "Cluster bombs", яких не можна примінити до малих, сконцентрованих об'єктів. З огляду на це, треба було звернути більшу увагу на охорону цивільного населення. Тому частина Протоколу, прийнятого у 1974 році, присвячена питанням норм для захисту цивільного населення від наслідків війни. Підкреслюється, що цивільне населення і цивільні об'єкти не можуть бути піддані збройній атаці. Збройна атака може бути спрямована виключно проти військових об'єктів.

Забороняється збройну атаку проти військових об'єктів, положених близько цивільного населення, щоб не нанести, хай і помилково, шкоди цивільному населенню чи цивільним об'єктам. Також забороняється атакувати об'єкти чи зони, які не обороняються або є демілітаризовані. На жаль, від підписання того протоколу, багато сторін зіґнорувало його. Американці у війні з Іраком бомбили військові об'єкти, приміщені між цивільним населенням, часто приносячи великі жертви населенню. Ізраїльтяни бомбили позиції "Гезоболяг", побудовані безпосередньо побіч населених пунктів, вбиваючи сотки невинних цивілістів. Російське бомблення Грозного і менших чеченських міст, в яких не було вже чеченських бійців, було свідомим іґноруванням Женевської Конвенції. Тут треба, для об'єктивности, згадати, що у випадку бомблення Баґдаґу американцями чи бомблення позицій "Гезболяг" ізраїльтянами, обі сторони поносять деяку вину. Свідоме будування позицій чи примі-

щування військових об'єктів поруч житлових будинків цивільного населення з надією, що противник їх не заатакує, також не дозволене Конвенцією. Женевська Конвенція впроваджує основні ґарантії людської гідности. Забороняється вбивство, тортури, тілесні покарання та навіть погрози здійснити ці дії. Особливий захист передбачається для жінок і для дітей. В рамцях Протоколу з 1974 року удосконалюється захист медичних військових формувань і цивільного медичного персоналу. Передбачаються норми, які спрямовані на полегшення розшуку осіб, які пропали безвісті, на розпізнавання тіл, на захист та утримування могил.

Після II-ої світової війни, завдяки модерній техніці, методи війни змінилися, а це примусило увести принципи, яких треба дотримуватися в модерному бою. Забороняється віроломство. Термін "віроломство" пояснюють прикладом, що не вільно симулювати капітуляцію з метою нападу на противника. Але дезінформація і маскування дозволяються. Забороняється видавати наказ не брати в полон, тобто не залишати нікого в живих. Також підкреслюється, що обі сторони не повинні використовувати видів зброї, які здатні заподіяти надмірні жертви або заподіяти жертвам надмірне поранення. В зв'язку з тим, забороняється уживати наступну зброю: види зброї, якої осколки залишаються перманентно в людському тілі і не допускають до загоєння ран; уживання протиперсональних мін, які приносять численні жертви цивільного населення навіть по закінченню війни. Також забороняється запальну зброю, згаданий уже "напальм", який приносить великі страждання пораненим. Продовжується заборону хемічної і бактеріологічної зброї.

Ще у II-ій світовій війні ані німці, ані радянська армія не признавали статусу полоненого партизанам. Партизан уважали прямо за "бандитів" і як таких змісця розстрілювали. Від 1974 року статус військовополоненого мають отримати усі члени збройних сил і партизани, які не носять офіційного однострою. Уточнюється, що всі члени збройних сил зобов'язані дотримуватися міжнародного гуманітарного права. З другого боку, комбатанти зобов'язані вирізняти себе від цивільного населення, щонайменше відкрито носити свою зброю підчас бою. Шпигуни не мають права на статус військовополоненого.

Серйозними порушеннями Конвенції уважаються напади на цивільне населення, спрямування воєнних операцій проти об'єктів, які не обороняються, віроломне використання емблеми Червоного Хреста, переміщення окупуючою державою частини її власного населення на територію, яку ця держава окуповує, і депортація населення окупованої території.

Для доглянення підписаних протоколів, підписаних більшістю держав, передбачається, що у розпорядження збройних сил будуть призначені правні дорадники, підготовані до того завдання ще в мирний час. Держави також зобов'язуються поширювати знання міжнародного гуманітарного права між своїми громадянами і в своїх збройних силах. Передбачаються санкції для порушників.

Як бачимо, Україна старається дотримуватися міжнародних зобов'язань, і тому ввела в навчання кадр своїх Збройних Сил "Виникнення та розвиток міжнародного гуманітарного права". Це правильний крок для відмежування себе від радянського спадкоємства і поставлення себе поряд з цивілізованими державами світу. На випадок збройного конфлікту найдуться ті, що не будуть додержуватися Женевської Конвенції. Армії складаються з людей, а між ними находяться люди різних характерів, різних моральних стандартів і такі, що терплять на різні психічні забурення. Воєнний конфлікт дає декому змогу використати його для заспокоєння своїх, деколи не зовсім чесних чи моральних, як також іноді й хворобливих, як садизм, потреб. Женевська Конвенція, одначе, дає праволюбним громадянам держави рамці, в яких чесна людина повинна поступати. А для тих, що ігнорують міжнародні договори, дає підставу для їх судження і покарання.

Олександер Манчинський

У СУСІДА... ВЛАСНА ДОКТРИНА

Щодо поглядів на свою безпеку держав, які межують з Україною

(скорочено)

Збройні сили суміжних з Україною держав за своїм оперативно-стратегічним призначенням досить строкаті. Хоча практично всі наші сусіди задеклярували їх оборонну спрямованість, проголосили їх засобом для вібиття агресії, однак вони можуть бути використані для вирішення територіяльних та етнічних суперечок.

Особливістю збройних сил суміжно-прилеглих з Україною держав є спорядження їх озброєнням і воєнною технікою колишнього Радянського Союзу, що ставить їх у залежність від Росії щодо постачання запасними частинами і ремонту.

Найповніше характеризують напрями воєнної політики суміжно-прилеглих держав їх воєнні доктрини.

Російська Федерація.

У воєнній доктрині Російської Федерації зазначено, що держава дотримується принципів мирного врегулювання міжнародних суперечок, поваги територіяльної цілісности держав, не вбачає ні в одній державі свого противника, не використає своїх збройних сил проти будь-якої

держави, крім того випадку, коли це потрібно для самооборони, якщо буде скоєно збройний напад на Російську Федерацію.

Що стосується використання зброї масового ураження, то доктрина зазначає, що Росія не використає свою ядерну зброю проти будь-якої держави — учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, яка сама не має ядерної зброї, крім наступних випадків:

а) збройного нападу держави, пов'язаної союзною угодою з державою, яка має ядерну зброю, на Російську Федерацію;

б) спільних дій такої держави з державою, яка має ядерну зброю, в здійсненні або підтримці вторгнення або збройного нападу на Російську Федерацію.

Головною ціллю будівництва збройних сил і інших військ РФ є створення і розвиток військ (сил), здатних забезпечити захист незалежности, суверенітету і територіяльної цілісности країни, безпеки громадян та інших життєво важливих інтересів суспільства і держави, що відповідають воєнно-політичній і стратегічній обстановці у світі і реальним можливостям Російської Федерації.

Основні зусилля щодо будівництва збройних сил РФ зосереджуються на вирішенні таких завдань:

— створення угруповань військ (сил) на території РФ відповідно до їх призначення і завдань;

— удосконалення видової структури військ;

— продовження переходу на змішану систему комплектування, що поєднує службу на добровільній основі (за контрактом) із службою на основі призову громадян на воєнну службу за екстериторіяльним принципом;

— скорочення чисельности збройних сил до встановленого рівня.

Водночас, зважаючи на проблему поширення НАТО на Схід, російські військові експерти стверджують, що Москва може переглянути окремі положення своєї доктрини.

Білорусь.

Воєнній доктрині Білорусі був притаманний виключно оборонний характер. У теперішній час Білорусь плянує повну інтеграцію з Росією.

Польща.

Зміст оборонної доктрини Республіки Польща викладено у двох документах: "Принципи польської політичної безпеки" й "Політика безпеки і оборонна стратегія Республіки Польща".

У них зазначено, що Польща вважає свої кордони непорушними й немає ніяких територіяльних претенсій до сусідніх держав, з якими вона прагне співпрацювати, а також відмовляється від застосування сили й загрози її застосування. Головною стратегічною метою зовнішньої політики проголошується інтеграція Польщі в Західну Европу шляхом вступу до ЕС і НАТО.

Жодний з документів не вказує на вірогідних противників, але зрештою визнається, що Польща повинна враховувати можливу зовнішню загрозу, насамперед із Сходу.

У випадку великомасштабного воєнного конфлікту польські збройні сили повинні "чинити якомога триваліший опір з метою стримати агресію,

завдаючи противнику максимальних втрат, продемонструвати рішучість в обороні й виграти час для реакції інших держав та міжнародних організацій".

Згідно з "Принципами польської політики безпеки", інтеграція в ЕС, зміцнення співробітництва з НАТО, а потім вступ до альянсу вважається стратегічною метою Польщі. Німеччина і Франція, зокрема, бачать у Польщі "головного партнера в їх політиці в цій частині Европи", що було проголошено під час зустрічей так званого "Ваймарського трикутника" (Німеччина, Польща, Франція). Ставши у 1994 році асоційованим членом ЕС й асоційованим партнером ЗЕС, Польща серед перших приєдналась до програми "Партнерство заради миру". У 1994 році на її території проведені перші спільні з ОЗС НАТО воєнні манерви.

Словаччина.

Згідно з воєнною доктриною Республіка Словаччина (РС) вважає себе демократичною европейською країною. Приймаючи рішення про створення власної держави, громадяни республіки одночасно взяли на себе відповідальність щодо захисту своїх інтересів.

Принципи політики безпеки, проголошені у воєнній доктрині, спираються на той факт, що для Словаччини немає прямих загроз в нинішній воєнно-політичній ситуації, але вона залишає за собою право й можливість захисту від військової та інших загроз.

Доктрина республіки не підтримує агресії. Оборона Республіки Словаччина починається на її кордонах і забезпечується на всій її території. Словаччина буде суворо дотримуватися обмежень, які зумовлені міжнародними угодами щодо кількости особливого складу й основних типів озброєння збройних сил.

Участь у забезпеченні безпеки держави беруть збройні загони міністерства внутрішніх справ та інших громадських з'єднань при співробітництві з армією РС. Армія є вирішальним елементом збройних сил і важливим ґарантом суверенітету й цілісности держави.

Головним завданням армії РС є виведення загрози державному суверенітету шляхом прийняття заздалегідь заходів оборонного характеру на її власній території, завдяки контролю над підготовкою противником можливої агресії, а у випадку її — відбиття повітряної чи наземної атаки. При тісній співпраці з цивільною обороною та територіяльними властями ґарантується захист населення й устаткування, важливого для функціонування держав, а також усунення наслідків надзвичайних ситуацій.

Угорщина.

Воєнна доктрина Угорщини підкреслює, що в Угорщині відсутні політичні цілі, для досягнення яких необхідне застосування воєнної сили. Всі суперечливі питання повинні вирішуватися мирними засобами.

Національна армія розглядається лише як сила, спроможна в разі зовнішнього нападу стримати просування агресора в глиб території, щоб виграти час для врегулювання конфлікту політичними засобами. Для вирішення цього завдання дислокація військ повинна забезпечувати їх швидке перегрупування й своєчасне розгортання у будь-якому напрямку в інтересах організації гнучкої системи оборони.

Базовими принципами політики безпеки Угорської республіки визначено, що на сьогодні вона не може відмовитися від збройних сил, які надають надійний захист суверенітету країни. Збройні сили є останнім засобом у роз'вязанні складних питань. Суверенітет, незалежність і територіяльна цілісність держави повинні: першочергово гарантуватися політичними засобами.

Молдова.

У проєкті воєнної доктрини проголошено, що Республіка Молдова, здійснюючи свій політичний курс, не визнає війни (крім випадку самооборони), як засобу досягнення політичних цілей, проводить миролюбну політику, не дозволяє використовувати свою територію для агресивних дій проти сусідів та інших країн, а також для розміщення військ інших держав. Водночас республіка Молдова вимушена зважати на реальність потенційної воєнної загрози і тому повинна мати збройні сили, спроможні захистити країну у випадку збройної агресії або спроб ліквідації її державности збройним насиллям.

Румунія.

Воєнна доктрина Румунії проголошує стратерічною метою "оборону країни від будь-якої агресії", згідно з принципами "всенародної оборонної війни". Основну увагу керівництво Румунії приділяє інтеграції у воєнні організації Заходу. Якщо нині представники Румунії беруть участь у роботі керівних структур НАТО на правах спостерігачів, то найближчим часом Бухарест має намір стати повноправним членом цієї організації.

Отже, розгляд воєнних доктрин суміжно-прилеглих з Україною держав показує, що вони визначають їх воєнно-політичні цілі й задачі забезпечення воєнної безпеки держави. ❑

("Народна армія")

Олександер МАНЧИНСЬКИЙ, кандидат військових наук,
Національний інститут стратегічних досліджень.

Сергій Чорноус

УКРАЇНА-СЛОВАЧЧИНА: КРОК ВПЕРЕД НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ СИСТЕМИ ЕВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

26 лютого 1996 року заступник Міністра оборони — командуючий Силами ППО України генерал-лейтенант Олександр Стеценко та начальник штабу ВПС та ППО генерального штабу армії Словацької республіки генерал-майор Штефан Гомбік підписали протокол про співробітництво між міністерствами оборони України та Словаччини в галузі протиповітряної оборони.

Як зауважив під час церемонії підписання офіційних документів генерал-лейтенант Олександр Стеценко, виконання цього протоколу почалось задовго до цієї зустрічі. Між командними пунктами прикордонних корпусів ППО України та Словаччини встановлено прямий

зв'язок, що дозволяє оперативно вирішувати нагальні питання, котрі виникають у охоронців повітряного простору, й швидко організовувати взаємодію, при наданні допомоги як військовим, так і цивільним літакам та вертольотам в прикордонній зоні.

Українські та словацькі військові домовились щодо взаємодії в галузі будівництва й застосування сил ППО, а також при створенні нових зразків озброєння та військової техніки. Також обговорено та узгоджено умови продовження термінів експлуатації озброєння, механізм розробки, постачання запасних частин.

Віднині буде підвищено безпеку польотів повітряних суден в прикордонній смузі завдяки поліпшенню інформаційного обміну між силами ППО наших країн. Узгоджено терміни щодо проведення спільних бойових стрільб, бомбометання та пусків ракет тощо, упорядковано та спрощено порядок переліту державного кордону.

На думку генерал-лейтенанта Олександра Стеценка, ці домовленості зі словацькими військовими до того ж дозволять зменшити бойові чергові засоби, що без зниження боєготовости дозволить зменшити матеріяльні витрати на забезпечення оборони повітряних рубежів нашої держави.

Високої думки щодо поширення співробітництва з українськими військовиками є генерал-майор Штефан Гомбік:

— Цей протокол є підтвердженням наших дружніх відносин, ці домовленості є запорукою співробітництва як між військовими відомствами, так і дружби між нашими народами.

Візита словацької делегації до України, а також підписання домовленостей щодо співробітництва є дуже вчасними. Адже на той час, коли керівники НАТО та емісари провідних країн Заходу ведуть непрості переговори з Росією щодо умов розширення НАТО на схід, невідомо як це позначиться уже в недалекому майбутньому на взаєминах України з НАТО та зі своїм східним сусідом. Ніхто сьогодні не може спрогнозувати, яких рис набере угода між Києвом та Брюсселем і чи взагалі вона буде підписана. Бо ж не виключається, що Захід, щоб не дратувати Росію, може піти їй на поступки й заморозить свої стосунки з Україною. На тлі активізації стосунків між Брюсселем та Москвою і напередодні прийняття нових членів до НАТО не виключається і такий варіянт, як повне неприйняття росіянами такого "дарунку" Заходу.

У такому разі Україна може опинитись в складній ситуації, коли не так просто буде уникнути ролі буфера між НАТО та Росією. Навіть коли вдасться підписати угоду про особливі стосунки з НАТО, такий розвиток подій для Києва небажаний. Тому двосторонні контакти та співробітництво у військовій сфері з сусідами, зокрема зі Словаччиною, яким в НАТО вже привідкрили двері, є в якійсь мірі запорукою тому, що Україна не опиниться між молотом та наковальнею.

("Народна армія")

ДО ВІЙСЬКОВИХ РЕФОРМ ГОТУЮТЬСЯ НЕ ЛИШЕ В УКРАЇНІ

Міністерство оборони США розробляє плян розвитку збройних сил. Ця робота здійснюється в рамках нещодавно розпочатої перспективної аналізи стану оборони (ПАСО). У дослідженні буде відображена позиція міністерства оборони щодо комплексу взаємопов'язаних питань, які стосуються ресурсового забезпечення й потреб збройних сил США.

Останніми роками відбувається переорієнтація воєнної стратегії США зі створення збройних сил, спроможних стримати агресію іншої наддержави, на стримання або невтралізацію двох реґіональних конфліктів, що відбуваються майже одночасно, з урахуванням того факту, що збройні сили США дедалі частіше залучаються до вреґулювання світових реґіональних криз різного рівня.

У рамках ПАСО, який має створити "інтелектуальну базу" для діяльности Пентагону на чотири роки вперед, буде оцінено потенційні воєнні загрози, дії у відповідь у зв'язку з цими загрозами, а також окреслено нову оборонну стратегію США.

За словами голови Об'єднаного комітету начальників штабів Джона Шалікашвілі, в ПАСО "певніше йдеться не про адаптацію нинішніх збройних сил до майбутніх завдань, а про створення збройних сил завтрішнього дня", перед якими на багато років уперед буде поставлене завдання захисту інтересів національної безпеки США.

ПАСО передбачає "інвентаризацію всіх наявних ресурсів" і перевірку правильности зроблених раніше припущень. Ця двостороння й перспективна аналіза ґрунтується на результатах попередньої аналізи стану збройних сил від низових структур до верхніх ланок. Щодо методів виконуваної аналізи фахівці стверджують, що "ніщо не залишиться поза увагою". Співробітники міністерства оборони не будуть "канонізувати чисельність збройних сил, рівень озброєнь чи структуру частин і підрозділів".

В результатах аналізи мусить бути втілена підвищена увага, яку приділяє міністерство оборони до питань захисту військовиків, а також боротьби з міжнародним тероризмом та розповсюдженням зброї масового знищення. Експерти міністерства оборони вироблять нові підходи в сфері тилового та матеріяльно-технічного забезпечення, модернізації. "Особливою увагою будуть користуватись революційні зміни, що відбуваються у військовій справі, які знаходять своє втілення в програмі модернізації, і саме цим ми й займаємось, оскільки ставимо перед собою завдання впровадження в збройні сили передової техніки зв'язку, технології "Стелс", прецизійних керованих ракет тощо", — стверджують американські фахівці.

Інфраструктура збройних сил буде піддана ретельному вивченню. Вона мусить забезпечувати необхідний рівень боєздатности майбутніх солдатів, але в той же час бути економічнішою.

Боєготовність збройних сил США буде, як і раніше, "пріоритетом номер олин". Військовики повинні зберігати здатність діяти за умов кризових ситуацій.

Аналіза перспектив розвитку збройних сил США допоможе виробленню рекомендацій стосовно пріоритетів у оборонній політиці, та плянуванні оборонного бюджету.

Міністертсво оборони повинне вкластися в уже встановлені бюджетні рамки — від 250 до 260 мільярдів долярів на найближче п'ятиріччя. Керівництву міністерства оборони після одержання та вивчення всіх даних доведеться вирішити, що можна втиснути до бюджету, а що ні. Пентагон повинен також визначити, які аспекти дослідження мають фундаментальне значення з точки зору вимог забезпечення національної безпеки.

Доповідь щодо результатів ПАСО має бути подана до Конгресу 15 травня 1997 року.

Створена й національна оборонна комісія із семи чоловік, яка повинна підготувати критичні зауваження стосовно доповіді про результати ПАСО. Комісії також доручено розробити альтернативну структуру збройних сил до початку грудня 1997 року.

("Українська газета")

Вікторія Грачова
курсант ВПП КНУ

ЯКІ СТАНДАРТИ ТРЕБА МАТИ, ЩОБ ПРИЄДНАТИСЯ ДО НАТО?

Це та інші питання обговорювали у Варшаві делегати першого форуму молоді Польщі, України та Білорусі. На ньому зустрілися студенти, аспіранти, молоді журналісти та діячі політичних партій, об'єднані зацікавленістю в прискоренні демократизації сучасних міжнародних процесів. Тематика дискусій була визначена двома питаннями: "Можливості економічного та політичного співробітництва у трикутнику Польща-Україна-Білорусь" та "Розширення НАТО на схід".

Перед учасниками форуму виступив колишній міністер оборони Польщі Я. Козловський. Він торкнувся проблеми досягнення військових стандартів, необхідних для приєднання будь-якої країни до НАТО. Модернізація зброї та військової техніки, стандартизація калібрів артилерії, частот зв'язку, розробка уніфікованих карт — на це потрібен тривалий час. Що стосується Польщі, то остаточно необхідних стандартів (а їх близько 1200) її армія зможе досягти через 10-15 років після вступу до Організації Північноатлантичного договору.

Вже в липні цього року польський уряд очікує офіційного запрошення приєднатися до блоку НАТО. Можливо у квітні 1999 року, під час урочистого святкування 50 річниці з дня заснування НАТО, Польща вступить до цієї організації. Зрозуміло, якщо доти всі 16 країн-членів альянсу ратифікують цей вступ. Колишній прем'єр-міністер Польщі Т. Мазовецький зазначив, що його країна (яка на початку 90-х років мала яскраво окреслену прозахідну орієнтацію) на сучасному етапі прагне розширення відносин з Україною, що становлять важливий аспект розвитку співробітництва Польщі зі сходом.

Головним підсумком форуму стало підписання тристоронньої польсько-українсько-білоруської угоди щодо співробітництва молоді цих країн.

Члени української делегації були запрошені до посольства України у Польщі, де їх привітав посол України, який підкреслив важливість економічнього та військового співробітництва між Польщею та Україною, які, до речі, мають шість століть спільного минулого, вказав на необхідність подолання негативних стереотипів. Дипломат зазначив також важливість залучення до більш тісного співробітництва і Білорусь, неізольованість якої сприяла б демократизації її внутрішньої політики.

("Народна Армія")

Віктор Лупейко

БІЛЯ КОЛЕСА ІСТОРІЇ

Друкуємо вступ до більшої праці Віктора Лупейка — вчителя-історика і письменника-дослідника про "белое движение" ("білий рух") ген. Денікіна в 1-ій св. війні. У вступі автор насвітлює імперські амбіції Росії в минулому і сучасному.

... Кожний історичний рух має свої витоки. І що потужніший цей рух, то пильніше його досліджують вчені, викарбовують на скрижалі історії, незалежно, чи має той рух прогресивне значення, чи приніс людству незчисленні страждання та й канув у вічність, чи сховався до часу в замулених джерелах. Автор цього роздуму не ставить собі за мету висвітлення стратегічних і тактичних фактів перебігу деніківщини періоду громадянської війни, нехай вимогливий читач погодиться з думкою: той монархічний рух вартий кількох ґрунтовних наукових томів нового видання. Автором робиться суб'єктивна спроба: ще раз глянути на денікінську кривавицю з позицій сьогодення, відмежувавшись від давніх усталених стереотипів.

Важко й нині уточнити коли ж в Росії розпочалось "белое движение"? Восени 1917-го, коли генерал Корнілов пішов у наступ на революційну Росію, чи його побратим по Південно-Західному фронту генерал Каледін, що прагнув на початку вісімнадцятого, чи початок вісімнадцятого, коли той же Корнілов з півдня розпочав наступ проти революції... Можливо, літо 1919-го, коли генерал Денікін був в апогеї слави. Чи, може, погодитись з тим, що "белое движение" ще в попередні віки мало назви — "Собирательство земель", "Расширение пределов Отечества" й має точку відліку від Івана Калити чи Івана Ґрозного? А, може, Петро І поклав йому початок, коли палив гетьманський Батурин?.. Хто про те відає? Ніхто ювілею "белого движения" ніколи не відзначав ні в Росії, ні в Україні. Лише інколи й нині лунають оптимістичні пісні про "господ офицеров", дроздовські та корніловські полки, про андреєвські знамена... А ми пам'ятаємо: більше 76 років тому великодержавницький рух — "белое движение" наказало довго жити. Ця темна й кривава сила ледве не повернула колесо історії на монархічну колію.

Не лише вчені, історики та філософи, а й прості мислячі громадяни колишнього Союзу РСР прагнуть з'ясувати: хто ж "розвалив" СРСР?

Чому ж розпалась величезна й ніби монолітна держава? Дехто звинувачує в цьому Москву, яка надто зцентралізувала все життя в країні, інші вбачають незвичність ґрандіозної й нежданої події в тому, що впродовж довгих десятиліть капіталістичне зарубіжжя поступово підточувало підвалини Союзу аж поки не завалило державу. А один відомий поет-депутат-академік пішов ще далі, звинувативши водночас і Михайла Горбачова, і Папу Римського, і ЦРУ, і надприродні сили в розпаді великої держави...

Великий російський байкар Іван Андрійович Крилов якось зронив мудрі слова: "А ларець просто відкривався..."

"Винними в краху величезної імперії не є "біловезькі зубри" — Б. Єльцин, Л. Кравчук та С. Шушкевич, як дехто прагне всю цю "трагедію" списати на цю випадкову "трійку". Винними є ...великодержавний шовінізм. Ще важко хворий В. І. Ленін наприкінці 1922 року з тривогою писав у "Записці Л. Б. Каменєву":

"Великоруському шовінізму оголошую бій не на життя, а на смерть..." Хоча й незвично й, можливо, недоречно нині звертатись до рядків Й. Сталіна, та цього разу, мабуть, не буде зайвим процитувати його слова, сказані в 1923 році, ще за життя Леніна:

"У зв'язку з НЕПом у нас зростає не днями, а годинами великодержавний шовінізм, самий заскорузлий націоналізм, стараючись стерти все неросійське, зібрати всі нитки влади довкруги російського осередку й здавити все неросійське... Важко зрозуміти, що якщо така сила як великоросійський шовінізм розцвіте гарним цвітом і пічне розгулюватися, ніякого довір'я з боку поневолених народів не буде, жодної співдружности в одному союзі ми не встановимо і ніякого Союзу Республік не буде."

Правильне розуміння національної політики не стало на заваді великому терористу знущатись над народами, адже Сталін завдав сильного удару по комуністичній справі, й сам, особисто, своїми діями сприяв на перспективу розвалові Союзу. Про масові репресії, депортації кожен з наших споріднених народів добре пам'ятає. Таке не забуваєтьсая у віках.

Мислячі люди минулого дивилися "в корінь". Перспективи розпаду Російської імперії передбачав Ф. Енґельс, пишучи велику монографію "Внешняя политика русского царизма" (1890). Видатний російський філософ Микола Бердяєв у книзі "Судьба Росии" зазначав:

"Велика світова імперія, в котрій є сила, а не слабість панівного національного ядра, не може провадити націоналістичної політики, ослаблюючи ті народності, які вона займе, вселяючи всім ненависть до себе й бажання визволення. Така політика врешті-решт антидержавна й веде до розподілу й упадку Великої Росії."

Ще перед кривавицею громадянської війни на імперських просторах Росії видатний політичний діяч та письменник Володимир Винниченко наголошував: "Руський демократ, революціонер, поборник

прав людини й усіх найширших свобод опинився в одному таборі з чорносотенцем, контрреволюціонером і ворогом усякої свободи, насильником і паразитом..."

Більшовицька "Правда" в останні роки, після сумнозвісного ГКЧП, жодного разу не пробувала сформувати щось схоже на національну політику на сучасному етапі. Якось проголосила великими літерами на всю першу полосу: "Русская земля там, где есть русский солдат!"

Частина "руських демократів" і всі "Правдисти" твердо переконані: лише таким шляхом можна утримати десятки різних народів в обіймах "единой и неделимой".

У згаданому вище номері "Правди" компартійний лідер Росії Геннадій Зюганов на запитання кореспондента, що для нього важливіше — клясові чи національні інтереси, різко відповів:

"Я передусім громадянин Вітчизни!" І — далі: "Ми зможемо поєднати червоний ідеал соціяльної правди з білими ідеалами національно обдуманої, духовно обоснованої державности..." Цю ж саму тезу Зюґанов повторював десятки разів у передвиборчій кампанії й після президентських виборів в Росії, все тісніше з'єднуючи Компартію Росії з найрадикальнішими шовіністичними колами великої держави, речниками яких виступають Руцькой, Стерлігов, Невзоров, Макашов, Варенников, Проханов, Бондарєв, Лук'янов, Рижков та інші ортодокси. Останнім часом з'явилося чимало "воссоединителей". Один з них, "син росіянки та юриста" Володимир Жириновський, ще в 1993 році повідав про ось такі пляни:

"Не існують такі поняття, як Україна чи РСФСР. Є тільки Росія. Забиратимемо територію за територією. Напочаток Крим, згодом Донбас, далі Дніпропетровську область. Для мене найважливіше — охорона росіян. Я буду захищати їх теж в інших республіках, навіть, якщо прийдеться діяти не тільки дипломатично."

У різних періодичних виданнях вже не раз звучали "прагнення" колишнього кадебіста, генерал-майора Олександра Стерлігова: "Зродити, встановити Росію в межах 1914-го..." Ну, чому ж так скромно? Невже варто обмежуватись колишніми союзними республіками, Польщею та Фінляндією? Чому ж забув генерал про інші землі, які були під двоголовим царським орлом? А половина Маньчжурії з великою Китайсько-Східною залізницею, а Порт-Артур, а Аляска? Можна й Америці проспівати пісню "Не валяй дурака, Америка", а віддай Макашову та Стерліґову Аляску...

Немало за північно-східним небосхилом завелось "воссоединителей". В тому таборі "вчорашніх" — і підтоптаний невтомний борець проти спиртних напоїв Єгор Лиґачов, і доктор від протокольної юстиції Анатолій Лук'янов, і телескандаліст Олександр Невзоров, і генерал з трьома зірками та трьома академіями Альберт Макашов, і кількаразовий літературний лавреат Юрій Бондарєв, і "плачущий прем'єр" Микола Рижков... "Несть им числа..." Всі колись вивчали основи марксизму,

але якось пройшли повз багатозначущу й глибоку змістом фразу Фрідріха Енґельса із згаданої вище статті "Внешняя политика русского царизма", де йдеться про той час:

"...коли в Росії справи візьмуть такий оборот, який дозволить російському народові назавжди покінчити з традиційною загарбницькою політикою своїх царів і, замість того, щоб займатися фантазіями про світову потугу, потурбуватися про свої повсякденні інтереси, котрим дуже загрожує серйозна небезпека."

Та віриться, що не згадані вище персони, а мудрі й прогресивні сили стоятимуть біля керма російської державности, формуватимуть внутрішню й зовнішню політику. Їм випала велика історична місія возвеличити велику й дружню нам країну. Іншого не дано. В минулому було немало спроб повернути колесо історії назад. Однією з таких спроб була денікінська авантюра...

("Народна армія")

Василь Федорович

РЕПАТРІЯНТИ

Здається, що всі знають, як совєтська влада трактувала своїх громадян, які після закінчення Другої світової війни добровільно чи недобровільно верталися на "родіну". Однак про те офіційно не говорилося, все було засекречене й аж при кінці 1991 р. створено в Москві урядову комісію для реабілітації жертв політичних репресій. Комісія працювала до грудня 1994 р., і в тому часі перестудіювала цілу масу документів, що зберігалися в російських державних архівах[1], а після того предложила урядовим чинникам свої спостереження і висновки. В січні 1995 р. през. Єльцин дав дозвіл опублікувати матеріяли про долю колишніх совєтських гормадян, зокрема військовополонених і цивільних осіб, вивезених до Німеччини на примусові роботи, а потім репатріованих в післявоєнний період.

Ці матеріяли цікаві також для України, бо в тому часі всі українці — включно з військовополоненими й цивільними "остарбайтерами" — були совєтськими громадянами і на власній шкірі відчули "благодать визволення".

Комісія признає, що немає докладних даних про кількість совєтських полонених за роки 1941-1945, але німецьке військове командування подає цифру 5,27 мільйонів, без врахування сотень тисяч червоноармійців, що перебували на тимчасово окупованих територіях. Частина тих вояків укрилася серед місцевого населення, частина пішла до совєтської партизанки, а ще інші вступили в ряди Української Повстанської Армії та Польської Армії Крайової.

Якщо мова про полонених, то тут всевладно панувала теза Сталіна: в Червоній армії нема полонених. Ті, що знайшлися в ворожому полоні, це запроданці і зрадники "родіни", з якими треба поступати, згідно з обов'язуючими військовими законами. Проте комісія, базуючись на документальних доказах, ствердила, що бійці й командири Червоної армії в переважній більшості, не зважаючи на складну, а деколи й безвихідну ситуацію, чинили завзятий опір німецькій армії, а якщо попадали в полон, то тільки внаслідок надзвичайних обставин, як: поранення, недуга, недостача харчів чи боєприпасів. За підрахунками комісії в першому році війни серед червоноармійців були приблизно 1,5% перебіжчиків, а в дальшому ході воєнних дій те число зменшилося.

Як совєтська влада ставилася до військовополонених, свідчить вже війна з Фінляндією в 1940 р. Після закінчення війни фінські власті передали більшовикам 5.500 їхніх полонених. Їх відразу відправлено до спецтаборів в Івановській області. Табір був обведений

колючими дротами, а охороняли його війська НКВД. Полонені були позбавлені права листування з рідними і близькими, місце їхнього перебування держалося в строгому секреті. Перевірка полонених тривала більше року. Більшу частину з них засуджено як неблагонадійний елемент, а решту вислано весною 1941 р. до таборів на далекій півночі. Дальша доля їх невідома.

Як тільки почалася німецько-совєтська війна, попадали в підозріння всі цивільні особи, що припадково знайшлися в прифронтовій зоні. В зраді "родіни" запідозрювалися також бійці й командири, що, вирвавшись з оточення, пробивалися до своїх військових частин. Їх "фільтрували" тобто спеціяльно переслухували окремі відділи НКВД. Більшу частину офіцерів судили воєнні трибунали за самовільне залишення частин та невиконання даних їм наказів.

Була поширена практика заочно судити як зрадників батьківщини тих військових, що знайшлися поза фронтовою лінією. Крім того, притягано до кримінальної відповідальности теж членів родини заочно засудженого, що звичайно кінчалося їх висилкою в віддалені області СРСР. Взагалі бійців, що були в полоні, трактовано як вояків ворожої армії. Однак втрати Червоної Армії в 1941-1942 роках заставили військове командування використати ту частину бійців — очевидно після ґрунтовної перевірки — як поповнення армії. Сюди зараховано також частину цивільних осіб з освободжених територій.

Проте характер репресій залишився без змін. Свідчать про те деякі окремі випадки. Нпр., в серпні 1941 р. полк. Ласкін, пробиваючись разом з двома офіцерами з оточення під Уманем, наткнувся на німецьку патрулю, яка їх задержала й відпровадила до табору полонених. Через кілька днів їм вдалося втекти й вони зголосилися до одної частини Червоної Армії. Знаючи практику спецвідділів, вони домовилися замовчати факт затримання їх німцями. В 1943 р. Ласкін вже як генерал-лейтенант приймав капітуляцію фельдмаршала Павлюса в Сталінґраді. Був нагороджений багатьма сов. орденами, а також американським хрестом "За боєві заслуги". Все-таки весною 1943 р. його арештовано. Спираючись на затаєний факт про його затримання німцями, Ласкіна звинуватили в шпіонажі і зраді батьківщини. Слідство велося з перервами майже 9 років і вкінці в 1952 р. його засуджено на 15 років заслання в одному з виправно-трудових концтаборів на Сибірі. Таких випадків було більше.

Загальні репресії продовжувалися. В грудні 1943 р. Берія предложив Сталінові виселення з України всіх німців і фольксдойчів, а одночасно передати під суд тих, яким доказано вину, всіх інших пересилити в Алтайський край. Сталін відповів Берії: всіх арештувати, вислати до спецтаборів і використати до робіт. В квітні 1945 р. військове командування постановило, щоб всіх звільнених військовополонених відправити до запасних армійських частин, де

органи СМЕРШ-у відомими методами НКВД переведуть відповідну провірку.

Жалюгідні умови життя в німецьких прифронтових таборах для полонених привели до великої смертности в'язнів; обраховують, що таким чином загинуло около 2 мільйони полонених. Тоді німці повели активну політику притягнення до німецької армії совєтських громадян, головно з Прибалтики і Західної України. Спершу формувалися з них підрозділи для конвойної служби в таборах, а згодом на тилах німецької армії організувалися поліційні команди й козачі відділи для вдержання порядку на окупованих територіях. В 1943-1945 рр. німецьке командування почало оформлювати більші "добровольчі" з'єднання. Тоді, нпр., зорганізовано збройні сили Комітету освободження народів СРСР, 162-гу тюрську дивізію, 599-ту російську бригаду, 14-ту дивізію "Галичина", 15-ту і 16-ту латвійські дивізії, 20-ту естонську дивізію, 30-ту білоруську дивізію. Загальне число сов. громадян, що служили в поліції і добровольчих військових формаціях виносило около 300 тисяч людей.

Для масового повернення цивільних репатріянтів була розроблена в 1944 р. окрема система перевірки-фільтрації. Всіх поворотців приміщено в тимчасових переселенчих таборах. Умови таборового життя були нестерпні. Доказом того є листи з одного жіночого табору. Ось деякі уривки з них:

"Зібрали в таборі 20 тисяч людей і держать. З перевіркою не поспішають, до дому не відправляють, бо — мовляв — транспорти перевантажені. Люди вмирають щодня". (В. С. Лященко, 2 серпня 1945).

"Знаходжуся на збірковому пункті. Тут вагітні жінки й діти. Чекаємо 5 місяців, але нікого не відправляють. Мучать і більш нічого". (Дружбина, 8 серпня 1945).

"За час війни не доводилося жити так погано, як тепер. Як ми працювали на фабриці, то діставали регулярно їду, а тепер з голоду не можемо навіть триматися на ногах. Обходяться з нами, як з собаками. Люди перестали цінити життя, деякі поповнюють самогубства". (Островська, 12 серпня 1945).

"Живемо дуже погано. Кормлять нас жахливо. Сказати правду, при німцях ми мали краще харчування. Бійці й офіцери зневажають нас останніми словами, зовсім не вважають нас за людей. Деякі відмовляються вертатися до дому, до них стосують примус". (Гелах, 13 серпня 1945).

Репатріяція офіційно закінчилася 1 грудня 1946 р. При перевірці зареєстровано 1.833.567 воєннополонених і 3.582.358 цивільних, отже, разом 5.415.925 осіб.

При перевірці органи безпеки підозрівали поворотців, що вони будуть ширити антисовєтську пропаганду серед місцевого населення. Тому в слідчих актах часто вміщували фразу: "поширював

фашистську пропаґанду". Така замітка вистачала, щоб людину ізолювати від суспільства. На окремих списках поміщувало прізвища тих репатріянтів (цивільних і військовополонених), що знаходилися в капіталістичних країнах або були освободжені союзними військами. Вони були також небезпечні для оточення.

Величезний репресивний апарат совєтської держави був скерований на розшук серед репатріянтів шпіонів і зрадників "родіни". Навіть якщо не знайдено проти певної особи компромітуючих документів чи інших доказів вини, то після прибуття на місце старого проживання такий поворотець мав обов'язок зголоситися до місцевих органів НКВД для реєстрації і приділення мешкання.

Мимоходом слід ще зазначити, що, згідно з висновками комісії для реабілітації жертв політичних репресій в роках 1941-1945, совєтські воєнні трибунали засудили 994.270 людей, з того 157.593 до розстрілу.

Всі репресії супроти поворотців, як приниження, голод, антисанітарні умови таборового життя й різні шикани, мали показати в'язням, що вони справді винуваті, а ступінь їх вини й кари визначать спеціяльні органи безпеки. Одночасно таборова адміністрація старалася їх душевно заломити й морально розчавити в надії, що в них зродиться страх і після повороту до дому вони не будуть говорити про воєнні часи, а будуть мовчати й жити в послуху. З другого боку, ті ж органи безпеки старалися витворити серед оточення переконання, що поворотці таки винуваті і з ними "не все в порядку".

Розправа з репатріянтами-поворотцями продовжувалася далі після війни. Для тих, що пережили чистилище в таборах НКВД, їх терпіння не скінчилися за воротами таборових бараків. На кожного з них була заведена "справа" з аґентурними документами, протоколами переслухань свідків і т. п. Всі ті документи пересилалися до місцевих органів НКВД для дальшого використання і т. зв."разработки", тобто, вишукування додаткових обтяжуючих доказів проти поворотця, що був колись у полоні або на примусовій роботі в Німеччині. Такі особи довгі роки були паріями-покидьками суспільства, вони не могли без дозволу місцевої влади міняти місця свого проживання, а за самовільний виїзд чекала їх сувора кара. Ті особи відчували на собі і на членах своєї сім'ї обмеження в праві одержання освіти чи вибору професії, коротко — режим закривав їм дорогу в майбутнє.

В 1948 р., за ініціятивою Хрущова, покликано до життя комісію для урегулювання статусу підозрілих переселенців, про організацію тюрем і спецтаборів для особливо небезпечних прапопорушників та про висилку з України шкідливих елементів, в першу чергу, націоналістів. Тоді теж вирішено, що особи, засуджені за протидержавні злочини, після відбуття кари, мають бути вислані на "доб-

ровільне поселення" в віддалені області СРСР. Іншим засудженим формально ніби дозволено вернутися до дому, але при тому їм заборонено поселюватися в Москві, Ленінграді й Києві та в пограничних зонах Литви, Латвії, Естонії і Західної України. Тут варто зазначити, що більшість тих "помилуваних" походила якраз з тих місцевостей, де їм тепер не дозволено жити.

Не багато змінилося положення в'язнів після смерти Сталіна. Правда, в 1954 р. створено окрему комісію, яка мала підготовити проєкт для скасування деяких обмежень щодо правного положення спецпоселенців. Комісія ствердила, що більшість поселенців не поповнила ніякого протидержавного злочину, й тому пропонувала дозволити їм міняти місце проживання в межах того району, куди їх заслано. Не радила, однак, повертати засланців до місця первісного проживання.

При кінці 1954 р. шеф КДБ СРСР Сєров звернувся до ЦК КПРС з письмом, в якому накреслив плян розгорнення пропаґанди за поворот до дому серед тих совєтських громадян, що після закінчення війни залишилися в Західній Европі. Щоб скомпромітувати націоналістичних лідерів антибільшовицької аґітації, він пропонував проголосити амнестію для "переміщених осіб", в тому числі навіть тих, що служили в різних німецьких адміністративних та інших установах, які існували на окупованих територіях. В зв'язку з тим у вересні 1955 р. появився указ Верховної Ради СРСР про амнестію для совєтських громадян, що в роках 1941-1945 співпрацювали з окупантом. Указ поширювався теж на тих, що знаходилися на території СРСР і були засуджені на термін до 10 років за злочини, які, згідно з кримінальним кодексом СРСР, кваліфікувалися, як: зрада батьківщини, шпіонажа, антисовєтська аґітація і пропаганда. З місць заслання мали повернутися теж особи, засуджені за службу в німецькій армії, поліції та інших німецьких формаціях, незалежно від терміну покарання(?!).

Для завершення реабілітації жертв політичних репресій в квітні 1956 р. Президія ЦК КПРС створила ще одну комісію під керівництвом маршала Ґ. Жукова для перегляду справи репатріованих військовополонених. Комісія ствердила, що органи безпеки незаконно і безпідставно трактували полонених як злочинців і таким чином покривджено понад 1,5 мільйона в більшості невинних людей. Тому обов'язком уряду є направити кривди, заподіяні потерпілим: офіцерам привернути їхні військові ранґи, кол. партійців поновити в членстві КПРС, всім признати ветеранські та інвалідські пенсії.

На тому офіційно закінчилася реабілітація. Чи і на скільки совєтський уряд виконав рекомендації реабілітаційних комісій, не відомо, це, мабуть, залишиться таємницею.

На окрему увагу заслуговують совєтські укази про амнестію.

Можна прийняти, що амнестія для кол. військовополонених і деяких цивільних поворотців була реальна й частина амнестованих з неї скористала. Але якось трудно повірити, щоб совєтський уряд амнестував також тих, що в часі війни співпрацювали з німцями, служили в німецьких військових частинах і при поліції й за те були суджені як коляборанти і зрадники батьківщини. Указ про таку амнестію був проголошений радше для замилення людських очей, щоб показати перед світом, які "ми гуманні".

В зв'язку з тим насувається питання реабілітації ветеранів УПА і Дивізії "Галичина". Київ чомусь отягається. Хіба не можна тих ветеранів звинувачувати в зраді батьківщини, бо їх батьківщиною не був СРСР, тільки Україна, і за неї, не проти неї, вони воювали. Десь близько рік тому представники ветеранів УПА і Дивізії "Галичина" звернулися до українського уряду в Києві з заявою про їх реабілітацію. Київ дав дивну відповідь: покищо того зробити не можна, бо совєтські архіви в Москві ще не відкриті. Дивна логіка! Значить, без Москви Київ не може реабілітувати горстки українських ветеранів. А прецінь Україна є незалежною державою й має право вирішувати свої справи самостійно без Москви. Але якщо в нашому уряді є таке сервілістичне тяготіння до Москви, то треба хіба з неї брати приклад, бо московські архіви вже від 1995 р. відкриті, висновки комісії для реабілітації жертв політичних репресій опубліковані і для всіх доступні.

Найвищий час, щоб на шостому році незалежности України Київ міг вирішити ту справу без Москви.

---

1. Архів през. Російської Федерації, Державні архіви Російської Федерації, Центр зберігання сучасних архівів, Центральні архіви Міністерства Внутрішніх Справ, Архів Ген. Штабу Збройних Сил Російської Федерації, Центральний архів Міністерства Оборони Російської Федерації.

2. Матеріяли Комісії для реабілітації жертв політичних репресій, опубліковані в журналі "Новая й новейшая история", Москва, ч. 2, 1996.

Станіслав Левандовський

ПРИЧИНИ ВИМИРАННЯ НАЦІЇ

Із зустрічі з пресою міністра охорони здоров'я Андрія Сердюка.

Ось кілька промовистих цифр. В Україні сьогодні понад шість мільйонів осіб страждають серцево-судинними хворобами, 1,2 мільйона мають психічні недуги, 740 тисяч онкологічних хворих, 720 тисяч хворих на алкоголізм, 600 тисяч — на туберкульоз, 56 тисяч наркоманів. Понад 1,5 мільйона наших співвітчизників — інваліди. Щороку 2,2 млн чоловік піддаються хірургічному втручанню. Невпинно зростає кількість інфікованих на СНІД та венеричні хвороби. Вісім з половиною мільйонів осіб має інші інфекційні захворювання. І хоч уже змінено керівництво санепідемслужбую й стан протиінфекційної профілактичної роботи буде розглянуто на засіданні Ради національної безпеки, певен, поліпшення не буде. Причин дуже багато.

Особливо приголомшують статистичні дані про смертність населення. За останніх шість років в Україні померло на 1,2 млн. людей більше, ніж народилося. Тобто щороку з території держави зникає населення великого міста! Це вже схоже на катастрофу. Якщо й далі так триватиме, то десь через 50 років вимре переважна більшість населення України. Причому помирають нині не лише тяжкохворі й старики, а й діти. Навіть серед новонароджених із кожних 10 немовлят лише троє повністю здорові.

Демографічна небезпека в Україні пов'язана з комплексом причин — екологічних, економічних, медичних, психологічних, культурних. Слідом за Чорнобильською катастрофою (наслідки якої жахливі, і кінця їх ще не видно) відбулася велика політична криза, пов'язана з розвалом радянської імперії. Україна проголосила себе незалежною державою, якій треба було негайно перебудовувати свою економіку. На жаль, цього не сталося. Дорогоцінний час було втрачено, зупинити розвал промисловости, сільського господарства не вдалося. Державу поступово охоплює економічний колапс.

Чорнобиль для України є особливо важким економічним та екологічним тягарем. Ще й досі із забруднених радіяцією територій не відселено в чисті зони сотні тисяч людей. Постраждалі не отримують належного харчування, медичного обслуговування, бо в держави немає достатньо коштів. У найбільш жалюгідному становищі опинилася більшість літніх людей. На мізерну пенсію тепер прожити неможливо. Тільки ліки "з'їдять" усю пенсію. Сумними "атрибутами" наших міст стали численні дідусі й бабусі — жебраки, які стоять у підземних переходах, біля крамниць з простягнутою рукою, або продають цигарки,

горілку, хліб. Бідолашних старенських держава наче підштовхує швидше забиратися на "той світ".

Непросто сьогодні й молоді, особливо молодим сім'ям. Знайти добре оплачувану роботу важко. А державна платня настільки низька і ненадійна (через часті затримки), що народження дитини для більшости сімей — завелика розкіш. Ось чому молоді чоловіки не рвуться до шлюбу, а молоді заміжні жінки не поспішають народжувати дітей. Найчастіше в сім'ї виховується одна дитина. Згадаймо ще про безплідних жінок і чоловіків, які, на жаль, сьогодні не рідкість, і безрадісна демографічна картина недалекого майбутнього нашої країни постане з усією очевидністю.

Запобігти цьому можуть лише якнайшвидше подолання економічної кризи, структурні перебудови в науці, освіті, охороні здоров'я. Надії ж на те, що медичне обслуговування населення в нинішньому році поліпшиться або хоч залишиться на торішньому рівні, слабенькі. Для нормального фінансування галузі потрібно 11,7 млрд. гривень на рік. Цю цифру Міністерство охорони здоров'я й подало Кабінету Міністрів для включення до державного бюджету 1997 року. Однак її зменшено до 3,3 млрд. гривень. Для порівняння скажу, що така кількість потрібна міністерству лише на придбання для інвалідів війни, "афганців" і чорнобильців пільгових ліків.

Я розумію уряд — багато дірок у бюджеті. Але все одно треба десь шукати кошти, бо за таких умов безплатна медицина залишиться тільки на папері, в Конституції, і сотні тисяч бідних, малозабезпечених хворих людей не зможуть лікуватися взагалі. Вже зараз, і це не секрет, деякі медичні працівники займаються негідною самодіяльністю, призначаючи платню за певну процедуру, що не входить до затвердженого урядом переліку платних послуг.

Це добре, що міністерство, не маючи від держави потрібної матеріяльної підтримки, намагається самостійно знайти для галузі вихід із скрути, в тому числі й за допомогою внутрішньої економії. Насамперед плянується структурна перебудова галузі, спрямована на пошук альтернативних джерел фінансування. Міністерство пропонує ліквідувати ту відомчу медицину, яка бере гроші з бюджету, а лікує тільки "своїх" людей, водночас невиправдано дублюючи ліжковий фонд.

З метою скорочення тривалого і не завжди потрібного перебування хворих у лікарнях впроваджуватимуться денні та домашні стаціонари. Розробляється Національна програма розвитку сестринства. З перебудовою лікарень у стаціонари сестринського нагляду виникає потреба перепідготовки медсестер, принципово нового підходу до організації їх навчання.

Великі перетворення вже відбуваються у вищій медичній школі. На 2000 осіб зменшено прийом у медичні вузи за державозамовленням, на 28 відсотків скорочено професорсько-викладацький склад. Закрито

зайві факультети вдосконалення лікарів. Надалі тільки 5 відсотків кращих студентів навчатимуться безплатно й отримуватимуть державну стипендію, решта платитиме за навчання.

Є резерви для зменшення витрат і в медичних наукових установах. Бюджетну підтримку матимуть лише наукова тематика, яка відповідає інтересам практичної охорони здоров'я, та фундаментальної розробки АМН України.

Протягом минулого року скорочено 60 тисяч лікарняних ліжок та 114 посад у медичних закладах. Цей процес триватиме і в нинішньому році. Міністер запевняє журналістів, що конкретні люди не постраждали, оскільки скорочували головним чином вакантні одиниці. Однак ми добре розуміємо, навіщо тримати ці вакансії. Лікарі та медсестри, маючи низькі оклади, тепер позбавлені можливости працювати на півтори-дві ставки, як практикувалося досі. Зростає байдужість до своєї професії.

Водночас розширюватиметься коло платних медичних послуг, що здебільшого надаються здоровим людям. Скажімо, переривання вагітности без клінічних на це причин. Таких операцій в Україні проводиться 500-600 тисяч щороку.

Зараз з основних напрямів реформи у міністерстві готуються проєкти законів і постанов уряду. Головна мета структурної перебудови галузі — зберегти до кращих часів існуючу державну мережу охорони здоров'я, медичні кадри і водночас підвищити якість лікування хворих.

На приватну медицину поладатися ще рано. Вона в Україні тільки народжується і, звичайно, не спроможна конкурувати з державною. Вже видано сім тисяч ліцензій на відкриття приватних медичних закладів. Але їх придбали тільки стоматологи та фармацевти.

Великого значення міністер Сердюк та його колеґи надають створенню лікувально-діягностичних центрів. Уже відкрито такий дитячий центр, де маленькі пацієнти обстежуються за повною програмою. Фінансова і технічна допомога для цих закладів надходить від міжнародних добродійних організацій, української діяспори.

Одна з болісних проблем міністерства — забезпечення ліками населення та лікувальних закладів. Протягом останніх двох років Фармакологічний комітет провадив цю роботу вкрай погано, були грубі порушення інструкцій. Реєструвалися всі препарати підряд. Багато зарубіжних препаратів реєструвалося без клінічних досліджень. Часто під виглядом ліків через Фармкомітет на український ринок потрапляла отрута для гризунів, тарганів і таке інше. Можна лише здогадуватися, якої якости ліки всіляких іноземних фірм вживали наші громадяни протягом тривалого часу.

Рішенням колеґії Міністерства охорони здоров'я голову Фармакологічного комітету Надію Шарикіну усунуто з посади. Міністер узяв під свій особистий контроль реєстрацію лікарських препаратів, ут-

воривши спеціяльне бюро, до якого увійшли провідні фармакологи, науковці. Встановлюється комп'ютерний контроль за кожною партією медпрепаратів, що надходять із-за кордону. Але ж до цього скільки "здоров'я" одержала Україна з усіх джерел!

Поступово налагоджується випуск ліків вітчизняного виробництва, які за якістю не гірші й значно дешевші від зарубіжних. Уже впроваджено у виробництво 82 нових препарати. Вводяться й нові промислові потужності — цех антибіотиків на Київському заводі медпрепаратів у Святошині та цех на Уманському заводі медпрепаратів. Триває підготовка до випуску вакцини проти дифтерії, туберкульозу. У квітні нинішнього року плянується ввести в дію завод з виробництва інсуліну. Нарешті!

Міністер охорони здоров'я Андрій Сердюк не збирається пасувати перед труднощами, активно, а головне — професіонально береться за рятування державної медицини. Однак успіх у цій справі не повністю залежить від завзятости міністра та його колеґ. Потрібна термінова й конструктивна допомога верховної влади. Адже йдеться про здоров'я, життя населення всієї країни. Якщо сьогодні не вжити екстремних заходів, завтра постане загроза вимирання мільйонів людей, а відтак і загибелі держави. Чого тоді будуть варті політичні амбіції можновладців? Для кого існуватимуть нова Конституція та в"битвах" ухвалені закони?

("Українська газета")

Марґарета Шпір

ІСТОРІЯ ОДНОГО КОРАБЛЯ АБО ЯК РОЗТИНАЮТЬ ІСТОРІЮ УКРАЇНИ

В 1996 році ми відсвяткували п'яту річницю створення Української держави.

Сповнилися багаторічні надії та сподівання українців на батьківських землях і тут, в діяспорі — ось вже шостий рік існує в світі нова країна — Україна. Тепер часто з гордістю поглядаємо на мапу Европи — Україну не можна не помітити, адже вона більша за Францію! Вже ніхто не може здивовано підняти брови і сказати: "Oh, you mean - Russia."

Сповнилося те, чого ми так чекали, за що воювали, що старалися наблизити добровільною працею, щедрими пожертвами, вантажами з різноманітною допомогою.

Великий шлях пройдено, багато зроблено, але ще довша дорога попереду. Так, маємо нарешті свою державу, маємо столицю, герб і гимн, маємо прямий телефонічний зв'язок, поштові марки з тризубом. Але не все вдається... Так не вдалося врятувати сто-

рожовий корабель СКР-112 — військовий корабель, на якому вперше підняли український прапор.

Але розповім про це за порядком.

Влітку 1992 року цей корабель вийшов з Кримської військово-морської бази з Донузлаві, підняв український прапор і відплив у Одесу. Ця мирна подія не мала жодного військового значення, але її політичний та історичний вплив не можна недооцінити. Адже вперше синьо-жовтий прапор замайорів на військовому кораблі! Цей історичний день став днем реального заснування Військово-Морських Сил України.

У 1997 році Військово-Морські Сили України відзначатимуть п'яту річницю свого існування. За цей час офіцери, старшини та матроси України приклали чимало зусиль для їх розбудови. Щоденна військово-морська служба вимагає від військових моряків України справжньої посвяти, бо проходить у надзвичайно важких моральних і матеріяльних умовах.

Росія не забула своїх великодержавних амбіцій. Крим завалений найрізноманітнішими антиукраїнськими друкованими матеріялами, проросійською літературою та шовіністичною пресою. Залишаючи військово-морські бази Криму, російські вояки, що не встигли чи не змогли вивезти в Росію або продати, то — знищили дощенту, обдерли "з м'ясом" і кораблі і наземні будови. Крім усього, в Севастополі на кожнім кроці засилля пам'яток "русской слави", всякого роду комуністично-імперського мотлоху, антиукраїнської пропаґанди. Чорну справу україно-ненависництва активно роблять і попи Московського патріярхату.

А крім психологічних та моральних перешкод, у Військово-Морських Силах України допікають і матеріяльні злидні... Харчові пайки українських матросів і курсантів дуже скромні, а платня наших офіцерів у п'ять-сім разів нижча, ніж у росіян. Та наші хлопці не піддаються, працюють...

В таких умовах надзвичайно важливо зберегти історичну правду, пам'ять про славні справи, традиції українських військових моряків. Військові моряки, як сини України, цікавляться історією, спадщиною рідного війська. З цією метою розпочато працю для створення музею Військово-Морських Сил України. І сторожовий корабель СКР-112, що першим підняв український прапор, мав стати головним експонатом цього Музею.

Але на початку липня 1996 року свідома громадськість Криму та й всієї України з обуренням довідалася, що цей корабель вирішили продати комерційним структурам на металобрухт — розтяти на метал. Передбачаючи незадоволення і гостру реакцію зі сторони

українських суспільних організацій та національно-демократичного руху, ці пляни тримали в таємниці.

Але люди не змовчали... З ініціятиви відомої суспільної діячки п. Ліди Мадоян, був створений громадський "Комітет захисту СКР-112". Комітет розгорнув активну діяльність, інформація про ганебні пляни знищення корабля СКР-112 прозвучала на всю Україну: по першій програмі Українського Телебачення, по Українському Радіо, по Радіо "Крим", в київській газеті "Молодь України", російськомовній газеті "Кримскіє Ізвєстія"; а також по радіо "Свобода" та BBC. В зверненні Комітету до президента України сказано: "Просимо Вас не допустити цього святотацтва. Ціна металу в сотні разів нижча за ціну нашого духу", а далі підкреслено, що "...практично на металобрухт відправляють нашу історію". Члени громадського "Комітету захисту СКР-112" добре зрозуміли, що "...СКР-112 — це не металобрухт, це наша святиня. Її знищення — це нищення нашого майбутнього".

Але було запізно і врятувати корабель СКР-112 вже не вдалося...

Тепер це вже історія. Що сталося — цього не вернути. Але вірю, що зусилля відданих активістів і патріотичних офіцерів не пішли намарно. Кажуть, з кожної невдачі, можна зробити позитивний висновок. Важливо пам'ятати, що сумна доля першого українського військового корабля згуртувала усіх свідомих українців Криму в один кулак, показала їх силу, завзятість. Широкий розголос і підтримка по всій країні показали, що кримчани не самітні у їх боротьбі за збереження української історії — гідности України.

Віримо, щі наполеглива, амбітна і безкорисна праця українських суспільних діячів в Криму та патріотичних офіцерів Українських Військових Сил увінчається успіхом. А усіх, хто хоче допомогти, просимо не відкладати, а вислати свою пожертву до Братства кол. вояків 1-ої УД УНА на адресу:

Brotherhood of Veterans of the 1st UD-NE 1-st Div UNA
83 Christie St., Toronto, ON, CANADA M4G 3B1

Це допоможе зусиллям тих небагатьох свідомих українців в Криму, чию діяльність можна назвати словами "практичний патріотизм"! Навіть невелика Ваша пожертва полегшить їх щоденну працю та піднесе велику користь всьому українському рухові в Криму. Отож, подаруйте самі та заохочуйте інших!

Бо головне — лише спільними зусиллями можна допомогти Україні вийти з тяжкої кризи, лише об'єднаною працею можна дати людям надію на гідне життя вільної нації у вільній країні.

МОЯ РЕАБІЛІТАЦІЯ

Пересилаю матеріяли про перебіг реабілітації та визнання б. вояка Дивізії "Галичина" та 1-ої УД УНА в нашій Україні, за яку так багато прийшлося вистраждати. Думаю, що далеко не всі ще усвідомлюють собі стан наших справ сьогодні — може кого це і заінтересує. Буду дуже радий якщо хто з побратимів ще мене пам'ятає та захоче поспілкуватися згадуючи події в Гайделяґрі, Лявенбурґу чи в бойовій групі Вільднера.

Моя адреса: 293440, Львівська область, м. Миколаїв,
вул. Дорошенка, 33, Муха Леонід.

З повагою
Л. Муха

Коли Україна стала незалежною, то десятки, а то і сотні, тисяч бувших політв'язнів, та репресованих кинулися доходити своїх прав. Це було пов'язано, окрім моральної сатисфакції, ще й з матеріяльними вигодами — різні пільги та відшкодування. Постепенно коло реабілітованих — тобто необсновано засуджених та репресованих, звужувалося.

Накінець нардепи-комуністи, побачивши що 1937 рік не повториться, осміліли, а нардепи-"демократи" кинулися відкривати Америку та Канаду, вишукуючи своїм "чадам" теплі місточка в престижних американських та західньо-европейських університетах та коледжах.

На вищих посадових місцях залишилися б. посткомуністичні партноменклятурники, бо виявилося, що немає їх ким замінити — досвіду державотворчої роботи не мають (а звідки було їм цей досвід мати — в тюрмах та таборах навчання не проводилися — то не Америка), в той час, як тільки Львівські вищі учбові заклади кожний рік давали тисячі спеціялістів з вищою освітою. Під впливом угодницької політики Заходу та "рідної" кол. партноменклятури ми йшли на всякі поступки північному "другові", тільки щоб зберегти мир, ця ретирада продовжується і сьогодні — навіть такі мудрі дорадники нашого Президента як Б. Гаврилишин не бачать чіткого виходу з цього імпасу, в якому опинилася Україна, не так то просто після 340 річної неволі стати вільними та незалежними.

У вирі цих подій характерна та повчальна і моя "одіссея" в боротьбі за визнання та реабілітацію.

Останній день 2-ої світової війни застав мене, вояка 2-ої сотні 29-го полку 1-ої УД УНА, в окопах біля замку Ґляйхенберґ, які ми залишили 8 травня 1945 р. о год. 14:00. Поранений при відступі в руку, попав через два дні в військовий шпиталь в Кляґенфурті, де мене лікували. Переданий насильно і підступно 8 червня американськими союзниками в Юденбурґу Радянській Армії.

Пройшовши "доліковування" в пересильних тюрмах та таборах, прибув етапом на початку серпня 1945 р. в селище Байдаевка Кемеров-

ської обл. Там я працював у вугільній шахті, а заодно проходив державну перевірку (назва то яка!) до 1. 04. 1946 р. Звільнений на спецпоселення, продовжував працювати в шахті до дня арешту. Арештований 21. 06. 1948 року, був засуджений 30. 08. 1948 р. ОСО ЗапСібВО (Особовим севещанієм Западно Сибірського Воєнного Округа) в звинуваченні по ст. ст. 58-Іа та 58-10 на 25 років позбавлення волі та згодом 5 років позбавлення громадянських прав.

Звинувачення по ст. 58-10 (антирадянська аґітація) послужило приводом до звинувачення та засуду по ст. 58-Іа (зрада батьківщини). При репатріяції нам втовкмачували та кричали на весь світ, що "родіна" нам пробачила (а що було "пробачати" мені, який ніколи не був громадянином СРСР). Арештувавши, старалися доказати цілому світові, а в основному свойому забріханому народу, що нас арештували, бо ми, незважаючи на гуманність "родіни", яка нам пробачила, продовжували свою "мерзенну антирадянську діяльність". Який цинізм!

Покарання відбував в колимських таборах на золотодобуваючих копальнях "Мальдяк", "Надежда" та "Комсомолець". Звільнений по амнестії (офіційно нічого не було?) 4. 12. 1955 р. Із зняттям судимости (25 р.) по ст. 58-Іа, отримав посвідчення про звільнення, в якому написано: "По закінченню терміну ув'язнення з врахуванням заліків робочих днів".

Тут я мав змогу ще раз переконатися в лицемірстві та фарисействі самого брехливого режиму на світі. Це означало що до відбутих мною 8,5 р. ув'язнення доваблено запрацьованих мною чесною непосильною працею три роки залікових днів, які давали за перевиконання норми виробітку більше, як на 120%, і які далеко не кожному вдавалося запрацювати. Згадки про зняття чи відміну засуду по ст. 58-Іа в довідці не було і це ще один "секрет" хитромудрих чекістів "глядєть в оба" на майбутнє, як вчили мудрі "партія та правітельство". Як не старалися все передбачити та не проґавити, всеодно "проґавили" весь СРСР!

Тут і починаються мої "пригоди", пов'язані з реабілітацією, здавалося б, зняли судимість (засуд) і нема про що говорити, та не тут то було.

Коли по Божій милості (а інакше це не назовеш) Україна стала незалежною, я звернувся в рідне (вже) УМВС у Львівській області з просьбою перегляду моєї справи та реабілітації, і 31. 10. 1991 р. отримав повідомлення, що мою заяву передано в Прокуратуру по адресу.

Через рік (?), не отримавши відповіді, а я розумів труднощі нашої такої ще молодої державної адміністрації, яка не в силах була в такий короткий проміжок часу реабілітувати десятки тисяч репресованих, звернувся з запитом до прокурора п. З. Котика, і він, вислухавши мене, порадив звернутися в УСБУ Львівської обл., до полк. Лободи. Полковник, перевіривши що в архіві УСБУ моєї справи немає, порадив, в свою чергу, звернутися з проханням про перегляд справи та

реабілітацію до тих які мене... судили, тобто в Прокуратуру Кемеровської области.

Що це — насмішка? Та подумавши, що і в Росії сталися переміни, і там начався процес очищення суспільства та реабілітації, пишу прокурору Кемеровської области. Нарешті 22. 01. 1993 р. отримую повідомлення що: "Засудження за службу в військах СС (14 дивізія) фашистської армії в роки війни та участь в боях з совєтською армією та словацькими і югославськими партизанами, т. зн. зрадив батьківщину, за що і був засуджений по ст. 58-1а, в реабілітації відказано. ок. №1/-6-93 від 22. 01. 93." (Про засуд по ст. 58-10 не згадується, чому?)

Пишу знову про незгоду щодо засуду та принятого ними рішення, мотивуючи свою незгоду фактом зняття з мене засуду по ст. 58-1а, та надуманим засудом по ст. 58-10, який і послужив приводом до цього засуду. В цей час в Росії (РФ) була визнана на державному рівні хибна практика засудів ОСО (Особими совєщаніями або "трійками"), та й відміною надуманих звинувачень в "антирадянській діяльності". Та це відносилося до великоросів, які мали всетаки свою державу, а не до якогось нещасного "хохла" за якого, на жаль, і заступитися немає кому.

І знову отримую відповідь з Прокуратури Кемеровської обл. що: "постановою Президіума Кемеровського обласного суду від 25. 06. 1993 р. приговор военного трибуналу військ ЗапСібВО від 30. 08. 1948 р. в відношенні Мухи Л. Е. по ст. 58-1а УКИ РСФСР "оставлєн бєз ізмененії, не подлєжащий реабілітації". Той же вирок по ст. 58-10 відмінений і справа по ньому припинена (док. № 13-6-93 від 10. 01. 94.

Що дальше? Пишу в Генеральну Прокуратуру РФ і отримую повідомлення що мою заяву направлено в... Воєнну прокуратуру того ж ЗапСібВО, даних про засуд мене в них немає. Воєнна Прокуратура ВО оперативно пересилає мою заяву знову Прокурору Кемеровської обл. Круг замкнувся (№ 1206 від 19. 04.)

І знову отримую повідомлення (мають же витримку та нерви), що моя заява прокуратурою розглянута 25. 06. 93 та вирішення залишили без змін, про що вже мене повідомили 10. 02. 94: — "реабілітації не підлягаєте, а засуд по ст. 58-10 відмінений в зв'язку з... "відміною кримінальної відповідальности за даний вид злочину" (так то — а за що я сидів?), 13-6-93 від 23. 06. 1994 р.

10. 04. 1995 пишу в Управління Служби Безпеки Львівської обл. і отримую відповідь, що мою заяву направлено (знову?) на "розгляд в Федеральну Службу Безпеки РФ у Кемеровській обл., де є архів кримінальної справи".

Отримую відповідь і на це моє звернення, де ЗНОВУ повторяються всі виводи, вислані в попередньому листі. (док. М-34 від 11. 05. 1995 р.)

Пишу ще раз Прокурору Львівської области та в УСБУ. В обласній Прокуратурі в прокурора аж одинадцять замісників, які займаються питанням реабілітації (а я думав, що, крім мене, вже всі реабілітовані?).

І що я почув від заступника обласного прокурора п. Конюхова на мою заяву про незгоду про засуд, так як судимість по ст. 58-Іа знята з мене рішенням "партії та уряду" в грудні 1955 р.? Пан прокурор відповів що я помиляюся, якщо думаю, що судимість з мене зняли, мені її (судимість) тільки призупинили!!! —це значить (на мою думку), що може ще прийдеться ДОСИДЖУВАТИ 15 РОКІВ, цікаво тільки де, бо Колима в чужій державі. Тай місць у нас в тюрмах, за висловом Голови Верховної Ради України пана Мороза А. А., НЕМАЄ — от диво!

В Управлінні СБ України у Львівській області прийняв мене працівник в цивільному — мужчина 25-30, молодий, симпатичний та виспортований, в присутності полк. Лободи. Моя заява була уважно прочитана і тут рідне СБУ виявилося безпомічним перед нашим не зміненим до сьогоднішнього дня законом. Я почув докір, чому "пішов разом з ворогом-німцем проти свойого народу" — Якщо б перемогли німці ви б ходили ціле життя за плугом. У відповідь почув від мене:

— Я не знаю, щоби було, якщо б перемогли німці, але якщо б я прийшов до вас 1-2 роки, тому то ви б не захотіли говорити зі мною українською мовою. Тепер над будинком майорить синьо-жовтий прапор, а на стіні тризуб — це символи, за які такі, як я, віддавали своє молоде життя. Я прийшов до вас шукати захисту і в мене коліна не трясуться від страху. — На що почув:

— Дякую, дякую.

Накінець я сказав, що все таки помилився адресою і, перепросивши за те, що потурбував своєю заявою, хотів її забрати. У відповідь почув пораду залишити заяву, а мені постараються допомогти. Через два тижні отримав повідомлення знову з Кемеровської обл. з порадою звернутися в Верховний СУД РФ. Пишу туди 2. 03. 1996 р. і мені відповідають, що не можуть задовільнити моєї просьби, бо не мають рішення обласного суду (№/У9687 від 26. 03)

І чого я все пишу в Росію чи пак РФ, коли маємо свою рідну українську прокуратуру. Пишу Генеральному Прокурору України п. Ворсінову про незгоду з рішенням "братньої російської прокуратури". І знову оперативно отримую відповідь що: "Згідно зі ст. 10 Закону Російської Федерації "Про реабілітацію жертв політичних репресій від 18. 10. 91 р., маю право (як співав наш незабутній бард Панчишин: я щасливий що маю ПРАВО мати ПРАВО!) оскаржити цю постанову до ...Верховного Суду РФ??? (документ №13-37187 від 22. 02. 1996 р.)

Пишу знову Голові Верховного суду України п. Бойку і отримую відповідь, що мою заяву переслали для перевірки знову в Генеральну Прокуратуру України (док. № 73 і 96 від 20. 05. 96 р.)

Генеральна Прокуратура України повідомляє, що мою заяву, яка надійшла з Верховного Суду України, розглянуто і вдруге роз'ясняють, що постанова Президії Кемеровського обласного суду може бути оскаржена до Верховного Суду РФ, бо дія закону "Про реабілітацію жертв

політичних репресій на Україні" розповсюджується на осіб: "Які були необґрунтовано (та хто це докаже?) засуджені судами Української РСР". Нарешті мені все ясно, невже не можна було відповісти так відразу? (Док. № 13-37187 від 04. 06. 1996 р.) Що тут ще додати? Може, як писав наш великий Пророк: "Коли [ось] діждаємося Вашінгтона з новим і праведним законом?" Контра спем сперо!

Л. Муха

Миколаїв, 6. 03. 1997

Автор до свого допису долучив копії 9 документів, — Ред.

Ігор Столяров

ВІСТІ З ОДЕЩИНИ

"ПІВДЕНЬ", ОДЕСА

18 січня 1997 р. з Одеси до берегів Шостого континенту на Науково-дослідному судні "Ернст Кренкель" відбула Перша Українська комплексна антарктична експедиція.

Експедиція має мету виконати два основних завдання:

1. доставити на Українську антарктичну станцію "Академік Бернадський" зміну зимівників у складі 12 чоловік; 2. провести морські дослідження в південній частині Атлантичного океану.

На борту судна знаходиться 10-ть наукових загонів: біоресурсів, екології, метеорології, океанографії, гідрохемії, рельєфу, геології, геофізики, медико-фізіологічних досліджень та загін зимівників. Наукова група морської експедиції складається з 48 чоловік, яка нараховує: 2 доктори наук, 17 кандидатів наук. Серед них: начальник морської частини експедиції кандидат географічних наук В. А. Бібік, вчений секретар експедиції кандидат геолого-мінералогічних наук Г П. Усенко, зступник нач. експедиції кандидат географічних наук М. М. Колодко. А всього на судні знаходиться 110 чол.

Під час проведення наукових робіт на морських полігонах буде використовуватись найсучасніша техніка з залученням супутникового зондування поверхні моря, морського дна, стану льодового покрову приантарктичних акваторій.

Ця, без сумніву, історична подія української науки має свою історію. Ще в 1912 р., в експедиції Р. Скотта брав участь Антон Омельченко, українець з с. Батьки, що на Полтавщині.

Особливо значну ролю в дослідження Антарктики внесли українські вчені (в період роботи там колишніх радянських експедицій — РАЄ). Зокрема в 1-ій РАЄ брали участь львів'яне: геолог академік О. Вялов та інженер-аеролог Г. Пащенко. В цій же експедиції брав участь гідробіолог О. Іванов з Одеси, І. Хмара, який трагічно загинув.

В загальному, вклад України в антарктичні дослідження дуже значний. Це 34 роки досліджень (з 1956 по 1991) з використанням україн-

ської техніки: літаків, всюдоходів "Харків'янка" та науково-дослідних суден льодової кляси. Починаючи з 1993 року в Україні, в м. Києві розпочав роботу Центр Антарктичних досліджень (ЦАД), який очолив член-кор. НАН України Петро Федосіійович Гожик.

Через рік у Львові було створено Західне відділення ЦАД, яке очолив к. і. н. Мирон Колодко. Згодом ЦАД в 1996 р, було реорганізовано в Український антарктичний центр (УАЦ) і цього ж року під юрисдикцію України перейшла Британська антарктична станція "Фарадей", яка з 6 лютого 1996 р. одержала назву "Академік Бернадський".

Незважаючи на важкі економічні труднощі, ми є свідками відправки в Антарктику 1-ої Української комплексної антарктичної експедиції. Крім УАЦ, її готували багато організацій. Особливо великий внесок у справу підготовки експедиції внесли Український науковий центр екології моря і безпосередньо директор Центру доктор географічних наук В. І. Михайлов, заст. директора фльоти С. Б. Бондар та нач. відділу експ. В. М. Рокогон. Відзначились також західна філія УАЦ (колишнє західне відділення ЦАД) МП "Мирко" зі Львова, які спорядили для 1-ої Української антарктичної експедиції два великотонажних автомобілі з продуктами, спорядження, будівельними матеріялами від них, та від багатьох спонсорів від Львова та Львівщини.

Велику допомогу в інформаційному забезпеченні надав генеральний інформаційний спонсор в Західному реґіоні України — український універсальний журнал для чоловіків "Фенікс".

РІЗДВО СВЯТКУВАЛИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Цього року понад 200 дітей з Миколаївщини мали нагоду святкувати свято Різдва Христового в містах Рогатин (Івано-Франків-щина), Борщів (Тернопільщина), Дрогобич та Жидачів (Львівщина). А стало це можливим завдяки запровадженню в дію соціяльної програми Миколаївської крайової організації Народного Руху "Діти України".

"Вже традиційно в спеціяльній програмі брали участь діти з усієї области. Тут були представлені Очаківський, Доманівський, Врадіївський, Первомайський, Баштанський та інші райони Миколаївщини, школи обласного центру", — повідомив Голова Миколаївського Крайового Руху Юрій Діденко. І далі продовжив: "Слід відзначити і спонсорів, які підтримали благородну справу, — а це — Всеукраїнська газета "ЧАС", Спільне підприємство "Нібулон", Миколаївська філія Фермерсько-земельного банку.

Щоправда, під час організаційних заходів і звернень до обласних органів влади — замість восьми вагонів, що їх крайовий Рух прохав до поїздки дітей — одержано лише чотири".

До речі, цього року в західних областях України побувало і три миколаївських вертепи, серед яких і молодіжний вертеп Союзу українського студентства.

У Борщівському районі, гостей, 50 дітей, яких супроводжувала Ірина Малицька з Миколаєва, зустріли від районного управління освіти Євгенія Сарабун та 1-ий заступник районної державної адміністрації Володимир Осадчук.

Діти відзначали Різдвяні свята у сім'ях мешканців сіл Борщівського району, зокрема в селах Гермаківка та Ніври, в районному центрі. Протягом трьох днів гостювання на Тернопільщині посланці з Півдня України відвідали Борщівський краєзнавчий музей, унікальну печеру "Кришталеву", взяли участь у програмі "Різдвяна зустріч" з участю громадськости райцентру, зокрема активістів Борщівської районної організації Конгресу української інтеліґенції. Було проведено і чимало зустрічей з духовенством УГКЦ та УПЦ КП.

Тим часом в селі Варваринці, Теребовлянського району, зустрічали групу гостей з Одещини. І тут була велика різдвяна програма.

На все життя гостям з Одещини, певен, запам'ятається Різдвяна ніч проведена у церкві Святого Миколая Мерликійського Чудотворця. Будова церкви є пам'яткою 16 століття.

"Різдво Христове — це найурочистіше, найкраще свято в житто кожної християнської душі, особливо на Західних теренах України. Ми всі з великою радістю відзначаємо це велике християнське свято, адже саме воно є запевненням нашого життя вічного на небі, разом з Христом Спасителем", — зазначив у нічній різдвяній проповіді настоятель церкви отець Іван Майкович чину Святого Василія Великого.

Чимало зусиль до організації прийому гостей з Півдня України доклали мешканці села Варваринці, Теребовлянського району — Рома, Ярослав, Людмила, Любов Бавдіси, Зенон та Юрій Гембелі, Богдан Бавдіс з села Струсова цього ж району.

До речі, значне місце у становленні сусіднього із Варваринцями села Струсова відіграли вже покійні — греко-католицький священик Тодор Тегельський, поет Степан Будний, скульптор Паращук. Сьогодні тут є доволі відомими художник Ігор Бавдіс, самодіяльний хор місцевого товариства "Просвіта" з художнім керівником Іваном Васильйовичем Бараном.

Зберегти славну історію села Струсова прагне його мешканка, колишній політв'язень Ольга Сліпа. Невелика власна хатинка пані Сліпої схожа більше на архів-музей, де зберігаються подекуди безцінні в історичному значенні документи, пам'ятки села Струсів і навколишніх населених пунктів. Мрією пані Сліпої є відкрити у рідному селі місцевий краєзнавчий музей, де показати зібрані нею документи численним туристам, гостям, зробити їх доступними і для істориків.

"Важко знайти у Струсові родину, яка б не відіграла власної ролі у просвітницькій діяльності минувшини, становленні рідного села. Саме тому мусимо докласти значних зусиль задля збереження спадщини рідного краю і держави в цілому", — зазначила Ольга Сліпа.

"УКРАЇНОФОБ -96" НА ОДЕЩИНІ

На Одещині склалася славна традиція — урочисто вшановувати кращих українофобів року, що минув. З цією метою вже шостий рік підряд діє громадський комітет.

Це дуже важлива справа, яка вкрай необхідна для політичного "плюралізму" в суспільстві, утвердження демократії.

Жоден фахівець чи аматор в галузі українофобства не повинен залишитися поза увагою комітету, який протягом року прискіпливо аналізує і вивчає діяльність посадових осіб, деяких державних органів влади, керівників місцевих засобів масової інформації, аби наприкінці року дати їм "по заслугам". Девіз комітету: "Ніхто не забутий, ніщо не забуте..."

Звичайно, час настав скрутний. "Комітетчики" вже шостий рік не одержують зарплати. Невдячні нагороджені українофоби навіть пляшки горілки з перцем не доставлять їх протеже... Але, робота є робота, і комусь її таки необхідно виконувати.

Згідно затверджених положень, лауреати окремо нагороджуються грамотою, або червоним прапором "За боротьбу з Україною в Україні". Коли матеріяльний стан у комітеті покращиться — можливо переможці конкурсу додатково нагороджуватимуться квитками на потяг в одну сторону, з України та вимпелом "Чемодан, вокзал, Росія" двома мовами (на вибір нагороджених).

В минулі роки з антиукраїнською діяльністю на Одещині було вольготніше. Віею діяльністю, як і комерційною, займалися всі — від Одеської обласної, міської Рад, журналіських колективів до окремих інтернаціоналістів. Сьогодні з українофобами значного рівня стало сутужно. Так, є деякі дрібні капосники — приміром — деякі педагоги в інтернаті чч. 1 і 2 в Одесі. В першому — деякі вчителі терпіти не можуть державної мови і тих дітей, які бажають навчатися нею, а в другому — вчителька початкових кляс з українською мовою навчання домоглася, аби російську мову і літературу діти вивчали не менше, ніж українську, та ще й переконує батьків-українців в тому, що українські кляси необхідно негайно закрити і перейти на "общепонятний язик".

Але, такого, щоб російській імператиці Катерині II пам'ятник ставити, або за державний кошт в Одесі показувати антиукраїнську виставу "Кабаре Бені Крика", де глумляться над символами України — такого вже сьогодні практично не побачиш.

Шановним читачам, гадаємо, є сенс нагадати прізвища переможців конкурсів українофобів попередніх років. Це і колишній редактор газети "Одесскій вєснік" Ігор Розов, журналісти — москвофіли Риковцева, Сєліванов, Фатеєв, Голубовський, Плісюк, "великі інтернаціоналісти" Вассєрман, Вєршинін та мешканці інших держав світу (колишні

оседити) Семен Пєчєрський, Юрій Міхайлік. Всіх не перерахуєш, не вистачить наявного паперу.

Отже, прийшла черга назвати переможців конкурсу "Українофоб-96" на Одещині.

Третє місце, за визначенням жюрі комітету, поділили між собою редактор газети "Одесскій вєсник" В'ячеслав Воронков за регулярні публікації статей, що містять антиукраїнські випади, та комісія Одеської міськради з перейменування вулиць — за те, що в центрі Одеси не залишилося жодної вулиці з українськими прізвищами, але в першу чергу — за повернення одному з бульварів міста назви на честь ката чеченського, польського та румунського народів — царського генерала Лідерса.

Друге місце поділили між собою — Одеські більшовики за поширення листівок із закликом до повалення Української Держави, глуміння над державними символами — та Приморський районний відділ внутрішніх справ міста Одеси, працівники якого мовчки спостерігали, як 7 листопада 1996 року більшовики поширювали згадані листівки і доблесно охороняли пам'ятник катові українського народу Ульянову-Леніну. Ці два колективи нагороджуються перехідним червоним прапором "Боротьби з Україною в Україні" і нехай тепер носять його по черзі...

Але, всіх переплюнув і впевнено посів перше місце серед доморощених українофобів вже тепер відомий Голова Білгород-Дністровського "Городського Совєта" Валентин Д'яченко — за більшовицьку впертість нав'язати жителям українського міста Білгород-Дністровський ширпотребівський тиражований гіпсовий бюст провідникові російських комуністів Леніну, а також за його впертий намір залишити всі школи міста з російською мовою навчання, а єдину українську школу міста залишити в приміщенні побудованому за часів російського царату.

Рішення Комітету набуває сили від дня його оприлюднення.

Сергій Лобан і Ігор Столяров

м. Одеса, 27 грудня 1996 року

ВІД РЕДАКЦІЇ

Недавно знову поновилися напади й перекручення історичних фактів щодо Української Дивізії УНА в англомовних масмедіях на Заході, особливо в Канаді,Великій Британії та США. Поважні великотиражні газети друкували навіть такі видумані "інформації", що ядро дивізії за 18 місяців свого існування було відповідальне за знищення 1,5 млн. єврейського населення (The Toronto Star). Такі брехні поширює п. Соль Літтман з Центру Візенталя, мабуть, приймаючи Геббельсову засаду: чим більша брехня, повторювана раз по раз, тим більше людей у неї повірить.

На такі оскарження зареаґувала редакція "Українських Вістей" (Ukrainian News) з Едмонтону, друкуючи дві статті в ч. 3, 1997, та Централя Конґресу Українців Канади, яка звернулася листом до Прем'єр-Міністра Джін Крет'єна. Для історичної документації друкуємо їх внизу.

Крім цього, друкуємо листа-звіт Британського міністерства закордонних справ до Канадського дому (амбасади) в Лондоні з 4 вересня 1950 року та теж листа World Jewish Congress до The New York Times, в якому Конґрес закидає Центрові Візенталя, що він (Центр) ніколи не дав достовірних інформацій про воєнних злочинців.

Друкуємо ці документи й статті англійською мовою для евентуального джерельного використання, де потрібно.

CALGARY SUN REVIVES DISPROVED DIVISION CHARGES

Culminates week of media frenzy started by "60 Minutes"

By Marco Levytsky

A Calgary newspaper has once again revived charges - that have been twice proven false by Canadian investigators - against a Ukrainian veteran's group and spread the disinformation across the country by newswire.

In the Feb, 9 artícle by reporter Bill Kaufmann, The Calgary Sun quoted Sol Littman, Canadian director of the Simon Wiesenthal Centre, as saying that Alberta is "home to a significant contingent of suspected war criminals".

Littman, who was admonished for raising unsubstantiated charges by the Deschenes Commission of Inquiry on War Criminals in its 1986 report, identified these "war criminals" as veterans of the 14th Waffen SS Grenadier

Division 'Galizien', who are known by their formal name - the Brotherhood of Veterans of the First Division of the National Army of Ukraine.

"They settled mostly in the Prairie provinces, particularly in Alberta," said Littman, adding that "they had a notorious reputation and were involved in many massacres on the Eastern Front."

The story was picked up by other Sun papers in Canada and also put on the Canadian Press wire, culminating a week of media frenzy over the war crimes issue which began with a CBS "60 Minutes" episode.

The veterans of the Division - the vast majority of whom had settled in southern Ontario - had been investigated by British and Canadian authorities in 1950 - before they were allowed to emigrate to Canada - and again in 1986 by the Deschenes Commission.

In both cases they were cleared of any charges of war crimes.

"Charges of war crimes against members of the Galicia Division have never been substantiated, either in 1950 when they were first preferred, or in 1984 when they were renewed, or before this Commission," stated its report.

The Division was a military unit organized to fight the Soviet Red Army in the hope that it could form the nucleus of a national Ukrainian army which could fight for independence in case both Nazi Germany and Soviet Russia fell apart following World War II - as both the German and Russian Empires collapsed after World War I.

Its major action was the Battle of Brody in Western Ukraine in the summer of 1944, when only 3,000 members of an original force of 14,000 returned following their encounter with the Soviet Red Army.

The Division subsequently reorganized and surrendered en masse to Western Allies in Rimini, Italy, in May, 1945.

"While in Italy, these man were screened by Soviet and British authorities and neither then, nor subsequently has any evidence been brought to light which would suggest that any of them fought against the Western Allies or engaged in crimes against humanity. Their behaviour since they came to this country has been good and they have never indicated in any way that they are infected with any trace of Nazi ideology," stated the Deschenes Commission report.

Speaking with the Sun, Borys Sydoruk, Calgary representative of the Ukrainian Canadian Civil Liberties Association termed Littman's accusation "ridiculous hysteria".

"It all just a vicious circle and a very selective campaign of hysteria," he said.

"Littman has been guilty of gross exaggerations," added Sydoruk citing the Deschenes Commission report.

The sudden interest in war criminals began with the controversy surrounding Edmonton television station CFRN's delay of a "60 Minutes" episode dealing with alleged war criminals in Canada.

In the episode "60 Minutes" it was suggested that Canada was a haven for World War II war criminals and the government was doing nothing about it. It charged that most of these "war criminals" were "Lithuanians,

Latvians and Ukrainians".

CFRN, which had issued an apology following its broadcast of "60 Minutes" the "Ugly Face of Freedom" episode in the Fall of 1994 in which Ukrainians were described as being "genetically anti-Semitic" and was subsequently denounced by many who had appeared in it, including the Chief Rabbi of Kyiv, had been asked by the Alberta Provincial Council of the Ukrainian Canadian Congress to delay broadcast until members of the Ukrainian community had a chance to screen it in order to ensure there were no fabrications of the sort that were present throught "The Ugly Face of Freedom."

As CFRN received the feed from CBS only one hour before broadcast time, Feb. 2, the station decided to delay transmission.

This prompted charges of "censorhip" from The Edmonton Journal's television columnist Richard Helm who admonished the station for "second-guessing the estimable fact checkers at the CBS News Division".

The episode, entitle "Canada's Dark Secret" was subsequently broadcast on Feb. 8.

Regarding the broadcast, UCC Alberta issued a statement saying that the Ukrainian Canadian Community "has repeatedly supported the principle that any war criminals found in Canada should be brought to justice in Canada under Canadian Criminal Law."

It also noted that the Deschenes Commission had investigated the charges in the 1980's and found that the claims were grossly exaggerated.

"As much as we would be dismayed to think that any war criminals might escape justice, we do not support attempts to pollute this issue with unbalanced coverage and completely unproven and exaggerated allegations that maliciously attempt to portray our country as a haven for war criminals." said the UCC statement.

"The UCC took the position of defending the entire Canadian community, rather than the Ukrainian community, because it was a slap in the face to Canada." explained Bohdan Maciura, executive director of the Alberta UCC.

WHEN WILL THEY EVER LEARN?

The hearings of the Deschenes Commission of Inquiry into War Criminals in the mid-1980's aroused deep divisions between ethnocultural communities in Canada, but it resulted in a report and a solution that was hailed as fair by both Jewish and Ukrainian organiziations in 1986. The solution was to try alleged war-criminals in Canada under Canadian Law, rather then utilizing the deportation mechanism.

There is a very good reason for this. It is not necessary to prove a person's guilt under the deportation mechanism and the result can be a gross travesty of justice which is precisely what occurred in the case of Cleveland auto worker John Demjanjuk who was found not quilty by an Israeli court after a decade-long ordeal.

However, certain media outlets persist in stirring up the waters.

The "60 Minutes" episode "Canada's Dark Secret" was typical of the unbalanced and biased journalism the CBS program has become noted for. While it did not fall into the same category of outright, fabricated and malicious slander of "The Ugly Face of Freedom", which set a new low for gutter journalism, it certainly wasn't fair and objective report. CFRN Television in Edmonton has been unjustly criticized for delaying broadcast of that episode. Actually, CFRN was only exercising responsible judgement. Having been burned once by "60 Minutes", the station was understandably cautions when word came out that the program was going to broadcast an episode on alleged war criminals in Canada.

But even "60 Minutes" had the sense not to interview Sol Littman, nor air his disproven charges about the Galician Division, which had been categorically cleared not once - but twice - of any charges that it participated in war crimes. So, it was up to The Calgary Sun to pick up the slack. Once The Sun had its story, it put in on both its own wire and the Canadian Press. Ironically the same day The Calgary Sun's Littman story went on the wire, The Ottawa Sun put out a story that at least 250 modern-day war criminals (former death squad members from Latin American countries, senior officials from the Bosnian-Serb, Somalian, Iraqi and Afghan regimes and the former Duvalier government of Haiti) are free in Canada. When both wire stories reached The Winnipeg Free Press, some editor put two and two together - and came out with three. The result was a rather confusing story which ran under the headline "War criminals settled in Alberta, nazi-hunter says", which could lumped the Galician Division members with the above-mentioned groups.

Isn't it enough that the Galician Division had been cleared by British and Canadian authorities in 1950 and again by the Deschenes Commission in 1986? How many more totally unsubstantiated accusations must these individuals - who were simply fighting against an enemy which had murdered over 7 million of its people in one winter alone?

The problem is media outlets (whether through ignorance or malice) continue to give Littman ink even though his charges have been repeatedly disproved and Littman himself had been discredited by the Deschenes Commission. Off course, The Calgary Sun went through the motions of supposedly objective journalism by getting a rebuttal from a Ukrainian spokesman, but why give a discredited source creditibility in the first place?

Once again Canada's Ukrainian community is forced to defend innocent people from unsubstantiated charges that have been disproven again and again.

When will the media learn that Sol Littman is simply not a credible source and printing his disproven charges only serves to fuel the flames of ethnic discord?

("Ukrainian News", Edmonton, Canada)

КОНҐРЕС УКРАЇНЦІВ КАНАДИ-ЦЕНТРАЛЯ
UKRAINIAN CANADIAN CONGRESS-HEADQUARTERS
456 Main Street, Winnipeg, Manitoba, Canada R3B 1B6
Tel. (204) 942-4627 Fax: (204) 947-3882

February 3, 1997

Fax: (613) 941-6900 (Two pages by Fax and Courier)

The Right Honourable Jean Chretien
Prime Minister of Canada
House of Commons
Ottawa, Ontario
K1A 0A6

Dear Prime Minister:

On behalf of the Ukrainian Canadian community, I am writing to express our serious concern about allegations made that there are Nazi war criminals hiding in Canada, as reported yesterday evening on the CBS-TV 60 Minutes program in a segment entitled "Canada's Dark Secret", hosted by Mike Wallace. Please note that this is an open letter which we will be distributing to all MPs, Senators, media, and to our supporters across Canada for their information and action.

As you may recall, Ukrainian Canadian community has repeatedly and unanimously supported the principle that all war criminals found in Canada, regardless of their ethnic, religious or racial origin, or the period or place where they committed their crimes against humanity or war crimes, should be brought to justice in Canada under Canadian criminal law. We accepted the "made in Canada" solution to this problem when it was tendered by Mr. Justice Jules Deschenes, in the public report of the Commission of Inquiry on War Criminals (December, 1986). Despite our misgiving about what appears to be a rather selective mandate on the part of the Ministry of Justice's War Crimes Unit (e.g. no Soviet war criminals are being investigated seriously) we have supported the government's efforts to explore what appeared to be serius charges against a few individuals. We also note that none of those cases were successful, reportedly because the evidence produced was insufficient to secure a criminal conviction. As much as we would be dismayed to think that a Nazi war criminal might escape justice - more Ukrainians perished during the Second World War than any other European nation - we do not support attempts to deal with this problem through the civil procedures of denaturalization and deportation. These are serious cases, involving the life and liberty of individual Canadians, every one of whom must be presumed innocent until proven quilty, the basic principle of our legal system.

The government first investigated charges about Nazi war criminals in Canada in the early 1950s, when they were raised (without any accompaying proof) by the Canadian Jewish Congress. We went through it all again in the mid 1980s,

against a background of very divisive arguments between Canadians of east and central European origins and the Jewish Canadian community, provoked by what we now know were the specious claims of Mr. Littman and his confederates. Mr. Deschenes, after several years of study, rebuked Mr. Littman, his Los Angeles-based Wiesenthal Center and Mr. Wiesenthal himself for their gross exaggerations on this subject.

We would appreciate an early opportunity to meet with you and the Honourable Allan Rock, Minister of Justice, to place our concerns on this subject before you directly. We support efforts to ensure that any and all war criminals found in Canada are brought to justice under Canadian criminal law, but we want to underscore how critical it is for the government of Canada to reject as malicious and disingenuous all attempts to portray our country as a haven for war criminals of any sort. Canada's Ukrainians, despite our misgivings about the workings of the War Crimes Unit, nevertheless believe that we live in a country where justice is done fairly. We want to keep our legal system unpolluted by misinformation of the sort that the 60 Minutes program was laced with.

Your sincerely,

Oleh Romaniw, Q.C.
President

cc: The Honourable Allan Rock, Minister of Justice
All Members of Parliament, All Members of the Senate
Ukrainian Canadian Civil Liberties Association, Media

CHECKING FOR WAR CRIMINALS

L. Scopes, British Office, to Canada House,
4 September 1950, Replying to Canadian Enquiry
with Respect to the 14th Galician Grenadier Division...

CONFIDENTIAL

Sir,

With reference to your letter No. AR 408/7 of the 21st August regarding Ukrainian refugees now in the United Kingdom who formerly served in the German armed forces, I am directed by Mr. Secretary Bevin to inform you that while in Italy these man were screened by Soviet and British missions and that neither then nor subsequently has any evidence been brought to light which would suggest that any of them fought against the Western Allies or engaged in crimes against humanity. Their behaviour since they came to this country has been good and they have never indicated in any way that they are infected with any trace of Nazi ideology...

From the reports of the special mission set up by the War Office to screen these men, it seems clear that they volunteered to fight against the

Red Army from nationalistic motives which were given greater impetus by the bevaviour of the Soviet authorities during their earlier occupation of the Western Ukraine after the Nazi-Soviet Pact

Although Communist propaganda has constantly attempted to depict these, like so many other refugees, as 'quislings' and 'war criminals' it is interesting to note that no specific charges of war crimes have been made by the Soviet or any other Government against any member of this group...

{sgd.} L. Scopes

* * *

MINUTES

29 August, {1950}

As will be seen from WR 2384 02685 (1947), these charges have been made against these Ukrainians before, but there is nothing to show that there is any truth in them. Let us inform Canada House of the facts at our disposal.

{sgd.} A.W.H. Wilkinson

NAZI HUNTERS RECORD OF SUCCESS QUESTIONED

To the Editor:

Simon Wiesenthal had no part in bringing the Nazi henchman Adolf Eichmann to trial, as he claims in "New Accusation About Waldheim Recycle Old Bitterness" (letter, Sept. 29). Eichmann was seized in Argentina in 1960 by agents of the Israeli Secret Service, the Mossad.

Isser Harel, chief of Mossad, who headed the operation, told The Jerusalem Post (May 7, 1991), that Mr. Wiesenthal "had no role whatsoever" in Eichmann's apprehension. He added: "Information supplied by Wiesenthal before and in anticipation of the operation was utterly worthless."

Sadly, Mr. Wiesenthal seeks to conceal his failures in the case of Kurt Waldheim as well. He cites Austria's commission of historians and sugests that their report found that Kurt Waldheim only had knowledge of war crimes committed while he was an intelligence officer in Hitler's army. Mr. Wiesenthal apparently did not carefully read the report, for it clearly states that Mr. Waldheim was an accomplice to German atrocities. As the report noted, Mr. Waldheim "repeatedly assisted in connection with illegal actions and thereby facilitated their execution."

The Justice Department in an April 18, 1990, letter to Mr. Wiesenthal signed by the director of the Office of Special Investigation, criminal division, says that "no allegation which has originated from your office has resulted in a court filing" by the Office of Special Investigations.

Similarly, the World Jewish Congress must unfortunately also state that he has never provided us with any substantial lead that could be followed up.

Kalman Sultanik
V.P., World Jewish Congress
New York, Sept. 29, 1993
(The New York Times, Oct. 8, 1993)

Михайло Березовський

ОСТАННЯ ТЕЛЕГРАМА РУЗВЕЛЬТА ДО СТАЛІНА

Початкові місяці 1945 р. були надзвичайно гарячі не тільки на східніх і західніх фронтах, але теж в кабінетах міністерств, як рівнож в головних квартирах воєнних штабів. Друга світова війна в Европі добігала до фіналу. Велась інтенсивна підготовка західніми і східніми альянтами до капітуляції німецьких армій та до капітуляції самої Німеччини і її розбору.

В тій останній фазі війни, коли треба було показати Совєтам тверду руку, найбільший "речник" з-посеред усіх альянттів Президент Рузвельт з хронічним станом своєї хвороби, окружений прокомуністичною і проросійською урядовою клікою, був змушений до податливости щодо вимог хитрого Сталіна. В тих останніх моментах війни відносини Америки до Совєтів все таки набрали дещо гострого напруження подією, що мала місце у місті Берні, Швайцарія, куди з'їхались американські і британські репрезентанти, щоб зустрінутись з німецьким СС-генералом Карлом Вольфом — шефом головної квартири Ґестапо в Італії, щоб обговорити справу капітуляції німецької армії в Італії.

Учасник тих розмов у Берні, офіцер американської головної розвідки в Швайцарії, Аллен Даллес, вчинив щось неочікуване, про що американський амбасадор в Москві Гаріман поінформував Молотова (про ті контакти) щойно 12 березня 1945 р., а ці розмови почалися ще в половині лютого 1945 р.

Відносно тих переговорів у Берні Сталін гостро зареаґував. Він підозрівав і вірив в те, що західні альянти фактично пробували укладати окремий розподіл сфер з Німеччиною поза плечима Совєтського Союзу. Коли ж совєтський уряд зажадав участи в тих розмовах у Берні, то ті вимоги відкинуто.

З усього цього маневрування можна дійти до висновку, що учасники тих розмов в Берні не хотіли допустити так скоро погано обмундированих совєтських військ до Берліну, і тим самим не дозволити на їхній тріюмф. Одначе, помимо тих намірів учасників розмов в Берні, ту совєтську армію на периферіях Берліну "добра" Америка таки одягнула й взула. Згадана афера тих розмов у Берні набрала певного скандалу, в який Рузвельт дав себе вплутати. Уже 25-го березня 1945 р. Кремль отримав особистого листа від Рузвельта, в

якому він оправдувався перед Сталіном, що в результаті тих розмов у Берні були вам (тобто Сталіну) інформації представлені в дещо викривленій формі.

Я надіюсь що Ви поясните чинникам вашого уряду, що ми повинні і мусимо вжити заздалегідь ефективну акцію, і без запізнення забезпечити капітуляцію усіх ворожих сил, які ставлять спротив американській армії на полях боїв. Тут з цього усього (моя замітка) виходить що такий крок і таке забезпечення було якраз на руку Совєтів, які побоювались будьякого замирення на західньому фронті, щоб часом німці не перекидали його збройних сил на східній фронт.

В листі з 29-го березня Сталін був погодився на капітуляцію німецьких армій на будь-яких фронтах. Одначе продовжував Сталін: я був би згідний розмовляти з ворогом тільки тоді, як не буде дозволено ворогові вдосконалювати свої збройні сили і перекидати їх на совєтсько-німецький фронт.

Про те раніше совєтська розвідка інформувала Сталіна, що, прикриваючись розмовами в Берні, гітлерівські генерали почали перекидати свої збройні сили з Італії на східній фронт. Ситуація стала серйозною. Реакція Рузвельта дійшла до Москви 1-го квітня 1945 р., і в листі було сказано, що ця атмосфера зажалень, страху і недовір'я, що були витворені розмовами у Берні, не мали жодного ґрунту і неґативних відносин західніх альянтів до Совєтського Союзу.

З цього непевного аспекту, можна думати, що Москва ще й тоді не була певна своєї перемоги — ще й тоді, по розв'язанні німецьких рук на західньому фронті, німецькі армії були годні відкинути совєтську армію з-під периферій Берліну, а той далі на схід. Не можна вилучити теж того, що багато справ і деталів з розмов у Берні американськаа розвідка перед Рузвельтом скривала.

Багато фактів і секретних операцій американськими секретними службами вийшло на денне світло уже по закінченні другої світової війни. Ще в місяці жовтні 1943 р. американський аґент Теодор А. Морде, який представляв себе як журналіст, зустрінувся в Туреччині з амбасадором Німеччини фон Папеном і вручив йому документ, у якому мала б бути основна плятформа політичного порозуміння між Америкою, Британією та Німеччиною. У цьому документі мало б бути зазначено, що Америка і Британія були готові визнати Німеччину як панівного чинника на континенті Европи, включно з Польщею, Прибалтикою і Україною. Була теж пропозиція, щоб вилучити з членства альянтів Совєтський Союз і передати деякі території Німеччині. В заміну за те, німці обіцяли американцям і

британцям дати відкритий фронт на заході. Довідавшись про ті заходи, Рузвельт заборонив будь-які контакти з німецькими чинниками, і наказав уневажнити пашпорт Мордові. Одначе навіть після цього, секретні контакти американської розвідки з німецькими емісарами продовжувались.

Останнє повідомлення Рузвельта до Сталіна відносно розмов в Берні дійшли ще раз до Москви 13-го квітня 1945 р, а це один день після смерти Рузвельта. В телеграмі було сказано, що ця справа не повинна стати перешкодою наших порозумінь, бо вона не дала жодних користей. Такі непорозуміння, зазначувалось, не можуть бути дозволені в майбутньому. Я є певний, писав Рузвельт, що коли наші армії увійдуть в контакт в Німеччині, тоді повною скоординованою офензивою німецькі армії будуть змушені зложити свою зброю. Ото ж такими доблесними фразами Рузвельт здобувся немов на кінцевий тестамент в користь Сталіна. Був би прожив Рузвельт довше, то не відомо якого ще апетиту він надав би Сталінові, і не відомо яка доля була б стрінула усіх нас.

Багато про ці події ще з-перед воєнних і повоєнних часів поміщено в книзі під назвою "At Stalin's Side" ("На боці Сталіна") колишнім студентом Київської політехніки Валентином М. Бережковим, який був перекладачем німецької і англійської мов Мікоянові, Молотову і Сталіну. Він пізніше як совєтський дипломат у Вашингтоні у 1983 році стрінувся з неприємною аферою, коли його 16-літній син попросив азилю в Америці. Одначе батьки переконали сина і повернулись до Москви.

В Москві тодішні урядові чинники поставились до нього холодно і з недовір'ям, і він довший час був без роботи. На нашу думку, коли б це було за життя Сталіна і Берії, то ціла родина була б зникла з лиця землі.

От тобі і адекватність...

— Послухайте, Лавріне Ільковичу, хочу з вами поговорити, як з людиною начитаною.

— Говоріть. Що вас цікавить?

— Та в мене, сказати б, питання мовного характеру. Ми з вами українці?

— Уже ж не турки. А ви хіба сумніваєтесь у своїй національній приналежності?

— В собі я, Лавріне Ільковичу, не сумніваюсь. Українець з діда-прадіда. Мене правителі наші турбують.

— Чим саме?

— Та хоча б мовою своєю. Тільки котрийсь на трибуну зіпнеться, так одразу й сипле якимись чудернацькими словами.

— Це якими ж?

— Та різними. Не нашими. Тільки й чуєш, то "нонсенс", то "альтернатива" то "імідж", то... А останнім часом особливо захоплюються виразом "адекватно" чи там "не адекватно". Що воно? До чого?

— То вони так стараються, щоб показати свою освіченість. Ну, ніби підкреслюють свою близькість до Европи. Та й до всього світу цивілізованого.

— Так, а хіба, Лавріне Ільковичу, нашою рідною мовою не можна показати своєї освічености? А то, виходить, Европа їхню мову розумітиме, а я, хоч убийте, часом не все схоплюю. Ну ось, приміром: що воно означає оте "адекватно"? Можете мені розтовкмачити?

— Та можу. Але це дещо складно.

— А ви мені, Лавріне Ільковичу, по-простецькому, наочно, дохідливо. Щоб я зрозумів.

— Постараюсь. От, скажімо, були ви в мене в гостях. Пам'ятаєте?

— Не забув. І дуже вам вдячний.

— Не забули, напевно, що й на столі в нас було?

— Таке не забувається. Все пам'ятаю. І

холодець, і ковбаску домашню, і оселедчик, і вареннички з сиром, і чарочку смачну, і...

— Так, так. Було. Пам'ять у вас, як у гарного школяра. А коли я у вас гостював, то пили самогоночку, а закусували тільки огірками та картоплею. Порівняйте те і те. Не прогнівайтесь. Це не докір. Хто як може.

— Та де вже тут рівняти! Мені навіть соромно, Лавріне Ільковичу, що так вийшло. Але яке це відношення має до мого запитання?

— А таке. Оце і є приклад неадекватности. Тут явно виступає нерівноцінне співвідношення. Вловлюєте?

— Вловлюю, Лавріне Ільковичу. Але ще б приклад якийсь.

— Будьте ласкаві. От, скажімо, депутат, наш з вами обранець, проживає в готелі. Держава за нього сплачує, як написано в газеті, п'ять мільйонів карбованців на добу. А вам, пенсіонерові, дає два мільйони з гачком на цілий місяць: живи й радуйся! То адекватно це чи ні?

— О-о! Вловив. Спасибі, Лавріне Ільковичу! Ви так дохідливо... Та яка ж тут адекватність! Хитро придумано! Значить, хто вгорі, тому он скільки, а хто внизу... А я ламаю собі дурну голову: і навіщо ото до української мови стільки іноземщини долучають наші верховні?!

Іван Сочивець
("Перець")

Мал. О. КОНОВАЛЕНКА .

Перець

Ро-Ко

Демократичні курйози в Україні

Facts are stranger than fiction. – Факти дивніші від фікції чи фантазії, – твердять ті, що знають про що мова. Я часто сумнівався в оце твердження, але, як співають, «останнім віком став чоловіком», котрий не сумнівається, як би навіть став невірним Томою. Наслухався і начитався я таких дивних фактів з політичної й суспільної бувальщини в неньці Україні, що навіть мені волосся дубом уже не стає – не тому, що його не маю. А, мабуть, тому, що втомилося реаґувати на незвичні дивовижі, що стали звичайною буденщиною.

Одне я переконався, що Українська державність з кожним роком закріплюється, а основою її є наймічніша, найідеальніша, найсправедливіша демократія. В Україні кожний громадянин – і навіть новоприбулець із сходу й півночі – має можливість засмакувати таких демократичних прав, яких не знали навіть старовинні греки на своїх агорах-ринках.

Ось деякі приклади:

Фракція депутатів, представників Народного Руху України, змінила назву свого угрупування. «Народний Рух України проти комунізму, імперіялізму і мафії, за державність, демократію і реформи» відтепер називатиметься «Народний Рух України за народ, за Україну». І це проголосив офіційно у Верховній Раді її голова й заразом лідер Соціялістичної партії і, очевидно, противник Руху Олександер Мороз.

Чи можна по-демократичнішому сказати, що народний рух не може бути проти народу?

Або:

В Україні практикується абсолютно демократичне вільне слово. Юрій Лужков, мер Москви, приїхав до Севастополя – без пашпорту, бо Україна й Росія підписали взаємну демократичну угоду про безвізові поїздки. І загорлав, щоб аж в Москві почули депутати Думи: «Севастополь – російське місто! Хай живе російське місто!»І хтось собі щось робить з його балаканини? – Хай вивітриться! – кажуть.

Колись Канада мала подібну істрорію: до Канади був прибув з візитою президент Франції Шарль де Ґолль, і, з балькону подивившись довкруги, вигукнув: «Хай живе вільний Квебек!» Прем'єр-міністер Канади Лестер Пірсон зараз виступив на телебаченні і заявив: «Президент Франції не бажана особа в Канаді!» І що з того вийшло? Відтоді Квебек вже два рази проводив референдум за «вільним Квебеком» і ще не видно кінця цим клопотам. Українська демократія краща, бо діє по-демократичному потихеньку!

Або:

Де є на світі вільніша свобода слова й мистецького рівноправ'я, як не в Києві? Ось на відзначення п'ятитріччя вільної України, в Палаці культури відбулося величаве свято. Промовляв Президент – одну демократичну годину. Відбувся концерт, на який запрошено співака з Москви Йосипа Кобзоча. (Хто він такий?) І він, даючи волю вільному слову, співає: «Матушка Расєя – Ненька Україна»...

«І куди мнє дєтца, ґдє мнє помолітца?

Прямо через серце та пройшла ґраніца»...

Український народ демократично вирозумілий серед «народу України», і навіть на цій нагоді, хоч нетерпляче, але вислухав пісню і... вся заля сколихнулася вільним словом: піднявся свист, крик – «ганьба!». Тривало це із п'ять хвилин. Кобзон пробував щось сказати, але тільки видно було, як рухаються його губи...голосу не було чути.

Пізніше він ще заспівав «Моя єдина Україно»... Єдина з Москви? По-демократичному: і чортові свічку, і Богові огарок.

Або:

Свобода віровизнання в Україні має демократично небесне право – кожна церква по-своєму. Архиєрейський Собор Російської Православної Церкви «відлучив» престоятеля Українські Православної Церкви Патріярха Київського і всієї Руси-України Філярета від Російської Церкви... до якої Філярет не належить.

Стара катавасія, як за часів Мазепи: всі дороги до неба ведуть через Москву. А до пекла?..

Або:

В Україні музеї пожвавлено демократизують свою діяльність. Ось один діяспорець подарував одному музеєві у Львові свої історичні

експонати. (Так він думав). Наступного дня пішов на базар щось собі купити і там – о диво! – побачив свої музейні речі... виставлені на продаж. І зрозумів: вільний ринок нікого не минає – а музей що? Не може користати з демократичного права вільної торгівлі? З болем серця відкупив він свої експонати.

Або:

Український уряд не може виплачувати плату своїм державним працівникам – учителям, шахтарам, пенсіонерам – назвіть кого хочете. Чому? Бо не має грошей. А чому не має грошей? Бо підприємства й ті, що мали б платити податки, користають з демократичного привілею і не платять до державної скарбниці. А чому не платять? Бо нема закону, щоб їх примусив платити. А чому нема закону? Бо демократична Верховна Рада не має часу такий закон схвалити. А чому не має часу? Бо там все демократично бльокують комуністи, соціялісти й депутати сільської партії – «червоні барони». Чи вони такі протидержавники? Ні, вони демократи й тому не хочуть самі платити податків.

Це ще один доказ, що кожна людина, навіть комуніст, родиться капіталістом, а лише обставини з неї роблять соціяліста.

Або:

Президент звільнив з посади голови державної адміністрації Дмитра Табачника. Чому? Щоб він з своєю дружиною, якій придбав звання народної артистки України, а собі рангу полковника, не будучи, як кажуть, навіть лейтенантом, з своїм братом і його girlfriend-кою могли на дипломатичний пашпорт з чистим серцем виїхати на досмертні вакації до Ізраїлю. І з чого будуть там жити? То вже їх демократична справа. (Політологи здогадуються, що Табачник сам попросив Президента про «звільнення». Це було потрібне для «політичної демократичної коректности». Бо після від'їзду з Ізраїля кол. прем'єра Зв'ягільського, Україна не мала б справжнього політичного представництва в Ізраїлю).

На цьому не кінець! Табачник приїхав в Україну, щоб зареєструвати свою кандидатуру на народного депутата. І він по-демократичному виграє наступні вибори в 1998 році.

Де на світі існує така міждержавна демократична гармонія?

(Продовження буде)

Спомини

Володимир Каплун

АВТОБІОГРАФІЯ

Я: Володимир Каплун, — син законновінчаних Іллї і Марії Мельник-Шумської, народився 1. 10. 1912 року, в селі Криве, повіт Радехів, воєвідтство Тернопіль, (тепер — область Львів), греко-католицького обряду.

Маючи 2 роки, я простудив ноги й довший час не міг ходити, тільки сидів, де мене мама посадила, (тато ж був на війні). Возила мене мама по різних лікарях, (як говорила опісля), й без жодного висліду, аж помогла мені свячена вода, з Почаєва. На сьомому році захворів я важко на поширений тоді тиф, що забраав тоді дуже багато жертв...

Закінчивши місцеву сільську школу з найкращими оцінками, я мав бажання вчитися дальше, але тато був малоземельний. Але "Бог — не без милости, а козак — не без долі..." При допомозі директора місцевої школи Омеляна Споліталевича, його дружини, а, особливо, місцевого пароха о. Івана Набережного, 1927-го року опинився я у Львові, як учень широковідомих мистців-малярів Павла Ковжуна та проф. Михайла Осінчука. Студіюючи малярство та помагаючи в їхніх працях, головно в вакаційному часі при малюванні церков,— звідав я майже цілу Галичину, нав'язуючи всюди знайомство з свідомою студіюючою молоддю націоналістичних переконань, здобуваючи зналя "самоосвітою", при допомозі відповідної лектури. Якийсь час залюбки був кольпортером, а згодом і співробітником таких популярних тоді видань, як: "Дешева Книжка", "Світ Дитини", "Самоосвітник", "Малі Друзі", "Дорога", "Орленя", "Юнацька Думка", "Українське Юнацтво" та "Рідне Писання", (видавець і редактор останнього проф. Іван Огієнко, пізніший Архиєпископ УПЦ Іляріон).

У 1928 р. — вступив я в лави "Пласту" в містечку Озірна, біля Тернополя, а згодом у Львові, включивсь у 50-тий Пластовий Курінь ім. скавтмайстра Остапа Вахнянина, що мав свою домівку в Т-ві "Зоря" на вулиці Вірменській, ч. 10, а очолював його д-р Василь Кархут, що часто був арештований.

21. 11. 1933 р. був арештований за приналежність до ОУН в містечку Радехів і засуджений Окружним Судом у Золочеві на 4,5 р. тюрми, де й просидів до 7. 3. 1936 року. Звільнений передчасно, на підставі амнестії, проголошеної з причини смерти Президента Польщі — Мосціцького.

В 1937-му році, 19. 1., був арештований черговий раз у містечку

Потелич, біля Рави Руської, й етапований: Рава Руська-Львів. (Бригідки)-Тернопіль-Копичинці — до Чорткова, звідки слідчий суддя звільнив мене з браку доказових матеріялів 23. 1. 1937 р.

Третій раз арештовано мене в саму Великодню П'ятницю, в рідній хаті, серед ночі й відвезено до недалекого Радехова, звідки, по переслуханню, на другий день, — звільнено.

Літом 1939-го року я, з названими вище своїми професорами, малював у Перемишлі, в Духовній Семінарії, каплицю, де мене й захопив німецько-совєтський наступ на Польщу, а що займанці поділились Перемишлем по ріці Сян, — то я з отцями Перемишльської Капітули своєчасно переїхали на Засяння. Згодом, осінню, знайомі мені австріяки — "ляндштурмаки", які на совєтській стороні визбирували своїх убитих та ранених, у закритім санітарнім авті перевезли мене нелеґально (в Радимні), через Сян і через Краківець, Немирів, Янів, — до Львова, на Голоско, звідки я, "со страхом і со трепетом", примандрував до хати тітки моєї нареченої Марії Богоніс-Дутки, на вул. Каліча, ч. 8, (околиця Цитаделі) й, спровадивши туди наречену, — 21. 11. 1939 р. у Волоській Церкві парох її о. Громницький нас повінчав. Тоді мої названі професори, що встигли включитись у "Спілку Радянських Художників України" включили й мене, (цебто — залеґалізували), де була маса малярської пропаґандивного характеру роботи. Зчасом, як у Львові життя ставало вельми важке, ми з дружиною переїхали в рідне село, де керівники совладами (мої добрі приятелі) мою дружину влаштували продавчинею в кооперативі, наділивши мешканням; а мене прийнято до районної редакції в Радехові, що її головним редактором був партієць Ткаченко, зі Сходу, а решта місцеві жиди, які зразу ж повели проти мене шалену кампанію, чого вислідом були частенькі "розмови" редактора зі мною на тему, що я робив за "панської Польщі", за що був арештований і тим подібне... Найбільше знахабнілий був "завідуючий кадрами", жид із Сходу Сирота. Та і Мєдвєдєв Дмитро (райсекретар Комсомолу) не був кращим... Але, слава Богові, — першу совєтську окупацію якось пережив я щасливо, хоч були вивезені мої дві тітки, одна (зі Стоянова) в Архангельську область, а друга (з Оглядова), — в Туркменію... Одначе 21. 6. 1941 року прийшла й на мене черга... Йду я містом (у Радехові) не прочуваючи нічого лихого, аж оце підходить справа, з начальником міліції Шаланським, молодий жид і, тицьнувшши безцеремонно пальцем у мене, каже: "Ето — он..." Начальник же, кивнувши головою в мою сторону, сказав: "Харашо, — пайдьом!.." А побачивши, що жид має охоту йти з нами, сказав гостріше до нього: "Можеш уйті..." й пішов поперед мене, а я за ним, прямуючи на міліційну станицю... Цей же начальник був мій добре знайомий і не хстів мене провадити як арештованого, на очах людей, тож, привівши на станицю (в обідню пору), де не було дижурного, — десь зник, давши мені до зрозуміння, щоб і я подався "у

свояси", що я й негайно зробив, вийшовши другим входом і подався просто на залізничу станцію, де стояв поїзд, як на замовлення, що ним я поїхав до Львова, опинившись знов у тітки моєї дружини, де вночі почув "анґріф" гітлерівської Німеччини на сталінський "Сов. Союз"...

З приходом німців я, повернувшись додому, швидко заанґажувався в новосформованій Укр. Народній Міліції в Радехові, під командою мого старшого доброго приятеля Івана Коритка з Холоєва (тепер Вузлове), вишколюючи її у впоряді, на українську команду, яку знав добре з "Пласту", а при тім виготовляв для неї крої уніформів, допильновуючи їхнє своєчасне виготовлення. Одночасно рисував портрети наших національних провідників-героїв, а вечорами провадив теж курс укр. народніх танців. Тому впоряд передав я уродженцеві Лемківщини, другові Артемові, а ще допомагав у перевиданні повстанського співаника: "Гомін Волі" та зредаґував стінний календар з віршованими оголошеннями наших перших купецьких фірм, що цей календар уфундували. Серед повищої роботи застало мене історичне, пам'ятне 30-те червня 1941-го року — проголошення радіостанцією ім. полк. Коновальця у Львові Відновлення Української Держави.

Цього ж року, 12. 9. — народилась мені донька Мирослава.

Згодом, на запрошення мого друга (лемка), Володимира Яреми, (теж маляра, теперішнього Патріярха УАПЦ — Димитрія) — виїхав я у Ярпславщину та Любачівщину, йому до помочі при розмалюванні церков. У селі Лукавець, біля Любачева, на Стрітення 1944 року, трапився мені вельми цікавий, але, на щастя, нешкідливий епізод, а саме: йду я, зі своїм другом-золотником (теж лемко, з Яремового села) — Дмитром Лібовичем на весілля, аж ось позаду нас дався чути тупіт кінських копит... Ми оглянулись і зійшли з дороги, побачивши семичленний відділ вершників, більшість одягнена в уніформи нашої поліції, з тризубцями на мазепинках, озброєних "фінками". Їхній провідник, зрівнявшись із нами, сповільнив коня й поздоровив нас: "Слава Україні!", на що ми відповіли, а він дальше: "Де йдете?" — Ми сказали, що йдемо на весілля, а він сказав: "Ми теж", і потиснув коня острогами, — за своєю шісткою помчав.

Обличчя командира мені добре знане й у той момент я стерп. Це був командир більшовицького партизанського загону Дмитро Мєдвєдєв (полковник), колишній райсекрекат Комсомолу в Радехові. Напевно й він пізнав мене, бо погляд його був дуже "інтересний", і, мабуть, був певний, що на весіллі — ми собі "гаразд побалакаємо". Але я собі освідомив, що ця непередбачена зустріч може закінчитись для мене не дуже радісно, тож із другом — ми зникли й заховалися.

Малюючи церкву в Дубні, над Сяном (Ярославщина) — вибрався я перед сходом сонця стежкою поміж жита до недалекої залізничної станції Гродзіско Дольне, щоб поїхати додому у відвідини, — був затриманий польським поліцаєм і переданий ґестапівцям у поблизькому

бункрі, які зразу ж поставились до мене з підозрінням, повторяючи "партизан" та обмацюючи зарошений мій дощовик. Але я, показавши свою особисту виказку, покликаючись одночасно на місцевого пароха — о. Булика та директора школи — Луцишини, що вони телефонічно провірили, й мене відпустили.

Другий раз арештував мене тайний ґестапівець у Львові, на Підзамчі (в переїзді з Радехова до Ярослава) й завернув мене, ескортувавши особисто до Радехова, передавши дижурному нашому поліцаєві під опіку (в неприсутності коменданта), а той, як вернувся з поїздки й побачив мене "арештованого", змісця звільнив.

В червні 1944 року, як приїхав я знов до родини у відвідини й спав собі якнайспокійніше серед ночі, німці окруживши село, — вчинили облаву, у висліді якої попався і я... Ескортувавши всіх нас до Радехова, зразу ж стали сортувати: старших — до копання окопів, а молодших до "райху" на примусові роботи, а що в "сортувальній комісії" був і наш, у повній зброї, дивізійник, закликаючи вступати до Дивізії, замість їхати до "райху", — я зголосився першим і став дивізійником.

Цього ж дня нас відтранспортували до Львова й, видавши "подорожній харч", завезли в Ґросскіршбаум і вмундирували. Там же провели ґрунтовий перегляд усіх нас, кілька тисяч "рекрутів" з усієї Галичини й, вибравши повну 1000-ку (найздібніших), заявили, що беруть на особливий вишкіл до найкращої з елітарних німецьких дивізій "Вікінг", після чого, знову нас відішлють до нашої Дивізії. І я, з цією ж 1000-ю, переїхав до вишкільного табору Гайделягер (біля Дембіци), а згодом до Франкфурт-Одер (Німеччина), Їнце (в Чехії), а вкінці до фортеці Модлін (у Польщі), де вишкіл закінчився "екзаменом". Здобув я там перше місце в належному приготуванні 8-см ґранатомета до стрілу на визначений приціл протягом 27 секунд, тоді, як дві другі німецькі обслуги потребували на це 35 секунд, що викликало в них несамовиту заздрість...

По тім "екзамені", мене, з обслугою першого ґранатомета, приділено до "алярм-батальйону" к-ра Штойґе, в полку "Вестлянд", і тоді командування "Вікінґа", замість відіслати нашу "тисячку" до нашої Дивізії, — кинуло її на фронт, над ріку Нарва, де в короткому часі з цієї "тисячки" залишилась живими менше, як половина. "Алярм-батальйон" не мав спочинку, бо його щоденно перекидано в найбільш загрожені місця.

Врешті нас відіслано на Словаччину, приділено мене до 30-го полку к-а Кльоккера, 4-ої сотні, в Поважській Бистриці, де сотенним був хор. Корнило Медвідь, а після його "вибуття" — німець "уштуф" Лєнк (нелюблений вояцтвом).

Приділено мене до сотенної канцелярії як рисівника теренових плянів, де мали відбуватись щоденні практичні зайняття. Там же зорганізував 22-членний хор, у якому співав теж і "стоглавний" "магазинєр"

пор. Кость Мельник. Хор кожної неділі в місцевій словацькій церкві співав Богослужбу, що правив доїжджаючий з іншої дивізійної частини капелян хор. Михайло Ратушинський.

Підчас перемаршу Дивізії зі Словаччини в Штірію й Словенію виконував я функцію "мельдера" (зв'язкового), маючи до диспозиції коня, тому й не дуже відчував перемучення.

В Словенії наша сотня заквартирувала в замку "Гартенштайн" (недалеко Веляну), звідки одного разу, з причини немилосердного болю зуба, що ніяк не давав мені виконувати мого завдання, — я, не думаючи про евентуальні наслідки, самовільно опустив місце свого службового зайняття й ровером поїхав до недалекого Віндішграцу, до дентистки, яка біль зуба швидко вгамувала. Але командир Кльоккер, дізнавшись про невиконання мого завдання, скаженів із надмірної лютті, погрожуючи що покарає мене розстрілом. Одначе його старшина для особливих доручень хор. Богдан Бігус та хор. Богдан Шарко (старшина для особливих доручень у штабі полку) своєю рішучою поставою та енергічною переконливою обороною, в якій був і "палець Божий", — урятували мене від неминучої смерти.

З наближенням більшовицького фронту до Фельдбаху, частини нашої Дивізії кинено 9. 4. 1945 р. в околицю Штраден-Ґляйхенберг, — у наступ, в якому і я брав участь та був ранений 13-ма ґранатометними відламками в ліву ногу, там закінчилася для мене Друга світова війна...

Капітуляція Німеччини 8. 5. — застала мене в полевім шпиталі в Зейірн, у Тиролі, звідки "добивсь" я до Філяху, де несподівано попав в англійський полон й того самого дня перевезений до Удіне, в Італії. На другий день, як дивізійників зібралось більше, перевезено нас до Беллярії (над Адріятиком), де концентрувались усі частини Дивізії під проводом ген. Михайла Крата.

Там почав я редаґувати стінну сатирично-гумористичну газетку "Оса", що стала своєрідною розвагою нашого знедоленого вояцтва й скріплювачем їхнього духа... З браку відповідного паперу використовував я етикети з порожніх харчових консерв, що їх наклеював на картоні, завішуючи готову газетку на "дошці оголошень" перед штабом, де, звичайно, один хтось читав уголос, а маса слухала й відповідно реаґувала...

Там то ми дочекались непрошених та небажаних "гостей" — "репатріяційної комісії" сов. генерала Міхайлова, що підчас кількакратних своїх "візит" усіма силами й способами намагались переконати нас до повороту "на родіну", але названа моя "Оса" в їхніх безличних затіях була контрпропаґандою!

Одного разу згадані "людолови", відвідуючи наш табор, побачили на дошці найновішу "Осу", перечитали її, зірвали й сховали в свою течку та з пересердя аж сині — домагались видачі редактора, але я,

попереджений друзями, своєчасно зник у густих коноплях і появився аж по їхнім від'їзді...

З днем переселення нашого табору з Беллярії до Ріміні назріли кращі можливості в редагуванні "Оси", бо придбав я кількох добрих співпрацівників, включно з машиністом, із культурно-освітнього відділу отримував я відповідний приділ паперу та матриць, користуючись циклостилем, а зчасом і фото-типом (у сусіднім німецькім таборі). Й почала "Осі" вже "шафа грати", а я став співпрацівником усіх таборових видань, що зчасом появились. Крім цього, зорганізував я Спілку українських мистців-малярів "Веселка", доручивши її очолення пор. Гагаринському (колишньому "петлюрівцеві"), та для неї виєднав у штабі відповідне приміщення: дерев'яний восьмикутний барак, званий "ігель".

Згодом познайомивсь я й подружив із капеляном Волинського Леґіону, ієромонахом УАПЦ хор. о. Іовом Скакальським, (пізнішим Архиєпископом на Південну Америку) й для церковці його вірних намалював Плащаницю, Намісні Ікони, св. Миколая, Архистратига св. Михайла (на корогви) та Процесійний Хрест. Одночасно й виготовив однометрове табльо хору "Бурлака", під проводом хор. Степана Гуміловича, та багато графічних рисунків. Належав до команди куреня молоді, складеного з 3-ох сотень юнаків, виготовивши для них відзнаки у вигляді пластових лелійок, але без тризубця. Був теж членом Корпорації "Листопад", зорганізованої полк. Романом Долинським. Видавництво "Оса" видало збірки карикатур свого співробітника "Ґо-га" (Ореста Слупчинського), під назвою "Зібралася кумпанія". Осінню 1946-го року я, рисуючи щоденно портрети членам англійської команди нашого табору, тримаючи ноги на цементовій долівці, (хоч сам барак був добре огрітий), — поновно простудив ноги, що ввечері не міг ступити й крока, щоб зайти до свого шатра, на доручення тієї ж команди, їхній шофер відвіз мене автом до нашої таборової лікарні, де я, під дбайливою опікою-доглядом наших лікарів та санітарів, перебував на ліжку від 8. II. (св. Димитрія), аж до Зелених Свят (безперервно), виконуючи свою редакторську роботу.

Мою редакцію, що потім містилась у штабовім бараці, відвідав посол Канадійського Парляменту (зі своєю дружиною) — Антін Глинка, Президент КУК з Канади о. д-р Василь Кушнір, голова Укр. Допомогового Комітету Америки д-р Володимир Ґалан та директор Укр. Центрального Бюра в Лондоні, сот. канадського летунства Богдан Панчук із своєю дружиною Ганною Храпливою. З останнім я заприязнився й здобув глибоке довір'я, тому, як у травні 1947-го року англійці нас перетранспортували з Ріміні на свій материк, він мене швидко відшукав, стягнув із "гостелю" в Горблінг до Лондону й, влаштувавши в названому Бюрі, вможливив дальше редаґувати "Осу".

Одночасно він уповажнив мене анґажувати по поблизьких "гостелях" надійних кандидатів для обсади різних постів у керівних органах

Централі Союзу Українців у Великій Британії, що була слабо обсаджена бувшими вояками польського Корпусу ген. Андерса, (нашими людьми). Багато друзів, запропонованих мною, сот. Панчук стягнув до Лондону, зреорганізувавши ґрунтовно та скіпивши нашу Централю, а всіх нових працівників примістив у німецькому таборі полонених (тимчасово), на передмісті Лондону, на вул. Шепфербуш. Я дуже рідко там показувався, маючи військове ліжко в редакції "Оси" та двоє інших умебльованих (нелеґальних) мешкань, і в одному з них я кожночасно гостив радо й щиро капеляна-ієромонаха Іова.

В Лондоні співпрацював я з тереновим проводом ОУН (Григорій Драбат та Василь Олеськів, тоді студент), допомагаючи особисто й своїми співробітниками "Оси" друкувати на циклостилі "Визвольний Шлях", що був тоді у вигляді скромної брошурки, й ці роботи виконувались тільки ночами, в стислій законспірованості перед сот. Панчуком.

Тим часом намалював я Запрестольну Ікону: Покров Пресвятої Богородиці, яку вміщено на фронтовій стіні великої залі СУБ-у, де тоді кожної неділі й свята о. Йосафат Жан (француз з походження й бувший член Укр. дипломатичної місії) відправляв Богослужби.

В Лондоні я добре пізнав любленого й шанованого всіма гетьманича Данила Скоропадського й колишнього члена Укр. Гетьманської Дипломатичної Місії — Коростовця та його дружину. З Гетьманичем зустрічався майже щодня, бо, на його бажання, з другом хор. Романом Левицьким (із Радехова) малювали ми кілька кімнат у його ж аристократичній Палаті, щедро винагороджені.

Там належав я до чоловічого хору, зорганізованого дивізійником Богданом Всеволодом Будним. Згодом, із незалежних від мене причин, "Оса" перестала "вилітати", розважати, а то й жалити нашу спільноту, а я повернувся до Горблінґу, а звідти переїхав аж до "гостелю" в Бордон, у Південній Валії, до військових робіт, включившись у наш хор друга Мельниченка. Одночасно друг Романів, зорганізувавши 8-членний ансамбль танцюристів, у складі 5-ох дивізійників і 3 дівчат-англійок, прийняв мене до нього й передав під моє керівництво, а я заанґажував ще одну українку (студентку англ. балетної школи в Лондоні), так, що була нас повна десятка. Укр. народні костюми для цього ж ансамблю, як теж і червоні чобітки виготовили самі його члени (після мойого крою), а віночки на голови були вже моєї роботи. Ансамбль цей виступав там по військових клюбах та анг. парохіяльних будинках, а 24. 12. 1948 року (в навечір'я мойого відпливу до Арґентини) виступив у Лондоні, в залі СУБ-у, на "Вечорі розваги", мною ж зорганізованім, що був одночасно й "прощальним"...

Шлях до Арґентини промостив мені мій друг Василь Косюк (що скорше сюди приїхав), зі своїм майбутнім шваґром Дмитром Голінеєм (старим іміґрантом), тож ступив я на благословенний беріг цієї со-

няшної, гостинної країни в пристані Ретіро (Великого Буенос Айресу) 12. I. 1949-го року, де вже мене дожидали: секретар Центр. Т-ва "Просвіта" Ізидор Рибак, голова Просвітянської Секції Молоді й одночасно керівник танцювального ансамблю Іван Прокопчук та мій друг із Лондону Левко Михалевич, які зразу ж мною заопікувались, угостивши по-королівськи... З ними, на другий день, поїхав я на новорічну забаву до Центр. "Просвіти", вписавшись у її члени, де зустрівся з багатьма друзями по зброї. На наш Новий Рік (14. I. 1949) поїхав на Богослужбу, до нашої Василіянської Церковці при вул. Курапалігує, й після відправи, біля Церкви, підчас "асада" (по-циганськи спеченого м'яса), що мені вельми смакувало, тодішній парох — василіянин о. д-р Володимир Ковалик, договорився зі мною про її розмалювання, що я й виконав.

У "Просвіті" я з місця заактивізувався, ставши (перше всього) керівником танцювального ансамблю, переданого мені його ж керівником, долучився до співробітників тижневика "Українське Слово" та його щорічних календарів, виготовляючи для них віньєти. Включився в мішаний хор, під диригентурою дивізійника Володимира Кривешка, а згодом Степана Гуміновича (колишнього диригента хору "Бурлака"), доїжджаючи на проби хору до судівської "Просвіти", що ним керував побратим Василь Максимів.

Включивсь я до театральної мистецької секції, де разом із Нестором Величковським (колишнім усусусом) улаштовував "вечори розваги" та театральні вистави. Вчителював у просвіт. "Рідних Школах" у Сан Мартін, Вілля Аделіна, Валентін Альсіна та Ляважоль, будучи членом педагогічної громади, очоленої учит. Теклею Мосора, (колишньою учасницею Укр. Січових Стрільців).

Допомагав я радо в культурно-освітній роботі, в просвітніх філіях: Саранді, Ісідро Касанова та далекому Беріссо.

Довгий час був я виховником СУМ-івської молоді, беручи активну участь у їхніх літніх таборах, як теж учасником і культурно-освітньо-організаційного референта Просвіт. Капелі Бандуристів ім. Тараса Шевченка, якої основником та керівником (аж до своєї смерти) був щиро їй відданий уродженець зелених Карпат Василь Качурак.

У приватному секторі був я співосновником та співробітником сатирично-гумористичного журналу "Мітла", що його видавцем і головним редактором був Юліян Середяк.

Переїхавши 24. 8. 1979-го року з Монте Ґранде, живучи там у Петра й Меланії Крижанівських, як член родини (безплатно) — до Обери, в Місіонес, куди "ескортував" мене (на бажання місцевого пароха василіянина о. Ореста Степана Карплюка) побратим Степан Никон із Берісса, я, крім малювання імпозантного Храму Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії, спорудженого названим високоідейним парохом, при його ж допомозі й сприянні, зорганізував ансамбль бандуристів "Діброва", що вишколюваний Олесем Береговим, Василем

Качураком із Буенос Айрес, віртуоза-бандуриста Юліяна Китастого, Нью-Йорку та дириґентки Валентини Родак із Торонта, заповідався на чергову замітнішу (по Капелі в Буенос Айрес) музично-вокальну одиницю, але, з браку відповідного керівника, передчасно "осів на мілині".

Тут я займався теж у місцевій парохіяльній Рідній Школі провадженій катехитками Серця Ісусового, вченням співу, організував курси писання писанок та з тією ж шкільною молоддю влаштовував Свят-Миколаївські вечорі й інші наші національні імпрези, включно з театральними виставками-сценками виховного характеру.

Але найзамітнішою ланкою на цьому терені в моїй культурно-освітній і виховній роботі був танцювальний ансамбль "Калина", започаткований названими катехитками й проваджений мною, а від певного часу очолений ентузіястом Йосипом Олійником, добився вель-ми високих осягів, виступаючи часто перед своєю й чужою авдиторією не тільки в Міссіонес, але й на теренах сусідньої Бразилії та Параґваю.

Малювання названого храму, — я ще не закінчив, бо 80-ка, "з гаком", — мені не дозволяє, але цю роботу виконує молодий василіянин о. Йосип Ратушний із Бразилії, якого я перед кількома роками тут частинно підготовив, а я, оце, викінчую велику "Запрестольну Ікону" св. Верховних Апостолів Петра і Павла до церковці в недалекому Панамбі. Хочу ще відлетіти "на ясні зорі, тихі води" туди, "Де Дніпро наш котить хвилі" — до своєї єдиної доньки в Золотоверхий Київ, столицю України,

для якої жив я, боровся й терпів,
за яку по тюрмах ворожих сидів...
За свою, безмежну, до Неї — любов,
у бою фронтовім — проляв свою кров.

Арґентина, 1993.

Володимир Малкош

НА ПІДСТАРШИНСЬКОМУ ВИШКОЛІ ПРОТИТАНКОВОЇ ЗБРОЇ

Недавно прочитав я спомини нашого дивізійника із Надвірної про Свят-Вечір, в якому він брав участь і який відбувся 6 січня 1944 р. на вишколі в Радольфцелі.

Михайло Бойко пише: "Пам'ятаю, привели нас німці в якийсь театр. Довга, широка заля, в кінці стояла сцена. В залі були вже готові застелені столи, на яких стояли розставлені тарілки з кутею, яблука, пляшка яблучного вина на двох і кожному з нас пачка-пакуночок від нашого Українського Комітету. За столами розмістилася вся наша сотня-компанія. Коли ми засіли за столи, до нас привели наших цивільних людей, які знаходилися там на роботі і які приєдналися до нас. Це були переважно жінки молодого і середнього віку з дітьми підлітками. Після спільної молитви, яку провів наш священик, ми всі приступили до Святої Вечері і попробували куті і вина. Опісля кожний з нас розпечатав свій пакуночок. У мойому пакуночку я найшов кілька кісток цукру, трошки печива, дві хустинки, зубну щітку і пасту, шпульку ниток з іголкою, відкритку з побажаннями від нашого Комітету і гілочку карпатської смереки. З цього всього я і майже всі наші хлопці, крім ниток і хустинок, зубної щіточки і пасти, віддали все цим нашим людям, що прийшли до нас. Було їх багато і майже всі з Великої України. Після вечері відбувся невеликий концерт, співала якась артистка з львівського оперного театру і на закінчення виступив якийсь представник (не пам'ятаю вже прізвищ) від Українського Комітету, з поздоровленнями, побажав нам усім доброї служби та перемоги над ворогом. Ось і все, що мені запам'яталось від того далекого Свят-Вечора".

Ці спомини Михайла Бойка з Надвірної навіяли мені мої власні спогади із Гільверзуму в Голляндії, де я був в "панцеєґер унтерфюрершуле". Цього, 1996 року, мені пощастило позичити і прочитати книжку спогадів Романа Лазурка "На шляхах Европи", з яким я був на одному вишколі і міг би дещо доповнити до цього, що він написав. Щоправда, минуло з того далекого часу нашої молодости вже понад 52 роки. (В. Лазурко писав після 25-ти років).

Я був високий ростом, мені минав 20-ий рік і мене призначили у перший рій нашої галицької вишкільної чоти. Прізвища і багато подій з того часу стерлися з моєї пам'яти, але Пилипа Трача добре пам'ятаю, хоч би через те, що він прийшов на вишкіл вже досвідченим фронтовиком, носив фронтову відзнаку — ленточку, говорили, що такі відзнаки давали ненімцям. Крім цього, Пилип Трач говорив басом і був завжди особливо підтягнутим. А ще він запам'ятався мені нещасним

випадком, який він мав. Вистрілюючи світлову ракету із ракетниці, Пилип тримав її так міцно в руці, що при віддачі назад, ракетниця розірвала йому в правиці м'яз між великим і вказівним пальцями.

Нашому роєві пощастило. Ми отримали на одну з вихідних неділь дозвіл відвідати могилу полковника Євгена Коновальця у Роттердамі. Старшим був Пилип Трач, який їхав ще із перев'язкою на руці. Ми їхали поїздом через міста Утрехт і Амстердам, який ми з великою цікавістю оглядали. Запам'ятався королівський палац і старинної архітектури залізничний двірець. В Роттердамі ми побачили вперше морську пристань і величезні кораблі. По вулицях вешталося багато військових німецьких моряків, яких у Гільверзумі ми не бачили. При вході на цвинтар ми купили квіти, а сторож показав нам, де знаходиться могила. Чорний ґранітний пам'ятник зробив на нас незабутнє враження, зворушені ми поклали квіти, помолилися і зробили групову фотографію. На жаль, під Бродами всі мої фотографії, разом із туго напакованим наплечником і автомобілем, на якому він лежав, згоріли, щоби не попасти в руки ворога.

Коли ми їхали на захід до Голляндії поїздом, то у вічі впадало це, що чим далі на захід, тим вище було це, що ми називаємо цивілізацією, були кращі дороги, будинки, люди більш культурні. А коли переїхали німецько-голляндський кордон, то запримітили ще й багатство і найвищу якість усього, що нас оточувало і до чого були прикладені людські руки. Роздумуючи над цим, я пояснював собі це багатство цим, що невелика Голляндія панувала над великими колоніями, з яких черпала це багатство.

Гільверзум порівнюючи невелике місто, осідок великої радіостанції, під містом стояли величезні антени, а в місті комплекс будинків-радіостудій, побудованих у модерному стилі. У місті знаходився великий критий плавальний басейн із підігріваною зимною водою. Ми ходили туди кожного тижня купатися та плавати. Там були 3-х і 5-и метрові трампліни. Не всі мали відвагу скочити з 5-ти метрової висоти у воду. Звичайно, в басейн маршувала ціла вишкільна сотня. Спереду йшли німці і співали німецькі пісні, а ми підтягали. Пам'ятаю "Ді фане гох", "Вір зінд ді шварце ґарде" і веселу "Ін Ріо де Жанейро". Коли ми маршували на вишкіл окремою галицькою чотою, то ми співали тільки українські пісні. Голоси були гарні, сильні, ніхто не фальшував, німці співали в один, часом в два голоси, а ми співали в три-чотири голоси і всі довкола ставали і слухали нас. У місті був також театр, з великою залею. Декілька з нас вибралися туди на якусь виставу, не пам'ятаю назви, щось про любов. Хоч мова подібна до німецької, але ми нічого не розуміли, тільки догадувалися. При вході жінки-ґардеробниці, відібрали від нас пояси з багнетами і повісили на вішалки, чим ми були трохи стурбовані, але при цьому робили добру міну.

Крім вишколу, ми стояли також на варті охороняючи ґараж

колишньої фірми "Шелл", де стояли наші тягачі з гарматами. У вартівній кімнаті був радіоприймач, там посеред ночі я почув німецьку пісню "Гаймат дайне штерне", що справила на мене велике враження... Я думав про свою далеку батьківщину, яка стояла майже відкритою перед нещадним ворогом.

Ми мали теж радіоприймачі у кожній кімнаті. На їх задній стінці був напис німецькою: "Заборонено слухати радіопередачі ворожих радіостанцій". Але ми, очевидно, слухали Москву, тоді якраз більшовики зайняли Київ, звучав новий гимн СРСР, тривога осідала на наших серцях.

Охороняли ми також будинок, в якому приватно мешкав начальник вишколу, молодий офіцер. Ми з цікавістю спостерігали, що вікна в голляндських будинках, по-старому звичаю, не заслоняли фіранками ані занавісками, особливо вечорами, коли світилося в кімнатах, нічого не було скрите перед посторонніми.

Інколи нам приходилося їздити вузькоколійкою далеко, над залив Зюйдерзее, де ми проводили гостре стріляння з гармат по танках. Земля була вкрита високою травою і вересом, на якому приємно було посидіти чи полежати. Вузькоколійкою їздили теж цивільні голляндці, разом із нами у спільних вагонах.

Різдвяний Свят-Вечір ми справляли 24 грудня 1943 р. разом із німцями. Було приємно і весело. Через кілька днів надійшли для нас галичан пакунки, що їх зібрала і післала Військова Управа Дивізії. І так ми мали змогу святкувати ще й своє рідне Різдво. Мені попав пакунок від дівчини, здається, із Дрогобича або Борислава, на прізвище Неоніля Мателя. Воно мені запам'яталося, особливо ім'я, бо я такого ніколи не чув. Були там, між іншим, ще білі теплі рукавички, які я ніколи не носив, бо вони були білі, а ми мали свої зелені. Була теж карточка з побажаннями і адресою, я очевидно відразу відписав, але відповіді вже не одержав. Як Роман Лазурко пише у своїх спогадах, ми часом також відвідували місцевий великий і розкішний ресторан, де співала перед мікрофоном, у супроводі невеликої оркестри, співачка, а їй на зміну автомат грав і міняв грамофонні пластинки. До цього я ніколи не бачив такого автомата. Але найцікавіше було те, що пластинки були українські. Мені здається, що я ще сьогодні чую ці пісні: "Ой, не шуми луже", "Віють вітри", "Ой, що ж то за шум"... Власник ресторану сказав мені, що їздить купувати продукти... до Львова і пластинки придбав теж там. Щодо бійки в ресторані, як пише Р. Лазурко, то я її не бачив і не чув про неї. Наші стрільці вели себе дуже коректно і думаю, що гідно представляли там на чужині український народ.

Одного разу нас повезли на "алярм" прочісувати якийсь ліс, де ніби то приземлилися англійські парашутисти. Але ми їх не знайшли і в цьому лісі не бачили жодної живої душі чи будинку. Ми часто

бачили американські та англійські літаки-бомбовики, які летіли на такій висоті, що зенітна артилерія німців не досягала навіть половини цієї висоти. Бомбовики летіли в оточенні мисливців, а частіше без них. Літаки мали сріблястий вигляд і за ними тягнулися білі шлейфи. Ми знали, що німецькі міста бомблять т. зв. "килимовими" бомбардуваннями, і коли ми вертали до Нойгаммеру околицею міста Ессен, то місто було знищене до тла, а за містом, із цегли з розбитих будинків, цивільні німці спорудили сотні, а може тисячі невеликих домиків-будок, серед невеликих огородів. Працьовитість цього народу була подивугідна. Ми їхали і не промовили ні слова, як на похороні.

По закінченні вишколу я одержав ступінь десятника, а в Нойгаммері був назначений у першу чоту штабної сотні "панцерєґерів", де чотовим командиром був поручник Вербицький із Тернополя, вже дещо сивий чоловік, колишній старшина УГА.

Як командир сотенного почоту, у складі першої чоти, як заступник чотового, першим поїздом разом із "форкомандом", ми були відправлені на фронт під Броди. Наша чота мала три гармати ПАК, калібру 7,5 см, що їх тягнули тягачі типу "Раупеншлеппер Ост", на гусеницях, три кулемети МҐ-42, командир зі мною та водієм їздили на амфібії "Швіммваґен". Єдине, що нас тривожило — це тягачі, які розвивали швидкість тільки 17 км/год. і були надмірно високі, що у фронтових умовах було прямо небезпечне. Очевидно, німці вже не змогли забезпечити нас низькими і швидкохідними тягачами, до яких ми привикли підчас підстаршинського вишколу. З боєприпасів ми отримали тільки протитанкові ґранати т. зв. "болванки" і ні однієї протипіхотної ґранати, що, як це пізніше виявилося, стало для нас трагічною фатальністю підчас битви під Бродами. Нам обіцяли, що ми їх отримаємо на місці.

А покищо наш поїзд без найменших перешкод і затримок котився на фронт, поки ми не зупинилися на станції в Ожидові, де негайно вивантажилися і направилися до Олеська. Відтоді почалися наші фронтові будні.

Але про це може іншим разом.

РОЗШУК

Звертаюся з просьбою до всіх, хто може подати вісточку про мойого брата **Маційовського Михайла**, нар. 1925 року, в с. Глуховець Миколаївського (Щирецького) району. Остання вістка була з Нойгаммеру. Зі слів товаришів, був під Бродами, де був поранений. З ним були його друзі Сас Іван, с. Красів Миколаївського р-ну і Одноріг Василь, с. Добряна Миколаївського р-ну.

Пошукує Маційовський Ярослав, 293440 Львівська обл., м. Миколаїв, вул. Дорошенка, 49.

о. д-р Степан Ярмусь
о. протоєрей Дмитро Мамчур

ВОЯЦЬКИЙ ВЕЛИКДЕНЬ 1945 РОКУ

У травні 1995 року народи Европи – в такий чи інший спосіб – відзначили 50-річчя закінчення другої світової війни. Відзначала цю подію і Україна і то – як "Велику Вітчизняну перемогу" (про суть цієї "перемоги" – пізніше). Відзначення це відбулося у формі величавої військової паради, в Києві, на вулиці Хрещатик, у вівторок, 9 травня. Я дивився на цю маніфестацію українського вояцтва різних збройних сил України своїми, тепер сухими очима, бо перший раз, на подібну параду, що мала місце на тому ж Хрещатику в жовтні 1994 року, я дивився очима, повних сліз. Вони були витиснені з моєї істоти силою великого зворушення й патріотичних почувань (колись "неславного" воїна Першої Дивізії Української Національної Армії, а тепер свідка донедавна неймовірного).

Так. Вояцтво цієї Дивізії УНА, що було під командою генерала Павла Шандрука, – також причетне до згаданого 50-річчя; воно має свої спогади, свої моменти подвигів, слави, горя й розпучливого болю, розчарувань та хвиль переживань, властивий тільки "дивізійникам". Я є один із них. Тому бачу потребу, навіть відчуваю обов'язок описати хоч те, що мені особисто і моїм вояцьким побратимам довелося виконати й пережити за час Великодніх Свят 1945 року, що були останніми днями другої світової війни. Мої особисті спогади доповнюються спогадами мого шкільного товариша, пізніше вояцького побратима, а тепер брата-сопастиря Всеч. о. прот. Дмитра Мамчура, який живе в Гартфорді, США.

Рух подій, які носили на своїх хвилях ввесь шал другої світової війни, на переломі квітня-травня 1945 року котився до свого завершення, – кінець війни був очевидний. У той час командування нашої Дивізії було домовилося з офіцерами англійської армії, яка наступала на землі південної Австрії з півдня, про те, що частини нашої Дивізії повинні йти в напрямі широкої долини, біля Фельдкірхену, де вони мали бути роззброєні і почати першу стадію свого полону.

Я, як і мій співавтор цих спогадів, служив у восьмій сотні, другого батальйону, 14-го запасного полку. Наша сотня вважалася "тяжкою", бо була озброєна тяжкими скорострілами на ґранатометами. Ми з Дмитром пройшли тримісячний стрілецький вишкіл, а також тримісячний вишкіл ґранатометчиків. До фронтової акції нас підготовляли не раз, але фронтових дій ми не бачили. Більшість часу ми проводили на ґранатометних вправах, ходили на акцію проти частин юґославської комуністичної партизанки, які оперували в Альпах, в районах Словінії та південної Австрії, але у бої з нами не вступали. Так ми рухалися з одного місця на друге, а врешті зупинилися в австрійському селі Санкт-Штефан, що розташоване в підніжжі Альп. Недалеко від нас, на схід, ближче Альп, була розташована п'ята сотня нашого полку, а десь в такій самій віддалі, на південний захід – сьома сотня, переважно молодих рекрутів.

Всі ми були свідомі скорого закінчення війни, настрій серед вояцтва був незвичайний, невиразний, навіть рівнодушний. Ми переживали останні дні

Страсного тижня, звичайним душевним темпом відсвяткували перший і другий день Великодніх свят. Нам чомусь дали наказ знести зброю в один просторий будинок села Санкт-Штефан. Але ось вночі з 7-го на 8-ме травня до нашої кімнати в сільській школі ввійшов один підстаршина; він збудив мене, Дмитра Мамчура і Павла Гарпуца, що відзначався вояцьким хистом й відвагою. Підстаршина сказав нам скоро одягатися, озброїтися, бо нам придоручено знайти місце, де саме перетята телефонічна лінія від нашого пункту до іншої військової частини, що розташувалася від нас на північній захід. Наш підстаршина взяв собі легкий автомат, мені дав совєтську десятизарядку, а Дмитро й Павло взяли кріси (гвинтівки).

Військова зв'язкова лінія була проложена просто на землі. Ми йшли, тримаючись цієї лінії руками; пройшли декілька кілометрів, а на сході почало показуватися раннє світло дня. Від того часу наша місія стала легшою, бо ми вже очима шукали за каблем. Пройшовши деяку віддаль, ми побачили, що телефонна лінія не була перерізана, а просто контактний механізм між частинами лінії був розкручений, що легко міг зробити хтось з ворожої сторони, або хтонебудь з місцевого населення. Ми зв'язали цю лінію і повернулися на місце свого постою, хоч і втомлені від утрати сну та поготівного напруження, але без пригод. Тут упоблизу, по лісах та горах, багато груп тітовської комуністичної партизанки. Вони навідалися до нас цього самого дня, надвечір, певно, – не христосатися з нами.

Мій шкільний товариш, Дмитро Мамчур, оповідає про це своїми словами. Ось його розповідь:

Великдень 1945 року ми святкували на початку місяця травня. Війна кінчалася. Ми знали, що на фронт вже не підемо, але що буде далі, – ніхто нічого не знав. Між нами ходили всякі поговірки, але певного не було нічого. Одначе, ми всі раділи, що війна вже кінчається.

Наш сотений – сотник Андрій Сакович дав наказ приготовлятися до відходу на захід. Там, у призначеному місці, ми мали стрінути англійське військо. Це був єдиний вихід для нас, щоб не попасти в руки совєтської армії.

У вівторок восьмого травня – третього дня Пасхи, – ми ще зранку поскладали наші вози, запряжені кіньми, – все, що можна було – заладували, бо завтра рано, дев'ятого травня, підемо в західну частину Австрії. Прийдеться покинути місце нашого тимчасового постою, Санкт-Штефан, – гарне австрійське село. Дев'ятдесят відсотків нашої сотні – молоді хлопці. Частина наша називалася "сотня", але тому, що вона була в запасі, – вона складалася з 200 вояків, підстаршин та старшин. Того дня була гарна погода; ми пообідали і більше не було в нас будь-якого зайняття. Приміщення, в якому знаходилася наша ґранатометна чота, був перший поверх школи, що стояла на горбочку. Ми готовилися до вечері. Але тут до нас прибіг з долини вояк-післанець, німець, і крикнув: "Хлопці, кріса!" і додав, що тітовські партизани нас вже окружили. Ми всі кинулися до зброї, більшість якої була зложена в будинку в центрі села. Кругом почався рух та метушня.

З нами був один підстаршина, чоловік середнього віку, родом з Судетів, – дуже мила й вірогідна людина. Вступив він до однієї хати, а в ній вже стоїть партизан з револьвером, готовим до стрілу, і крикнув до підстаршини: "Генде гох!" А той, замість підняти руки, спритно наставив до партизана свого

револьвера і крикнув своє: "Генде гох!" В цю мить тітовець смикнув у двері й утік. Коли пізніше того підстаршину питали, чому він цього напасника не застрілив, він відповів: "Війна скінчилася. Для чого мені тепер його убивати..." Але для нашої сотні діло не скінчилося, а тільки починалося.

Село Санкт-Штефан було розложене, починаючи з долини на горбок, а далі простяглася рівнина. Але там, на південно східному боці долини, починався другий горбок, зарослий лісом. То з того лісу до нас почали підступати юґославські партизани. Вони певно думали, що раз війна закінчилася, нам нема куди діватися, – ми здамося їм без бою. Але розвиток дій пішов іншим шляхом. З боку нашого вояцтва їм був поставлений солідний спротив. Ми мали до страти тільки своє життя, більше нічого. Держави, ні родин, ні державної влади в нас не було.

Я служив у ґранатометній чоті. Командир чоти, хорунжий Володимир Новосілець, дав наказ зняти з возів ґранатомети, встановити їх і почати оборону. Але в той час, наш чотовий Володимир Винниченко, з нами стрільцями, оборону вже приготовив і розпочав. Партизани були в лісі, а ґранатометні міни в лісі – страшна зброя. Отже великодні гості, знайшовшись під тяжким мінометним бомбардуванням і зваживши нашу оборону, – почали швиденько відступати. Крім цього, наша оборона велась також крісами та скорострілами. Все це протягнулося аж до ночі. Нам якось пішло так, що в нікого не було будь-якого переполоху, ані панічного замішання. Вся наша оборона пішла дуже легко. Всі ми були молоді, рішені на все, тому виявили таку відважну оборону. До того треба сказати, що 95 відсотків нашого вояцтва фронту не бачили, гарячих боїв не знали.

Проте не можна закривати того, що за цей наш відбій партизан, треба признати найбільшу заслугу нашому чотовому Володимирові Винниченкові. Він "старий" військовик, – колишній лейтенант совєтської армії, при такій же зброї. Наш хорунжий В. Новосілець також добрий військовик, але фронтового досвіду не мав.

Нарешті, між вояцтвом рознеслася вістка, що наші великодні гості почали втікати. Трохи пізніше наша розвідка ствердила, що тих напасників уже нема.

По якомусь часі, я з іншими стрільцями зайняли позиції на самому краю нашої оборонної лінії. Один з них пішов у село довідатися, що там діється. Він пішов і не повернувся. Пізніше за ним пішов другий. Я почекав деякий час і, бачучи, що з ворожої сторони ніщо й ніхто не ворушиться, – пішов у напрямі, звідки доносилися голоси наших вояків. Я підійшов до них і бачу стоїть мій вірний товариш, Степан Ярмусь, і видно, що він глибоко стурбований. "Що з тобою?" – питаю його. А він схопив мене в обійми і каже: "Я шукав тебе. Я думав, що тебе вже нема між нами", – ми, очевидно, дуже зраділи один одним.

Вищеподане – це розповідь про наш Великдень 1945 року тоді ще молодого, недосвідченого воїна, – тепер о. прот. Д. Мамчура.

***

Як тільки нашу чоту заалярмували і покликали до зброї, нам треба було бігти по неї в центр села. Там ми хватали, хто що міг. Я взяв кріса і побіг у напрямі, вказаному мені одним підстаршиною, де згодом розмістився правий

бік нашої оборони. Я пустився туди бігом і саме в той час, ліворуч від мене, піднявся скорострільний вогонь. Я приліг до землі і приготовився до обстрілу. Вистрілівши перший патрон, я усвідомив, що замок мого кріса не відкривається. За якої півгодини часу я спромігся на чотири вистріли. Мене почало охоплювати почуття злости, гніву, жадоба битись до останнього набою, навіть якоїсь зрезиґнованої рівнодушности. Тоді мені найшла думка: а що, як партизани підуть у наступ? Чим мені відстрілюватися? Сказавши собі: "що буде – нехай буде!"– я піднявся на ввесь ріст і, опираючись на свого безладного кріса, повільним ходом пішов під гору в напрямі школи, біля якої вже лежали наші хлопці в бойових позиціях. Іншого виходу я не бачив. Підходячи до школи, я бачив, як з її цегляних стін піднімається порох від ударів скорострільних куль. Я дивився на цю картину рівнодушно і йшов далі. Аж тут, зліва, до мене донісся голос: "Ярмусь! Ти що, з ума зійшов! Падай!" То був голос одного з наших хорунжих. Коли я приліг коло нього, він оглянув мене і мою одежу і не міг вийти з дива, як ці скорострільні кулі мене оминали? Тоді він сказав мені піти й зайняти місце біля двох підстаршин - німців (вони були спеціялісти у вишколі та в зброї), що лежали напоготові, очікуючи евентуального наступу з півдня, з боку рівного поля.

Навколо нас грав скорострільний вогонь партизан і наших. Але він ніщо на фоні грізного реву й гнівних вибухів мін наших ґранатометів, що посилювалися відгомінням лісу та недалеких гір. Все це являлося, хоч поражаючим, то якось ніби звиклим. Але це останні звуки війни. Десь пізніше ввечір настане контрастна їм тиша й спокій, до яких воїнові якось тяжко привикати.

Як тільки дійшла вістка, що наші напасники відступають й вогню від них вже не чути, чотовий Володимир Винниченко дав наказ змінювати віддаль ґранатометного обстрілу і супроводжати їх відступ вогнем мін. Пізніше були повідомлення, що це завдало комуністам багато жертв. Не менше втрат зазнали від скорострільного обстрілу під час їхньої втечі, що був стратегічно виконаний одним із наших підстаршин.

За деякий час, як партизани почали відступати, ми почули, що на сході відкрився новий бій. Це 5-та сотня виступила на допомогу і зустріла втікаючих від нас тітовців вогнем свого стрілецтва. Цей бій довго не тривав.

Але не така доля стрінула стрілецтво 7-ої сотні. Вона була розташована на захід від нас і вся приміщена в будинках тартаку. Ця сотня – це переважно молоді рекрути. Партизани їх окружили і пішли на них в наступ. В рукопашних боях з ворогом впало 95 наших вояків. Тільки малій частині сотні вдалося вирватися з того кітла. Цій сотні була вислана на допомогу німецька частина з гарматами. Але коли вони побачили, що з партизанами обстрілюють і наших, – вони просто відступили. Тепер можна думати, що будинки тартаку, в горах серед лісу – пригожа охорона від дощу, але не від скорострільного вогню або ґранат. Це сталося ввечір, 8 травня 1945 року.

Нарешті стрілянина припинилася. Серед вояцтва мінливий настрій, розвивалися швидкі розмови, але оборонні лінії залишалися на своєму місці. Швидким темпом на нас налягала темна альпійська ніч. Між полем, яке стало простором для нашої обсервації, і долиною на схід від нього, ріс старий корчастий живопліт. Щоб забезпечитись від ворожого підходу під захистом

того живоплоту, для охорони його призначили мене, а яких десять метрів від мене іншого воїна і сказали нам лежати тихо і певними сиґналами перекликатись. Але без відпочинку попередньої ночі, після всіх переживань за дня, з приводу пізньої ночі, – я почав дрімати. Цей стан мене насторожив; отже, я почав сиґналувати свого сусіда, але відповіді не було. Я тихо підсунувся до його місця, але нікого там не знайшов. Тоді я посунувся далі, де лежали підстаршини, німці, і там не знайшов нікого. А тут з міста доносився якийсь тихий гамір. Упевнившись, що біля мене нікого нема, я поволі зійшов до міста і побачив, що наша сотня вже готова до відходу. Команда тихо зняла сторожу, а мене забула й залишила в корчах живоплоту. Там можна було заснути навіки...

***

Побратим Дмитро Мамчур далі пригадує:

Ця ніч була темна, місяць не світив. І як наша розвідка встановила, що ворогів вже нема, сотник А. Сакович дав наказ складати на вози все, що маємо, і відходити на захід. Нам бо таки треба відходити, щоб не попасти в руки совєтських військ, які десь там позаду нас також просувалися на захід.

Від того часу пройшло вже п'ятдесят років. Не можу сказати докладно про наші втрати. Але, як підказує мені моя ґам'ять, то тільки двох було ранено, один убитий і один захоплений нашими напасниками-комуністами.

Проте одне ще треба додати. Як я вже згадував на початку, всі ми були молоді хлопці і боєвого фронту не бачили. Одначе, ніхто з нас не був переляканий, ані не впадав в паніку, а в бою поводилися ніби на звичайних військових вправах.

І ось, коли вже після наказу сотника Андрія Саковича знову все було зложене на вози, ми пустилися в невідоме. Ніхто не міг передбачати, яка доля нас чекала і куди вона нас закине.

По яких трьох годинах часу, позаду нас на небі почало розвиднюватися. Всі ми зітхнули з полегшенням і пішли – в загадкове майбутнє.

Так закінчує свої спогади Всеч. о. прот. Дмитро Мамчур.

***

Пройшовши певну віддаль дороги, ми завважили, що з лівого боку на нас чекає залога тітовських партизан, розташованих яких 50 метрів від дороги, але ніхто не виходив і ніякого контакту з нами не робив. Наші колони йшли, ніби не звертали на них уваги. Аж ось раптом один партизан стає на ноги, підбігає до нас і дивлячись на одного молодого воїна перед мною, здивовано сказав: "Іване!" Іван був його рідний брат. Ці брати мовчки подивилися один на одного, партизан повернувся до своїх, а ми пішли своїм шляхом.

За деякий час проти нас появилася моторизована колона англійського війська. Ми, не зупиняючись, ішли далі, а вони, проїжджаючи біля нас, спішили на схід. Такі сцени продовжувалися щось два дні. Ми повно озброєні йшли на захід, а наші майбутні володарі – на схід. За якийсь час англійські воїни нас спинили, кожного по черзі підводили вже до великих куп зібраної зброї і наказували нам, де класти кріси, де пістолети, де ґранати і т. ін.

Як тільки ввічливий англійський вояк взяв мені з рук кріса, витягнув з нього набої і кинув на купу, – я нагло відчув якесь дивне душевне опорожнення, упадок сил, безрадність, безнадію, – просто якесь тотальне понівечення моєї істоти. Але з того треба було вийти, бо опорожнений, чи ні, – тепер залишалося іти далі. При цьому треба зазначити, що англійці службових пістолетів від наших старшин не відбирали.

Пізніше того дня сотник Андрій Сакович сказав нам зупинитися на одному місці; він зовсім по-батьківському пояснив нам, куди доля нас веде, – в полон. Він знав стан полоненого з особистого досвіду, тому сказав нам, що він вже застарий шукати якоїсь іншої долі. Він вибрав полон, а нам всім оголосив волю іти, хто куди може, й шукати собі іншого виходу. Він попрощався з нами, побажав нам всього найкращого, дав нам свій останній салют, повернувся на захід і пустився в дорогу. Не знаю, як він це оцінив, – за ним, мовчки, пішла вся його сотня.

Наше ув'язнення як полонених почалося на австрійських лугах біля Фельдкірхену. Там ми в своїх військових палатках пробули два тижні, при тому – на дуже мізерних харчевих приділах.

Одного дня я лежав в своїй палатці; до неї підійшов старший вояк і запитав, чи є тут Степан Ярмусь. Я в здивуванні сказав, що то – я, і швидко встав. Ми міцно обнялися з двоюрідним братом Йосипом Ярмусем і не розлучилися з ним аж поки я з 1960 року не виїхав у Канаду; він залишився в Англії, де й спочив у Бозі тільки п'ять днів після моїх відвідин його в травні 1988 року.

Так пригадується Великдень 1945 року, який знаменував закінчення другої світової війни. 1995 народи Европи відзначали цю дату як 50-річчя тяжкої війни, а в нас, в Україні, ці роковини відзначалися як "Свято Перемоги" комунізму над фашизмом (одного звіра над другим), або й як роковини "Визволення України"... Але ще живуть ті, які переживали це "визволення" на своїй власній, дуже часто – юній, хоч зовсім неповинній шкірі.

Обидва автори православні священники:

Протопресвітер о. д-р Степан Ярмусь (Вінніпег) -Української Православної Церкви в Канаді;

Протоієрей Дмитро Мамчур (Гартфорд, Конн.) - Української Православної Церкви в США.

ВІДБУДЕТЬСЯ ДРУГИЙ ВСЕСВІТНІЙ ФОРУМ УКРАЇНЦІВ

У Києві 21-24 серпня 1997 року відбудеться Всесвітній Форум Українців.

В його роботі візьмуть участь делегації з країн діяспори загальною кількістю до 400 осіб.

Організаційний комітет з підготовки і проведення цього форуму Президент України доручив очолити першому віцепрем'єр-міністрові Василеві Дурдинцю.

Братство кол. вояків 1-ої УД УНА є членом Української Всесвітньої Координаційної Ради.

Роман Мамалига

З-ПІД БРОДІВ ЗА УРАЛ!

Бої української дивізії "Галичина", яка 13 липня 1944 року перейшла в першу фронтову лінію, тривали вже цілий тиждень і наша частина 4-та сотня 30-го полку, під командуванням пор. Василя Лопука, була в постійному русі. Після кількох соняшних днів, в середу 19 липня 1944 р. небо затягнулося хмарами й падав дощ, який ще більше утруднював просування. Того самого дня до нас дійшла тривожна вістка, що частини Червоної Армії, наступаючи зі Зборова на сході, поєдналися із частинами, що прорвалися на заході з Радехова і, об'єднавшись в районі містечок Красне-Бузьк, оточили цілий XIII Армійський Корпус, до якого входила дивізія "Галичина". Небажаний дощ розмочив землю, а в тому й дороги до тої міри, що тяжкої зброї коні не могли ніяк витягнути з болота й доводилося залишати її на поталу. Дезорганізація була загальна, мабуть, більша серед німецьких частин, як серед частин української дивізії.

Наші частини знайшлися в верхів'ю річок Бугу й Серету й відступали на південь в околиці Білого Каменя-Почапи-Хильчиці. Але це вже не був відступ організованих військових частин, а радше військового згромадження, яке разом нараховувало близько 500 вояків. Десь зникли наші старшини та й підстаршин залишилося заледве половина.

На щастя, між нами знайшовся один вояк, молодий місцевий хлопець, який сказав, що він виведе нас з оточення. Порадившись, у четвер 20 липня раненько ми тихенько руслом потока, прикриті вербами та лозою, деколи по коліна в воді, пішли за нашим провідником. Ми йшли так близько трьох годин і дійшли до досить височенької гори і там пластунськими перебіжками підносились догори з надією, що, вирвавшись із цього пекельного котла, ця гора буде нашим спасенням.

Однак, досягнувши заледве половину гори, над нами з'явилася хмара бомбардувальників, які засипали нас бомбами й одночасно заграли свою зловіщу музику ворожа артилерія, міномети, катюші і скоростріли, а на горі появилися танки, які почали нас частувати своїм вогнем. Зчинилося пекло, прикритися не було чим, а вкопатися не було часу. Нам залишалася тільки одне — вперед, поки нас усіх не перебили. І ми, піднявшись на повний зріст, кинулись уперед. Скільки нас вирушило, а скільки залишилося ще в живих, не можу сказати, знаю тільки, що земля була густо вкрита вбитими і раненими, яких не можливо було винести чи дати їм першу допомогу.

Та, дібравшись вкінці на гору, нас стрінула піхота, яка кинулась на нас із штиками, стріляли в упор, і в додатку вітали нас сильним "русскім матом" і то таким соковитим, якого я зроду не чув. У цій

суматосі я нараз відчув страшний біль і удар у праве плече. Я був ранений! Про перев'язку не могло бути й мови, бо вся наша енерґія була спрямована на те, щоб прорватися. Але нас залишилася тільки горстка, а большевиків — хмара.

Большевики, оточивши нас, одних розстрілювали, інших били прикладами крісів. Тільки кілька десятків із нас залишилися в живих, поранені або тяжко побиті. Потім знова в супроводі московських матів почали нас роздягати, відбирати черевики й сорочки, ремені, вивертати кишені, здирати з пальців перстені й обручки, забирати тютюн, рвали дорогі нам фотографії, коротко — забирали все, що попало їм під руки. Пограбувавши нас, зігнали всіх в одне коло й поставили варту. У мене якимсь чудом залишився ще кусок бандажу і мій колеґа ще з дитинства Франко Красій, з яким ми разом зголосилися до дивізії і нерозлучно весь час трималися, зробив мені першу перев'язку. Промити рану не було чим і потім вона у мене гноїлася.

Ми переночували на тому ж таки місці під сильною охороною, а ранком пішки, із нерозлучним російським матом, повели нас в сторону Золочева. Зранку було ще сяк-так, але коли пізніше піднялося сонце, ми відчули не тільки втому, але й докучав нам голод, хотілося пити, а також курити. Але большевики, не зважаючи на наші поранення, нас гнали польовими дорогами, як овець, вперед тільки, замість батога, били прикладами. Вчора до виходу на прорив через хвилювання майже ніхто нічого не їв.

Десь коло обіду нас привели до якогось фільварку, де зробили перепочинок. І коли появилася польова кухня, ми сильно зраділи, але радість наша була передчасна. Кухня привезла якусь рідину, яку москалі називали "суп", але ми не мали з чого її їсти, та десь взялося кілька баньок з консервів, з яких випивали ту рідину, не відходячи від кухні, й передавали наступним і так ми дещо підкріпилися. Там нас залишили наніч і щойно другого дня, як стільки зазоріло, нас пігнали маршом далі.

Дорогою нас супроводжали співчутливі погляди селян, які кидали нам дещо їстивного в колону, бо передавати в руки команда заборонила. Це населення співчувало нам як німцям, бо ж ми були в німецькій польовій уніформі, а сказати їм що ми українці було не можливо, бо поговорити не дозволяли. Спраглі, голодні й перетомлені ледве ноги піднімаючи, добирались ми ще завидна до Тернополя, який курився ще воєнним димом. Вулиці завалені обломками зруйнованих будинків; нас запровадили на залізнодорожну станцію і там розташували на товарній площі.

Ми ще не вспіли добре сісти, як прийшов совєтський старшина з чотирма солдатами і вишукав здоровіших до кухні на роботу, нарубати дров. Мені сильно докучав голод, а зокрема хотілось закурити. Я, не виявивши свого поранення, подався з тими щасливими до кухні, що

була близько залізнодорожних колій. Я здоровою рукою розпилив одне поліно з напарником і рішився ризикнути і наблизитись до цивільних людей, які ремонтували покривлю солдатської кухні. Використавши момент, що наша охорона відвернулася, я підійшов до тих людей, які саме перекурювали, і я попросив їх закурити.

Вони були певні, що ми німці і тому здивувалися немало, коли я заговорив до них по-українськи. Вони дали мені цигарку і я скоро розповів їм хто ми, та як попали до полону. Я розказав їм, що саме в Тернополі маю тету Стефу Мурій, що живе зпвсім недалеко від станції. І коли я сказав це прізвище, один із тих робітників виявився молодшим братом мого вуйка Теодора Мурія. В кількох хвилинах ми зробили плян втечі і він, не гаючи часу, побіг, щоб сповістити про мене вуйка і принести мені цивільне убрання. Та це не вдалося, бо нас зразу ж таки зняли з роботи й повели до вагонів-телятників.

Нас напхали битком і лягти та простягнути ноги не було місця. Мені пощастило дістати місце коло заґратованого віконечка на загальних нарах, наспіх зроблених з дощок. Перед відправленням поїзду я завважив на другій колії мого дорогого вуйка з клунком під пахою, мабуть, з цивільним одягом для мене, а побіч нього його брата. Подати знак їм було неможливо, бо охорона нікого не допускала до вагонів. І я мало не заплакав з горя.

Нас ще того самого дня відправили з Тенополя, але в скорому часі повітря у вагоні зробилося нестерпне, бо в цьому вагоні були тільки поранені; сморід від ран та від бочки, до якої ми ходили з потребою, були сильніші від продуву, що ми діставали через мале заґратоване віконце. На другий день рано прибули до Проскурова, де нас розмістили у військовій казармі, де довелося спати на голій підлозі.

На обід нам видали по малому кусникові хліба і по кухликові зупи. Разом з нами був також і старий німецький лікар, якому приділили малу комірчину і доручили йому оглянути наших ранених. Він, оглянувши мою невелику, але глибоку рану, помахав головою і заявив, що мені не багато бракувало, щоб я дістав зараження крови.

У Проскурові у мене знова виникла думка втекти, але треба було запастися хлібом на дорогу, а що найважніше підлікувати рану. Я договорився зі своїм колеґою Стефаном Кривундяком і втечу ми намітили на 3-тю годину над ранком. На жаль, десь коло восьмої год. вечором нас знову заладували, як оселедців, до товарових вагонів з великою бочкою-парашею. Цим разом дали ще й малу бочку з водою, а на дорогу видали хліб і солену рибу. Але голод не пан, і ми накинулися на рибу і хліб, і вже першого дня випили всю воду. На другий день нам відчинили двері для випорожнення бочки-параші і то все. Ми стали вимагати принаймні води, кричали, били у стіни вагону, але добилися лише ті, що були найближче до дверей і дістали гостинці прикладами крісів.

Серед нас були і важко ранені й тому на другий день в нашому вагоні двох із них померло. На третій день видали нам сильно солених оселедців і хліба, але води не дали.

Голод має свої права і голодний не думає про наслідки і ми знову накинулися на охорону, тим більше, що в вагонах панувала невиносима жара, не вистачало повітря дихнути, а неприємний сморід із бочки-параші і від важко ранених добивав навіть здорових. Слабші здоров'ям стали задихатися, падали в обморок. На всіх перестанках ми постійно домагалися води, били ногами й кулаками у двері и несамовито кричали, але все залишалося без наслідків. Все таки порятунок прийшов несподівано: на одній станції нам відчинили двері й випустили з вагонів.

Тут за яких 50 метрів від нашого ешелону ми побачили невеличке озеро, а може то була тільки велика калабаня після дощу. Ми кинулися до тої води и охорона не могла нас стримати, не помогла і стрілянина. Ми стали розгортати заплісняві і затягнуте жабориннням плесо води й напивалися досхочу. І кілька годин пізніше в нас появилися сильні шлункові болі, сполучені з вомітуванням і сильним розвільненням. Попасти до бочки, щоб випорожнитися не всім це вдалося, бо нас було багато, а бочка одна. Хто не в силі був витримати, оправлявся біля бочки. У вагоні створився жахливий сморід, запирало дух. Цим разом охорона підчас руху поїзда залишила двері вагонів відчинені. Від нас самих заносило смородом; більшість з нас не мала вже підштанків, чи штанів взагалі, бо не було можливости їх випрати. Остаточно це розвільнення перейшло в дизентерію. З ранених майже кожного дня хтось умирав.

* * *

Як довго ми були в дорозі — не пам'ятаю, але кінець-кінців нас завезли в Молотовську область, Кізельовський район, на одну із шахт, де знаходився "спецпровірочний лагер". Багато із наших хлопців прийшлося виносити з вагонів на ношах. Розмістили нас у великих бараках і вже при нас їх перегороджували дошками, робили кімнати розміром 4 на 4 метри, і загальні суцільні нари, на 18 осіб. По середині кімнати була залізна бочка, що служила за піч-буржуйку, в якій палили цілодобово, бо ночами вже були приморозки. Коло дверей стояла бочка на потреби. Тут нас повідомили, що ми знаходимося у шпиталі та що нас будуть лікувати. Але заки ми сюди доїхали, то ми залишилися напівголі і тому нам довелося лежати на нарах без штанів. На цілий шпиталь був один фельдшер, але жодних медикаментів. Лікувалися ми самі одним ліком — спалювали на пічці хліб майже на вуголь і пили тільки переварену воду. Майже кожного дня хтось умирав.

Так мучились ми приблизно три місяці. Аж, ось, одного дня з Москви приїхала військова комісія, оглянула наш "шпиталь" і від'їхала. На третій день нашу групу, яку привезли до цього табору, але зменшену через смертність на половину, завантажили знову в товарові вагони. З нашої кімнати, в якій початково було 18 осіб, залишилося заледве

чотири, два ще ходили самі, а з них один я, а інших двох винесли з бараку до вагону на ношах. Я також був доведений до того, що сам не міг вийти по сходах на другий поверх, бо з мене залишилася тільки шкіра і кости. Усіх нас одягнули в червоноармійську уніформу, видали сухий солдатський харчовий пайок і повезли до Свердловська, міста на Уралі, до "військового сортувального шпиталю" і там порозприділювали кого куди. Там нас так розпорошили, що я вже більше ні з ким із наших хлопців не стрічався.

Мені пощастило: мене направили до міста Свердловська до військового шпиталю, в якому лікували переважно фронтовиків. Тут лежали також "власівці" -- члени РОА, дизертири, всякі непровірені і підозрілі особи. Верхню одіж нам забрали й вийти зі шпиталю було неможливо, бо була військова варта. Ситуація склалася для мене зовсім не зрозуміла: я тут попав, немов з пекла до раю. І тут почалося лікування. Я почав наїдатися зупи з хлібом, закушував на десерт і помало став набирати сили. А яка була моя втіха, коли мені видали цілу пачку махорки і, замість папερців, цілу газету "Правда".

Звідси я вперше насмілився написати листа додому. Останнього листа від батьків я отримав ще в Гайделягрі на вишколі. Цікавила мене доля мого старшого брата Степана, з котрим востаннє бачився в Нойгаммері, і про молодшого, котрий залишився був при батьках. Батьки побоялися написати мені правду, бож вони ще за першого "визволення" попали на список ненадійних і були вигнані з власної хати. А мій молодший брат пішов у ряди УПА, де і загинув, отже, і про те не могли мені відкрито написати. Старший Степан прорвався з отчення під Бродами, повернувся до дивізії, в якій перебував до кінця війни.

Після одномісячного перебування в шпиталі я фізично поправився, набрав сили, щоб витримати такі важкі нелюдські страждання, які мене очікували.

Дещо пізніше зі шпиталю мене забрали органи НКВД і посадили у свою політичну тюрму в камері-одиночці. Мене обвинувачували за статтею 54.1а карного кодексу УССР. З першого дня опитування з тортурами я ні в чому не признавався. Постійні нічні допити недоспання, недоїдання, суворий режим у карцері. Вони мені дали прочитати мою біографію від народження до вишколу в Гайделяґрі, в якій були не тільки всі точні дані про мене, але й усі місця, де і коли я побував, прізвища моїх колеґ і ще багато інших правдивих даних про мене. Всі ці дані я заперечував. По кількох тижнях допитів з тортурами, я не мав уже нормальної пам'яти й мені не багато бракувало, щоб збожеволіти. Я не встиг ще був повністю набрати сил, як слідчі кати доводили мене до крайнього відчаю. Вистояти — не признаватися — це ґарантія залишитися калікою на все життя. Були хвилини катувань, коли я просив, щоб покінчили зі мною, щоб я більше не мучився.

(Закінчення в наступному числі.)

Микола Рябчук

ШЕВЧЕНКОВА НЕЗАБУТНЯ ПОДОРОЖ

Роздуми над новою книжкою Юрія Луцького

Книжка знаного торонтського вченого-україніста Джорджа (Юрія) Луцького, видана нещодавно у "Кенедіен скалерз прес" під назвою "Shevchenko Unforgotten Journey" ("Шевченкова незабутня подорож"), означена в передмові самим автором як "короткий біографічний нарис", частина ширшої "культуртреґерської" праці 78-літнього професора-емерита на ниві популяризації української літератури в англомовному світі.

Зазначимо принагідно, що в рамках такого "культуртреґерства" Юрій Луцький написав, переклав, упорядкував і прокоментував кілька десятків українських книжок англійською мовою, з яких щонайменше чотири — про Шевченка та його сучасників "Між Гоголем і Шевченком" (1971), "Шевченко та його критики" (1980), "Пантелеймон Куліш. Нарис його життя і доби" (1983), "Молода Україна. Братство св. Кирила й Методія" (1986), а також видав у власному перекладі наукову біографію Шевченка пера Павла Зайцева (1986).

Саме на цю біографію він посилається у своїй найновішій книзі, мотивуючи необхідність власного, радше популяризаторського, ніж академічного твору про Шевченка. Від своєї поперединці книга Луцького відрізняється не лише значно меншим обсягом (120 стор.), а й більшою фраґментарністю і, сказати б, есеїстичністю. За словами самого автора, йшлося йому передусім про людський, гуманістичний вимір Шевченкової постаті, а також про відтворення духу часу, про інтелектуальний контекст Шевченкової доби. У звичніших для нас термінах цей різновид біографії можна назвати напівбелетризованим, поставивши його десь посередині між книгами Тинянова та Моруа.

Для чужоземного читача саме така біографія може виявитися значно привабливішою, ніж переобтяжена подробицями, важкочитабельна біографічна студія, а тим більше — поетичні переклади, з яких збагнути Шевченкову геніяльність чужинцям доволі важко. У певному сенсі таку біографію можна вважати перекладом складного і, що особливо важливо, маловідомого явища на мову масової культури. У даному випадку йдеться не про масового читача взагалі, а радше про "масового інтеліґента", якому біограф намагається полегшити входження у невідомий світ за допомогою відомих імен та реалій, розкиданих, немов світлячки, у темному евразійському лісі та його малоросійському передліссі.

Таким чином ми довідуємось "непропорційно" багато (як на тутешні мірки) про польське повстання 1830 року, свідком якого Шевченко став у Вільно, і про масонський рух у Російській імперії, учасником якого був Шевченків учитель Карл Брюлов. Ми знаходимо цікаве означення знаменитого "Сну" як "дантівської поеми", і не менш цікаву характеристику Варвари Рєпніної як "невротичної особи" на підставі її листів до Шарля Ейнара в Швайцарію.

Часами автор, здається, трохи передає куті меду, коли притягує до тексту, наприклад Шопенгауера — не лише як "Шевченкового сучасника", а й як Фройдового "попередника". Чи, скажімо, послідовно виставляє до кожного розділу ефектні епіграфи з Д. Г. Лоренса, Т. С. Еліота, Джона Донна, Волта Вітмена, добачає в Шевченкові фавстівський дух, а також суто давньогрецьке ставлення до Еросу — на противагу Танатосу (при цьому з'являється посилання на ще одного Шевченкового сучасника, С. К'єркегора, — для того лише, аби зазначити, що їхнє ставлення до Еросу і Танатосу було принципово різним).

Та назагал у книзі чимало цікавих, не надто відомих навіть українському читачеві фактів — починаючи від спостереження про цілковиту відсутність слова "українець" у Шевченкових текстах (для поета існувала лише "Україна", тобто певна територія, яку він, наче деміург, мусив заселити власноруч витвореним народом) до не менш цікавої згадки про поетів намір створити лібретто для опери "Мазепа" (намір не збувся, бо Шевченкове ставлення до Мазепи виявилося несприйнятим для композитора Петра Селецького, котрий, як істинний малорос, навіть поему "Полтава" Пушкіна вважав недостатньо анти-мазепинською).

У "Шевченковій незабутній подорожі" намічено низку проблемних вузлів, що, зрозуміло, не могли бути розв'язані у короткому біографічному нарисі. Це стосується зокрема побіжно кинутих завважень про причину раптового звернення молодого художника Т. Шевченка до поезії (за Ю. Луцьким, це сталося головним чином тому, що він не дістав при закінченні Академії золотої медалі, а отже й не зміг поїхати до Італії вчитися далі за урядову стипендію), чи, скажімо, про існування мовби двох Шевченків — творця розважливого клясичного малярства і, водночас, бунтарської романтичної поезії (цікаву інтерпретацію такої двоїстості подає у своєму "Поетові як мітотворцеві" Г. Грабович, — Ю. Луцький, однак, ані не підтримує, ані не спростовує цієї інтерпретації.

Потребувала б певного доведення й авторова гіпотеза щодо причин відходу Шевченка від укрїнської поезії й переходу на цілих шість років до російської прози (головною причиною Луцький вважає самотність і відчай поета під час заслання), те саме стосується й тези про поетове пияцтво як наслідок життєвих невдач і розчарувань (зокрема — вкрай невдалої "катастрофічної", за словами Ю. Луцького, поїздки на Україну 1859 року).

Хоч книжка за словами самого автора, "на 90 відсотків складається з фактичного матеріялу і лише на 10 відсотків є вигадкою", ці "10 відсотків", на наше щастя, не перемішані з рештою тексту, а досить компактно виокремлені в заключний підрозділ "Незабутньої подорожі". Побудований цей підрозділ у формі розмови двох українських інтелектуалів, наших сучасників, із французьким гостем, який має намір разом із ними знімати біографічний фільм про Шевченка. Для українського читача фікційність цього підрозділу є цілком очевидною — з багатьох деталей, тим часом як для читача іноземного він загалом успішно стилізований під "нон-фікшн". Читати, а тим більш перекладати цей розділ на українську необов'язково, його призначення суто утилітарне — відповісти на головні питання, що можуть виникнути в чужинців після прочитання основного тексту — передусім щодо місця Шевченка в українській культурі та подальшого розвитку цієї культури аж до наших днів.

Фактично, п'ять розілів, із яких складається книжка, присвячено п'яти основним подорожам Шевченка: спершу до Вільна та Петербурга, згодом (тричі підряд) на Україну, тоді на заслання й назад, до Петербурга, через Нижній Новгород і знову на Україну, а потім ще раз, уже після смерти, — до Канева. Кожна з цих подорожей була посвоєму "незабутньою", а проте в назві книжки слово вжито в однині, тобто йдеться все-таки про якусь одну подорож — скоріш за все екзистенційну Подорож Подорожей через життя і далі, поза його межі. І канадська публікація Юрія Луцького, і десятки найновіших публікацій в Україні включно з цією рецензією є підтвердженням того, що Шевченкова "незабутня подорож" триває.

"ВОДИЛА МОЛОДІСТЬ"

Олега Островського дійсно "водила молодість". Як вона його водила, він описав у цікавих споминах під такою ж назвою. Книжка вийшла у Львові, у видавництві ЗВО "Основа", в 1996 році. У ній є світлини автора й його родини та приятелів.

Батько Олега, священик, помер, як йому було 13 років. Тоді він вчащав до гімназії у Львові. Незабаром прийшли більшовики. Згодом німці. В ці роки Олесь вчився малярства й брав курси театрального мистецтва, аж творилася Українська дивізія. Олесь зголосився. Закінчив підстаршинську школу в Радольфцелю, пішов під Броди.

Після битви переодягнувся у цивільне — не зовсім, бо був босий. Без документів долучився до двох інших дивізійників, а від одного з них "позичив" його витяг з метрики й став Василем Кулиняком з села Куликова під Львовом.

Далі подався до Львова, щоб розшукати брата й матір. Їх там уже не було. Так він далі шукав за родиною, ближчою і дальшою, а щастя й добрі люди завели його аж до Перемишля. І тут нікого він не знайшов.

І в одному селі, де він найнявся на "службу" до священика, його разом з усіма молодими людьми забрали до Червоної Армії — дивізійника з значком крови під пахвою. Тому що він добре стріляв призначили його до кулеметної обслуги. Так він попав на фронт у Карпати, де постановив собі при першій нагоді перебігти на німецький бік. Така нагода трапилася, і він попав у полон, не до німців, а до мадярів.

Знову трапилася нагода й він без дозволу, по скритому, виліз на вантажівку німецької армії, і коли вона зупинилася, він зголосився. Приїхав він до Жіліни до дивізійного штабу й тут арештували його. Дальша доля: кілька таборів, допити. Нарешті дозволили йому й іншим дивізійникам повернутися до свого війська. Але зробили його комендантом понад сто добровольців до різних частин. Виявилося, що це "своє військо" була Російська Визвольна Армія. (У Карльсбаді він бачив генерала Власова). Олесь з дивізійниками відмовилися вступати до неї. І врешті повернулися до Дивізії під Фельдбахом.

Очевидно, така суха розповідь не повна, бо пригоди й небезпеки всюди чигали й їх треба було оминати чи поборювати. Ці спомини можна назвати "пригодницькими оповіданнями".

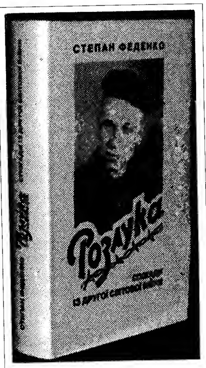
Олег Островський закінчив студії мистецтва в Еспанії, а інженерські — в Англії. Став професором. Написав підручники для інженерного креслення.

У книжці поміщені світлини коло 30 його мистецьких творів.

Р. Колісник

MEMOIRS OF NAZI CONCENTRATION CAMPS

The "Ukrainian experience" in World War II was a historical tragedy. Ukraine's role with staggering losses under totalitarian powers is generally unknown to the world. Only the Soviet Union claimed that twenty million died in the "Great Patriotic War." This fallacy still exist. Historians have not made it clear that the largest number of civillian causalties were inflicted on Ukrainians, millions of whom were killed by the Stalin and Hitler Regimes.

A new book has been written to partially counteract the foregoing premises. *The Separation: Recollections of WWII* is a 536-page Ukrainian-language book authored by Stepan Fedenko, a resident of Warren, Michigan. A non-academic in the writing circles, Mr. Fedenko has, nevertheless, been able to collect and document his experiences in a poignant and compelling fashion. Because the book can have a potentially impacted value on Ukraine's post-war history, Fedenko's work should be viewed as educationally sound. In fact, *Rozluka* is the first book on Nazi Concentration Camps to be published in Ukraine since independence was declared.

In close cooperation with the Smoloskyp Publishing House in Kiev, the first printing of 5000 copies is already wanting in Ukraine. At this writing, this book has found its way to No. 8 on the Best Seller's List. Distribution has already been effected to schools, libraries, and univeristies. It appears that Ukrainian scholars in America should be thinking about a translation into the English language. It is important that non-Ukrainians will have a readable, perceptive book on WWII atrocities committed in German death camps.

On October 21 last, the Writer's Union Building in Kiev bestowed an unusual honor to a novice writer. Stepan Fedenko's book *Rozluka* was given an open evaluation by professional writers, professors, students, and those who also suffered severe penal servitudes in German camps. It is worthly to mention a student who spoke at this book debut. Serhij Yakovenko said, "the history of WWII is the past, but a past with falsehoods and lies. The

truth shall be known through books like *Rozluka*. We, the youth, must make a maximum effort to promote this periodical." There was a consensus among all twenty plus speakers that the book was, indeed, exceptional and historically valuable. Stepan Fedenko's wife Anna, daughters Marijka and Donna, brothers Myhajlo and Oles, and sister Marijka beamed with pride as speaker after speaker commented on the excellence of *Rozluka*.

On February 16, 1997, more than 300 invited guests paid tribute to Stepan Fedenko for an outstanding literary achievement. The Ukrainian-American book debut was held in Warren, Michigan, at St. Josaphat Activity Center, under the aegis of Michigan's Ukrainian American Veterans Post 101 and the League of Ukrainian Political Prisoners. The book "symposium" was opened by Olha Laska, also a concentration camp survivor. She stated that the book *Rozluka* will become indispensable and a continuing reference for those who want factual information on WWII Nazi and Soviet crimes. Rev. Bohdan Skaskiw conducted the Invocational Prayer. This was followed by a delectable luncheon.

Myroslaw Pryjma, UAV National Chaplain, served as Master of Ceremonies for the afternoon. He called on George Laska, an attorney, who commented on the worthiness of *Rozluka*. He asserted "the book is a vivid portrayal of our forbears during WWII. The book will tell the world that Ukraine, too, had its Holocaust." This was followed by an extended tape recording covering the Writer's Union presentation in Kiev. Congratulatory letters to Mr. Fedenko were announced. Among these were message from Ambassador Jurij Scherbak, Congressman David E. Bonior, and Bishop Hrynchyshyn. Oleh Cieply, Commander, UAV Post 101, and Olha Laska, presented a duet of felicitations and preeminent evaluations from noted personages and periodicals in both Ukraine and America.

The next speaker provided the audience with some notable statistical data connected with the *Rozluka* publication. Myron Woronowycz indicated that Stepan Fedenko, at his own personal cost, sent and distributed more than 3000 complimentary copies of his book. Major recipiens were 500 copies to the Ministry of Culture, 500 to the Ministry of Education, 200 copies to Military Associations, universities, public libraries, et al. Personal copies were submitted to Ukraine's President Leonid Kuchma, Parliament Head O. Moroz, Slava Stecko, Mykola Plawiuk... and even the head of the Communist Party P. Symonenko. Mr. Woronowycz also enlarged on the generosity of the Fedenko Family to endow the proceed of all sales to the Smoloskyp Educational Fund.

The last Speaker, Dr. Alexander Serafyn, applauded the effectiveness of content in *Rozluka* and recommended this emotional-laden book for every Ukrainian home. Dr. Serafyn undescored the book's message by declaring "the memoirs by Stepan Fedenko teaches us to love our parents, our family, and our country." About this time, in a standing ovation, the audience burst out with "Mnohaya Leeta'.

Finally, the author of the day was called to the podium. Mr. Fedenko began his commentaries by rededicating his book to his parents Fevronia

and John Fedenko. He recalled how he and his father were separated at the Groz-Rosen Camp in Poland, never to see each other again... which later prompted Fedenko to entitle his book as *The Separation/Rozluka*. In his closing remarks, Mr. Fedenko thanked all the participants of the afternoon program, the sponsoring organizations, and the overwhelming response of the attendees. He reiterated again that all proceeds from his books would be eamarked for Ukrainian students who lack funds for sustenance as they embark for institutions of higher learning.

Participating audience.

After closure, long lines formed to purchase books and make donations. It was a complete sellout. Stepan Fedenko raised more than $7500.00 for Ukrainian students.

You may obtain this book by writing to Stepan Fedenko, 26461 Haverhill Drive, Warren, Michigan 48091 (810) 755-0821, or to SMOLOSKYP, 1863 Pioneer Parkway E., No. 210, Springfield, OR 97477; (514) 744-0989.

Stephen M. Wichar Sr.

Commander, UAV Michigan State Department

ПРЕСОВИЙ ФОНД

В днях між 1-им лютого та 30-им березня 1997 надійшли такі вплати на пресовий фонд журналу:

Ліда Козак з родиною — Норт Порт, в 3-ю річницю смерти мужа, св. п. Зенона Козака (*8. IX. 1924 — +5. IV. 1994)	200.00
П-ні Аліче і Михайло Королюс — Ґрімсбі, замість квітів на свіжу могилу померлого в Нотінґгамі, Англія, брата та шваґра кол. дивізійника, св. п. Миколи Королюса.	100.00
Ігор Давидович — Монтреаль, в пам'ять приятеля св. п. Володимира Беднарського (*1. I. 1927 — +30. IX. 1996)	50.00
Степан Магмет — С. Орандж, замість квітів на могилу приятеля св. п. Дмитра Падучака (*5. I. 1923 — +17. XI. 1996)	50.00
Станиця Братства кол. вояків 1-ої УД УНА — Вінніпеґ, в пам'ять карного члена Станиці св. п. Миколи Гриня (*8. XII. 1925 — +18. XII. 1996)	50.00
Станиця Братства кол. вояків 1-ої УД УНА — Монтреаль, в пам'ять члена-основника Станиці, св. п. майора Осипа Винницького (*30. IX. 1915 — +9. I. 1997).	50.00
Юрій Ференцевич — Джерси Сіті, в пам'ять св. п. Дарії Скіра (+23. I. 1997)	25.00
Богдан Левицький — Дітройт, в пам'ять побратима св. п. Юрія Любінецького (+6. IX. 1996)	20.00
Отець мітрат д-р Ярослав Софрон Гайманович — Монтреаль	76.50
Станиця Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Ст. Кетеринс	50.00
П-ні Галина і Роман Микити — Кліфтон, з нагоди 50-літного ювілею подружнього життя	50.00
Українське Національне Об'єднання, Відділ в Монтреалю	50.00
Ігор Кришталович — Торонто	50.00
Остап Зенюк — Сілвер Спрінґс	46.00
Мирослав Сендзік — Австралія	30.00
Микола Боднарук — Мирнам	25.00
По дол. 20.00: Іван Наконечний — Торонто, Олександер Немерівсьий — Монтреаль, Михайло Березовський — Ортновілл, Іван Барицький — Торонто, Любомир Городник — Гамільтон, Володимир Мота — Монтреаль, Євген Костюк — Монтреаль, Ярослав Москва — Тандер Бей, Онуфрій Мурашка — Торонто, Василь Гнатів — Австрія, Василь Онуфрик — Міссіссаґа, Павло Лапан — Міссіссаґа, д-р Ярослав Качай — Філядельфія, Володимир Малинович — Франція, Евген Лагодинський — Барров (В.Б.), К. Никола — Орпінгон (В.Б.), Василь Томків — Балтон (В.Б.), Василь Кінаш — Гаслемере (В.Б.), Андрій Ґурґала — Ноттінґгам (В.Б.), Теодор Барабаш — Еспанія, Гілярій Зарицький, Н. Й. Разом	420.00
Іван Хомяк — Дунбар (В. Б.)	24.00
По дол. 16.00: П-ні О. Павлишин — Австралія, Михайло Романюк — Вінніпеґ, Вол. К. Ленчик — Раґбі (В.Б.) Разом	48.00

По дол. 10.00: Василь Мащак — Саскатун, Андрій Закревський — Мідл Вілледж, Микола Заяць — Стеттен Айленд,, Василь Чупринда — Торонто, Ярослав Гнатків — Торонто, Теодор Переймибіда — Торонто, Михайло Ватраль — Торонто, Таня Пастушенко — Юніон, Іван Василиця — Садбури, Василь Фірман

— Торонто, Ліда Кий — Веллінґфорд, Любомир Левицький — Торонто, Ярослав Горбачевський — Стемфорд Разом 130.00

Зенон Комоницький — Бовар Фаллс 8.00

По дол. 6.00: Осип Левицький — Вудгейвен, Мирон Бачинський — Монтреаль, Степан Стрільчук — Чікаго, Олександер Соляр — Кельовна, Михайло Клецор — Монтреаль, Василь Гайовський — Вінніпеґ Разом 36.00

По дол. 5.00: Іван Фіголь — Торонто, Володимир Кізима — Стерлінґ, Василь Буртняк — Фонтана Разом 15.00

Пересилаємо наше щире співчуття Родинам, Приятелям та Знайомим свв. п. Зенона Козака, Дарії Скіра, Миколи Королюса, Володимира Беднарського, Дмитра Падучака, Миколи Гриня, Осипа Винницького і Юрія Любінецького.

Нашим довголітнім читачам Панству Галині і Романові Микитам щирий привіт та побажання у кріпкому здоров'ю крокувати до 75-літнього Ювілею! Щасти Вам Боже!

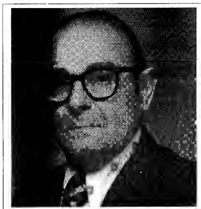
Дякуємо всім жертводавцям. Просимо і в надалі мати на увазі потреби журналу.

Адміністрація В.К.

Ті, що відійшли

МИХАЙЛО ПОПИК
*10. X. 1911 — +28. I. 1997

Народився в селі Мединичі коло Дрогобича. Опісля переніся жити до Дрогобича, де закінчив столярську школу, тут одружився і супружжя мало двоє дітей, дочку Софію і сина Ігоря.

В час Другої світової війни зголосився до Стрілецької Дивізії "Галичина". Військовий вишкіл відбув в другому батальйоні 5-го полку в Торуню. Перейшовши в склад Дивізії, брав участь в боях у Словаччині, Югославії і Австрії. По закінченні війни перебував у таборах полонених в Белярії і Ріміні, в Італії.

В повоєнних роках Михайло Попик, не маючи змоги вернутися до своєї родини в Україні, залишився на еміграції і проживав у Філядельфії. Помагав, вміру можливостей, дружині, дітям і внукам в Україні. Дружина померла 1994-го року.

Покійний Михайло Попик був довголітним активним членом Станиці Братства в Філядельфії та активним в житті української громади.

Побратими станиці відпровадили тіло покійного на дивізійний участок цвинтаря Пречистої Діви Марії у Філядельфії.

І. Скіра

СПИСОК ПОМЕРЛИХ ЧЛЕНІВ СТАНИЦІ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА В КАЛҐАРАХ

1. Василь Воробець
2. Іван Гриновецький
3. Іван Головецький
4. Дмитро Гасимонів
5. Осип Кащишин
6. Павло Мацвейко
7. Василь Овчар
8. Валентин Різник
9. Василь Совяк
10. Степан Томин
11. Євген Швайка
12. Мирон Цвігун
13. Семен Яремчук
14. Іван Ярош

В. Папірчук
секретар

З листів до редакції

Шановний побратиме Редакторе!

Це є заклик до побратимів дивізійників у світі сущих!

Недавно в телефонічній розмові зі мною про це і те, і ніщо, працьовитий і шанований референт видавничих справ Братства побр. М. Бігус, з сумом сказав, що, мабуть, в цьому році прийдеться зліквідувати журнал "Вісті Комбатанта".

Як причину ліквідації журнала, побр. Бігус подав його старший вік і стан здоров'я, брак людей до праці, зменшення числа передплатників і тим самим зменшення фінансів.

Цею розмовою тоді він мене "заморозив" і, я, тоді нічого йому не відповів. Щойно тепер я зрозумів, що до ліквідації журнала ми не можемо допустити. Це ще за скоро. В користь журнала і його існування хай говорять листи читачів, ("В.К." ч. 1 (204)) 1997 р.

Мій колеґа з артилерійського "Яґдцуґу" В. Сторожинський пише: ..."Журнал підбором статей репрезентує діяпазон сучасних проблем і прив'язує увагу до минулого, яке ще сьогодні захмарене неточностями, і тому історичні нариси В. Трембіцького чи Федоровича — це соняшні проміння, які вносять більше ясности і розуміння нашої доби."...

В листі С. Ткачука з Румунії є такий абзац: ..."Вісті Комбатанта" читаються у нас з великим захопленням, ідуть від рук до рук, від душ до душ. На їх сторінках друкуються надзвичайно цікаві матеріяли про Україну та її історію і написані не чорнилом, а таки палом сердець"...

Володимир К. пише: ... "там багато новин, якими ми живемо, а також це наш маяк, що орієнтує нас про життя нашої великої родини".

Шановні побратими, пишіть листи, підперті долярами, до Головної Управи Братства з пропозиціями і порадами в користь збереження і існування заслуженого і потрібного журнала "Вісті Комбатанта".

Мій лист підпираю п'ятдесяткою.

З вояцьким привітом!
Ярослав Колодій

Шановний докторе Мирославе Малецький!
Шановна редакціє "Вісті Комбатанта"!

Пише Вам історик-архівіст з Полтави Тарас Пустовіт. Два роки тому мені випала нагода познайомитися з дуже симпатичною жінкою, колишньою дивізійницею п. Цурковською (Торонто). А згодом, завдяки її старанням, я отримав поштою коштовний вантаж досить рідкісної у наших краях наукової літератури.

За фахом я історик (понад 10 років працюю науковим співро-бітником Державного архіву Полтавської области) і тому намагаюся постійно стежити за науковою літературою. Дуже добре знаю вартість історичних джерел, відчуваю їх постійну нестачу при дослідницьких пошуках. Можливо, у Львові та Києві добратися і знайти потрібну лі-тературу (у т. ч. видану за кордоном) простіше, у нас же, в провінції — це суцільна проблема. Через це різнобічні матеріяли, об'єктивні і неза-ангажовані, мають для нас ціну подвійну.

Поряд з окремими виданнями щодо історії Дивізії до мене надійшли і різні підшивки часопису "Вісті комбатанта" за період 1989-1996 р. Уважно проглянувши кожне число, Вам, як головному редакторові, хочу висловити деякі і свої міркування.

Насамперед хочу подякувати Вам особисто і Вашій редакційній команді за те, що у далеко непростих умовах еміграції дивізійники змогли не тільки вистояти, а й зберегти у своєму серці і святочну любов до своєї рідної землі, донести до цивілізованого світу (а головне до нащадків на материковій Україні), історичну правду про події так викривлені радянською історіографією.

Мушу щиро визнати, що часопис дуже вдало структурований за розділами. Приємно, що редакція уважно стежить за змінами на Україні і тримає руку на пульсі часу. Поряд зі статтями відгуками на сучасні події подаються наукові розвідки з тих чи інших військових питань, спогади дивізійників (що дуже добре доповнюють офіційні матеріяли).

Надзвичайно важливим для істориків є сторінки пам'яти про тих, що відійшли. Це безцінна конкретна інформація передовсім для дослідників краєзнавців, бібліотек, військових частин, музеїв і не лише великих міст, але й містечок і сіл.

І останнє. На моє глибоке переконання часопис "ВК" в джерелознавчому пляні можна використовувати не тільки до питань історії Дивізії та періоду II світової війни, а й інших глобальних тем, як от життя української діяспори (в різних аспектах) у світі та ін.

Низький Вам уклін п. Редакторе, за Вашу роботу. За правдиве слово, що несете до своїх читачів.

П.С. Єдине жалкую, що вихідців з Полтавщини у Дивізії — одиниці. І якщо є у Вас якісь матеріяли про полтавців — надрукуйте, або надішліть на адресу Державного архіву Полтавської области (зробимо окремий архівний фонд).

Тарас Пустовіт
Р. Б. січня, 22

Моя адреса: Пустовіт Тарас, м. Полтава-37, вул. Чураївни, 5 кв. 167
Тел. 12-22-28, 7-17-32

ДО КАПІТУЛИ ПРОПАМ'ЯТНИХ ВІДЗНАК 1-ої УД УНА

Вельмишановні Друзі!

Складаємо Вам сердечну подяку, від себе і своєї сім'ї за щиру допомогу. Це для нас велика поміч, і моя особиста вдячність в наших теперішніх обставинах проживання на поселеннях (Поморя, північ Польщі).

В споминах свойого життя часто згадую події з лінії фронту в часі останньої війни, яку переживав я разом з моїм другом Антоном Волошином, а опісля наше перебування у в'язниці. В дальших подіях сталося прилапання нас до репресійного обозу в Явожні. По точнім перевіренні нашої діяльности в війну і УПА, віддали нас, осіб 16, під суд в Кракові, і вісьмох засудили на кару смерти.

Тоді Іван Ценький зміркував небезпеку, покликавсь на оборону адвоката. Вироки суду задержано до відклику, занім надійне покриття коштів адвоката з Канади; подано адресу через друга Ценького Івана до Стрия для мешканця в Канаді, що покрив грошево оборону вісім чоловіків — так зумів уцілити життя перед присудом смерти.

В жорстоких обставинах перебування в краківських підвалах в темній келії, майже без води і їжі, пережили п'ять тижнів. Чудом передержали це лихоліття. Не забуду перебування в келії командира сотні Бурлака (псевдонім). Коли викликали його на смертну кару, звернувся до нас: "Хлопці, сотник Бурлака — Слава Україні!" Не давався повішати, а змусили розстріляти Бурлака, як ходила чутка.

На нашій другій розправі засудили нас на довічну тюрму. Вісім років пережив я у в'язниці, і три роки на одиночці у в'язниці Ґолєньово" (коло Шеціна, Польща) за спробу втечі. Це моє життя сталося жахливим, дійшло до того, що з розпуки прибив себе цвяхом до підлоги в тюрмі Ґолєньові, і у Вроцлаві — повторив.

Пережив, однак, все одержав тюремну амнестію. Зчасом одружився, заложив сім'ю. Пропрацював свої літа, одержав державну пенсію, доживаю своїх літ.

Прагну від себе поздоровити всіх Друзів з Святами й бажаю їм міцного здоров'я.

Прагну нагадати своє розстання з лінії фронту під Бродами. Мене поранило гарматнє стрільно в бік грудей — зломані ребра. Опинився в санітарному пункті, який стягнено до села Закомарне в приміщення школи і селян.

В Дивізії я був у 31-му полку, 1 курені, 2-ій сотні, уродж. 28. 01. 1925, Заліска Воля.

З подякою і пошаною пересилаю Вам привіт.

Іван Клиско

8.XII.1996

Лист з села Лазарівка

ГОЛОВНІЙ УПРАВІ БРАТСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ 1-ої УД УНА

Ми хочемо на сторінках вашого видання розповісти і подякувати за дуже корисну роботу і активну діяльність на користь України кол. дивізійнику, побратимові Якубовському Степанові.

Все своє життя наш колишній односельчанин мріяв бачити Україну вільною. Чим міг, допомагав своїм рідним і близьким, своєму селу. На реставрацію храму в своєму селі офірував 100 долярів. З його ініціятиви, за його порадою, з його допомоги в серпні 1991 року в селі відновлено могилу січових стрільців, яку московська комуна знищила у 1944 році. На відбудову могили Якубовський пожертвував 400 долярів.

Для школи передав біблію, катехизм, географію і історію України, багато іншої літератури, яка допомагає у роботі вчителям по національному і духовному відродженню. Постійно передає для шкільної бібліотеки "Вісті комбатанта". І вже передав своїми племінниками, які були у нього на візиті, церковні служебники.Він готує передати для храму позолочене Євангеліє і іншу церковну літературу на суму 1200 долярів. Це неповний перелік всього того, що колишній дивізійник зробив для свого рідного села.

Голова сільської ради, ***Ільницький Василь;***
Отець храму Святого Миколая, ***Цап'юк Іван;***
Директор школи, ***Мельник Петро.***
с. Лазарівка р-н Монастирський, обл. Тернопільська
10 листопада 1996 р.,

До хвальної редакції!

Шановні побратими!

Мій спомин був поміщений в скороченій формі зі зміненим заголовком в ч. 2, 1992.

Знаючи, що плянується видання споминів окремою книжкою, я бажав би, щоби мій спомин був поміщений без змін.

Діставши точну мапу Львівської области та побувавши на місцях прориву, я встановив, що проходив з окруження біля Бонишина, а не Княжого, як мені скоріше видавалося. В декількох споминах у книжках наголошується місце прориву біля Княжого. В дійсності прорив проходив в просторі коло 4 км від Княжого до Ясенівців, навіть на схід від перехрестя залізниці з дорогою в селі Ясенівці. Прорив відбувався невідомим числом груп, які складалися з кількох десятків, соток, а навіть кількох тисяч вояків.

У моїх споминах подано: "За кілька днів опинююсь між селами Підлиссям і Підлисецькою Білою Горою". Має бути: "... селом Підлиссям і Підлисецькою Білою Горою". Підлисецька гора — це не село, але дійсно гора, про яку згадує Маркіян Шашкевич у своїх творах. Є там ще деякі зміни, які мені не дуже подобаються.

Остаюсь з пошаною і вояцьким привітом до Вас.

Богдан Небожук,
Едмонтон.

(Закінчення із стор. 1-ої)

ДОКУМЕНТАЦІЯ

З ІСТОРІЇ 2-ої СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ГУМОР І САТИРА

СПОМИНИ

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

З ДІЯЛЬНОСТИ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ:

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ:

Ціна: $7.00